

Lehen hezkuntzako haurrentzako osasun-zientziei buruzko liburua

Hausnartutako Osasun Erabakiak:

Tratamenduen aurrean gogoeta egiten ikasi

Izenburua: Hausnartutako Osasun Erabakiak: tratamenduen aurrean gogoeta egiten ikasi.
Lehen hezkuntzako haurrentzako osasun-zientzei buruzko liburua

Egileak: Matt Oxman,¹ Sarah Rosenbaum,¹ Allen Nsangi,² Daniel Semakula,² Angela Morelli,¹ Astrid Austvoll-Dahlgren,¹ Andrew D. Oxman,¹ Nelson K. Sewankambo,² Margaret Kaseje,³ Laetitia Nyirazinyoye,⁴ Claire Glenton,¹ Simon Lewin¹

Ilustrazioak: Sarah Rosenbaum, Miriam Grønli

Diseinua: Sarah Rosenbaum, Angela Morelli

Argitaletxea: Norvegiako Osasun Publikoaren Institutua

ISBN: 978-82-8406-216-7 (978-82-8406-215-0: bertsio digitala)

Data: 2020ko martxo

Erreferentzia: The Informed Health Choices Group. Hausnartutako osasun erabakiak: tratamenduen aurrean gogoeta egiten ikasi. Lehen hezkuntzako haurrentzako osasun-zientzei buruzko liburua. (Original title: The Health Choices Book: Learning to think carefully about treatments. A health science book for primary school children. 2016). The Informed Health Choices Group euskarara itzulua. Oslo: Norvegiako Osasun Publikoaren Institutua; 2020.

Itzulpena eta edizioa euskaraz:

Edizio honen koordinatzaileak: Jose Ignacio Emparanza⁵, Iratxe Urreta⁵, Eukene Ansuategi⁵ eta Marimar Ubeda⁵.
Itzulpena: Lourdes Larrañaga⁶, Ander Zuloaga⁵, Irene Gil⁵ eta Rakel Fariñas⁵.

Esker ona

Egitasmo hau Donostialdea ESIaren finantzazioari esker egin ahal izan da. Euskarazko edizioaren taldeak ikerketa hau onartu izana eskertzen dio Eusko Jaurlaritzaren Gipuzkoako Hezkuntza Lurralde Ordezkaritzari.
Eskerrik asko Amara Berri Eskola Publikoa (Donostia) eta Gainzuri Ikastetxeetako (Urretxu-Zumarraga) irakasleei ekintza honetan erakutsi duten interesagatik eta parte-hartzeagatik.

¹Global Health Unit, Norwegian Institute of Public Health, Oslo, Norway ²College of Health Sciences, Makerere University, Kampala, Uganda

³Great Lakes University of Kisumu, Kenya

⁴School of Public Health, College of Medicine and Health Sciences, University of Rwanda, Kigali

⁵Donostialdeko Erakunde Sanitario Integratua=Donostialdea Integrated Health Organisation.

⁶Eusko Jaurlaritza-Gobierno Vasco. Gipuzkoako Hezkuntza Lurralde Ordezkaritza.

Baimenduta dago liburu honen erabilera ez komertziala, banaketa eta erreproduzio mugatua baldin eta iturria behar bezala aipatzen bada. Liburu hau hobetzeko edozein ohar ongi etorria izango da. Arren, zuzendu helbide honetara: contact@informedhealthchoices.org.

Liburu hau Informed Health Choices proiektuaren zati gisa idatzi da (www.informedhealthchoices.org) Norvegiako Ikerketa Kontseiluaren laguntzaz (Proiektu zk.: 220603/H10).

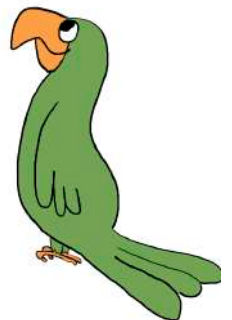
Finantzatzaileak ez du parte hartu ez edukia idazketan, ez azterketan, ez onepenean.

Hausnartutako Osasun Erabakiak:
Tratamenduen aurrean
gogoeta egiten ikasi.

.....

Lehen hezkuntzako haurrentzako
osasun-zientziei buruzko liburua.

Aurkibidea

Hau da liburuan aurkituko duzuna:

Hitzaurrea *ORRIA*

1 Osasuna, tratamenduak eta efektuak 4

Johnek eta Juliek tratamenduei buruzko BAIEZTAPENEN OINARRI DESEGOKIAK aztertuko dituzte.

2 Tratamendu bat erabili duen pertsona baten esperientzian oinarritutako baieztapenak 28

3 Tratamenduei buruzko baieztapenen beste oinarri desegoki batzuk (1. atala) 48

4 Tratamenduei buruzko baieztapenen beste oinarri desegoki batzuk (2. atala) 62

Johnek eta Juliek tratamenduen arteko KONPARAKETEI buruz ikasiko dute.

5 Tratamenduen arteko konparaketak 80

6 Tratamenduen arteko konparaketa zuzenak 100

7 Pertsona askoren arteko konparaketa zuzenak 124

Johnek eta Juliek tratamenduei buruzko ERABAKIAK hartzen ikasiko dute.

8 Tratamendu baten abantailak eta desabantailak 152

Berrikusketa

ORRIA

9 Zer gogoratu behar duzu? 172

Glosarioa Gako-hitzen zerrenda eta esanahia 197

1

Osasuna, tratamenduak eta efektuak

Ikasgai honetan hau ikasiko duzu:

1. Zer da “osasuna”?
2. Zer da “tratamendu” bat?
3. Zer da “tratamendu baten efektua”?
4. Zer da “osasun-ikertzaile” bat?
5. Zer lantzen da liburu honetan?

Ikasgai honetako gako-hitzak:

- Zure **OSASUNAK** adierazten du zure gorputza eta burua ondo dauden.
- **TRATAMENDU** bat zure osasunaren alde egiten duzun zerbait da.
- Tratamendu baten **EFEKTUA** tratamendu horren eraginez gertatzen den zerbait da.
- **OSASUN-IKERTZAILEA** da osasunarekin lotutako alderdiak arreta handiz aztertzen dituen pertsona, aurkikuntzaren bat egiteko asmoz.

Osasuna

Zure osasuna garrantzitsua da.

Zure **osasunak** adierazten du zure gorputza eta burua ondo ote dauden. Gaixotasunik edo lesiorik ez baduzu, zure osasuna ona da. Aldiz, gaixotasunik edo lesiorik baduzu, zure osasuna txarra da.

Osasun ona duzunean, gauza gehiago egin ditzakezu: jolastu, ikasi, ondo lo egin...

OSASUN ONA

OSASUN TXARRA

Eztabaidatzeko:

Zer gaixotasun edo lesio izan duzu?

Tratamenduak

Tratamendu bat da zure osasunaren alde egiten duzun zerbait.

Jendeak “tratamenduaz” hitz egiten duenean, gehienetan sendagaiei buruz hitz egiten du. Liburu honetan, ordea, “tratamendu” bat da osasun ona izateko edo daukazuna hobetzeko egiten duzun edozer gauza. Tratamendu asko eta mota askotakoak daude.

Sendagai bat tratamendu-mota bat da. Adibidez, pilula bat hartzea, injekzioa jartzea edo pomada ematea tratamenduak dira.

Ebakuntza txiki bat ere tratamendu-mota bat da. Adibidez, txantxarra duen hortz bat kentzea tratamendua da.

Zenbait gauza erabiltzea tratamendu-mota bat da. Adibidez, makuluak, bendak edo hortzetako eskuila erabiltzea tratamenduak dira.

Ariketa fisikoa tratamendu-mota bat da. Adibidez, korrika egitea, saskibaloian jokatzea edo dantzari aritzea tratamenduak dira.

Jatea eta edatea tratamenduak dira. Adibidez, fruta edo barazkiak jatea, edo ura edatea tratamenduak dira.

Batzuetan *zerbait saihesten* dugu, gure osasunaren alde egiteko. Beraz, zerbait saihestea tratamendu-mota bat da. Bestela esanda, zerbait **ez** egitea ere tratamendu-mota bat da. Adibidez, esnerik ez edatea tratamendu bat da. Batzuek ez dute esnerik edaten, alergia diotelako. Inork ezteri alergia badio, esan nahi du, hori hartuz gero, gaixotu egingo dela, baina ez zaigu denoi gertatzen.

Eztabaidatzeko:

Zer tratamendu egin duzu?

Tratamenduen efektuak

Tratamendu baten **efektua** tratamenduaren eraginez gertatzen den zerbaite da.

Efektu ona izango da, osasun ona izaten edo daukazuna hobetzen laguntzen badizu. Hala nola: mina gutxitzea, gaixotasun bat sendatzea edo indar gehiago izatea.

Efektu txarra izango da, zure osasunak okerrera egiten badu. Hala nola: mina edo gaixotasun bat eragiten badizu, edo ahultzen bazaitu.

Tratamendu gehienek efektu onak eta txarrak izaten dituzte zure osasunerako. Adibidez, futboleak aritzeak efektu onak eta txarrak ditu.

Futbolean aritzea indarra eta kemena handitzen dizkizun tratamendua da. Efektu horiek onak dira.

Hala ere, batzuetan, futbolean ari zarenean, mina hartzen duzu. Efektu hori txarra da.

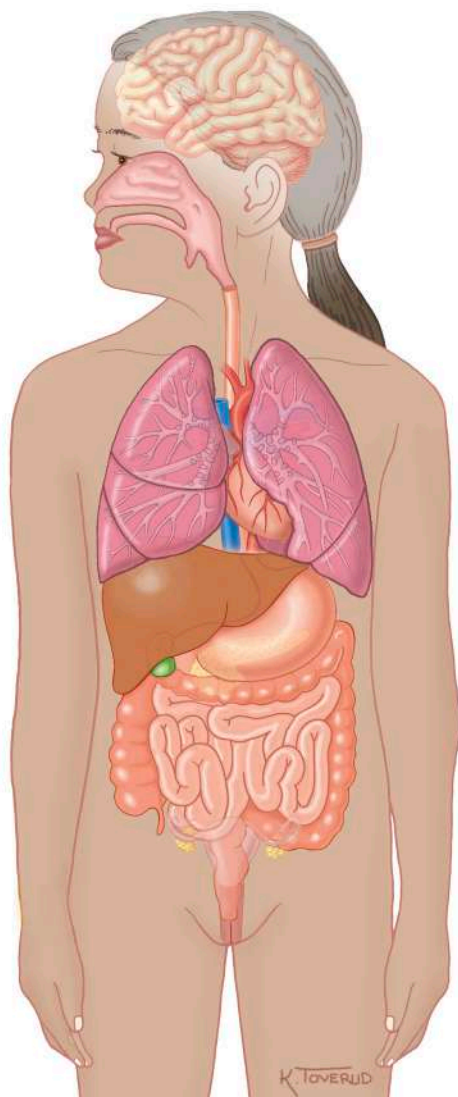

Efektu onak eta txarrak dituen beste tratamendu bat, ura edatea da. Ezbaduzu edateko nahiko ur edaten, ez duzu bizirik iraungo. Aldiz, edangarria ez den ura edo ur gehiegi edaten baduzu gaixotu egingo zara.

Eztabaidatzeko:

Beste zer tratamenduk dituzte efektu onak eta txarrak?
Zer efektu on eta txar dituzte tratamendu horiek?

Ez da erraza ulertzea zehazki nola funtzionatzen duten gure gorputzak eta buruak; izan ere, hainbat zeregin burutzen duten atal askoz osatuta daude.

ILLUSTRAZIOA: KARI C. TOVERUD CMI

Tratamendu askok gorputz-atal batean efektu ona eta beste batean txarra izaten dute.

Adibidez, pilula batzuk hartuz azkarrago desagertzen da buruko mina, baina pilula horiek sabeleko mina ere sor dezakete.

Gizakion gorputzak eta buruak desberdinak dira. Horregatik, askotan, tratamendu berak efektu desberdinak izaten ditu pertsona diferenteengan.

Hala nola, zenbait pertsonak betaurrekoekin hobeto ikusten dute, baina badira betaurrekoekin okerrago ikusten dutenak ere.

Oso tratamendu gutxi dute ia beti efektu bera. Esate baterako, zenbait sendagai hartuz, batzuetan azkarrago desagertzen da mina, baina ez beti.

Hori dela eta, oso garrantzitsua da ulertzea ezin dela inoiz erabat ziur egon tratamendu gehienek dituzten efektuez.

Zer lantzen da liburu honetan?

Izan badira oso efektu ziurak dituzten tratamenduak.

Adibidez, oso ziur egon gaitzke eltxo-sare batez babestuta lo egiteak malaria sahiesten duela.

Ziur egon gaitzke eskuak garbitzeak sabeleko mina saihesten duela.

Eta oso ziur egon gaitzke zigarroak erretzeak pertsonak hiltzen dituela.

Ezin gara ziur egon beste zenbait tratamenduren efektuez.

Esate baterako, ezin dugu ziur egon sendagai berri askoren efektuez.

Gehienetan, berria izanda, oso pertsona gutxik probatuko zuen sendagaia. Horrela, beste pertsona gehiagok probatzen dutenean, ordurarte ikusi ez diren efektuak izan ditzakete.

Eta urte asko igaro daitezke sendagaiaren efektuak antzeman arte.

Liburu honek tratamenduei buruzko gogoeta egiten lagunduko dizu,
erabaki hobeak hartu ahal izateko.

Liburu honek tratamenduei buruzko gogoeta egiten irakatsiko dizu,
hiru galdera-motaren bidez.

Lehenik eta behin ikasiko duzu zer galdera egin norbaitek tratamendu bati buruzko zerbait esaten duenean.

Batzuetan, tratamenduei buruzko erabaki desegokiak hartzen dituzu, beste pertsona batek esandakoak nahasi zaituelako.

Adibidez, jende askok esaten zuen erretzeak ez zuela efektu txarrik. Are gehiago, batzuek erretzeak ondorio onak zituela esaten zuten. Medikuek batzuek ere hori esaten zuten! Horrek nahastu egin zuen jende asko eta erretzeagatik hil egin zen.

Bigarrenik, ikasiko duzu osasunaren ikertzaileek zer galdera egiten duten tratamenduen efektuei buruzko gauza gehiago aurkitzeko.

Osasun-ikertzailea da osasunarekin lotutako alderdiak arreta handiz aztertzen dituen pertsona, aurkikuntzaren bat egiteko asmoz. Ikertzaileen oharrak lagungarri izan ditzakegu tratamenduei buruzko erabaki hobea hartzeko.

Hirugarrenik, ikasiko duzu zer galdera egin behar duzun tratamendu bat erabili ala ez erabaki behar duzunean.

Galderen bidez tratamenduen aurrean gogoeta egiteak erabaki hobeak hartzen lagunduko dizu.

Tratamenduei buruzko erabaki hobeak hartzea ona da zure osasunerako.

Helduek, bereziki gurasoek eta medikuek, hartzen dituzte haurren tratamenduei buruzko erabakiak.

Liburu honek prestatuko zaitu tratamenduei buruzko erabakiak zuk zeuk, hazi ahala, har ditzazun.

Medikuek beren aholkua eman behar diete haurrei eta helduei, tratamenduei buruzko erabaki garrantzitsuak hartu aurretik.

Edonola ere, nahiz eta medikuak bere aholkua eman, liburu honetan ikasiko dituzun galderak egin behar dizkiozu.

Galderak egiteak zuretzako erabaki egokiagoak hartzen lagunduko dizue, bai zuri bai medikuari.

Zer biltzen du liburu honek?

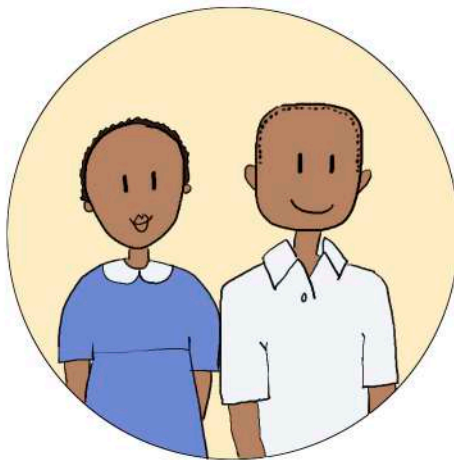
Liburu honek jarduerak eta ariketak egiteko jarraibideak biltzen ditu, ikasgai bakoitzean.

Irakaslearen laguntzaz, jarduerak egingo dituzu zure ikaskideekin batera.

Ariketak zeuk, bakarka, egingo dituzu.

Liburuaren amaieran glosario bat dago; hau da, liburuko hitz garrantzitsuen zerrenda eta hitzen esanahia. Liburua irakurtzen duzunean, hitzen bat ulertzen ez baduzu, bilatu zerrenda horretan.

Azkenik, liburu honetan, John eta Julie izeneko bi haurren istorioa kontatuko dizugu.

Istoriaa binetaz osatuta dago. Bineta bat hitzak eta marrazkiak dituen istorio bat da.

Hitz gehienak bunbuilo eta gogoeta-burbuiloetan agertzen dira.

Bunbuilo batean norbaitek esaten duena agertzen da.

Gogoeta-burbuilo batean norbait pentsatzen ari dena agertzen da.

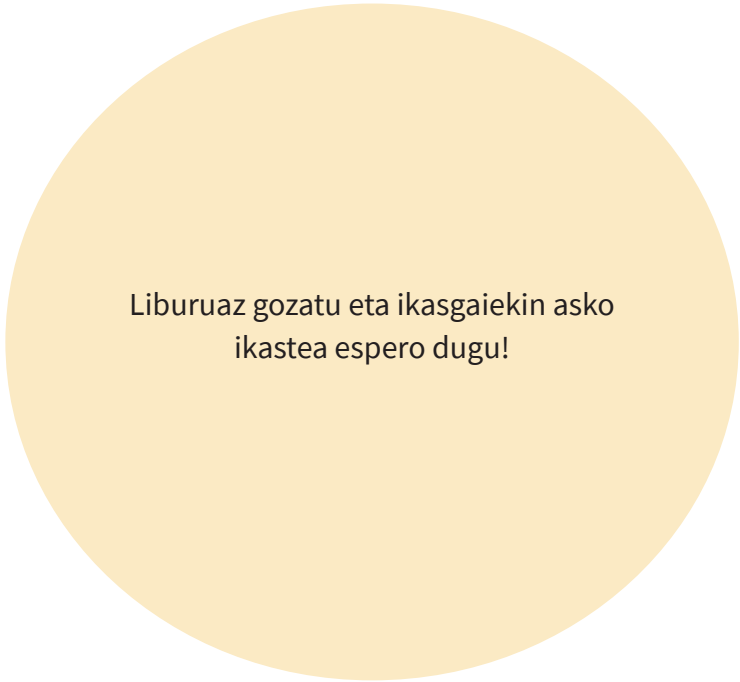

Lehen ikasgai hau liburuaren sarrera da. Azken ikasgaia liburuko garrantzitsuena biltzen duen berrikusketa da.

Hau da 2., 3., eta 4. ikasgaietan Johnek eta Juliek ikasiko dutena: norbaitek tratamendu bati buruzko zerbait desegokia esaten badu, zu nahas zaitzake.

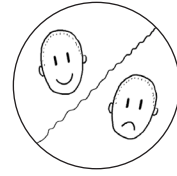
5., 6. eta 7. ikasgaietan, Johnek eta Juliek ikasiko dute osasun-ikertzaileek nola aztertu behar dituzten tratamenduak, haien efektuei buruzko gauza gehiago aurkitzeko.

8. ikasgaian, ordura arte ikasitako guztia erabiliz, erabakiak hartzen ikasiko dute.

Liburuaz gozatu eta ikasgaiekin asko ikastea espero dugu!

JARDUERA

Jarraibideak

Helburua: tratamendu baten efektu onen eta txarren arteko aldea adieraztea.

Mahai berean, elkarrekin esertzen diren hurrek talde bat osatuko dute.

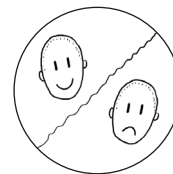
Irakasleak tratamenduen efektuez osatutako zerrenda bat du.

1. *urratsa:* Irakasleak zerrendako efektuetako bat irakurriko du, ozen.
2. *urratsa:* Taldeek eztabaidatuko dute efektua ona ala txarra den.
3. *urratsa:* Irakasleak efektu ona dela pentsatzen ote duten galdetuko die talde guztiei
4. *urratsa:* Efektua ona dela pentsatzen dutenak altxa egingo dira.
5. *urratsa:* Talde guztiak eseriko dira.
6. *urratsa:* Irakasleak efektu txarra dela pentsatzen ote duten galdetuko die denei.
7. *urratsa:* Efektu txarra dela pentsatzen duten taldeak altxa egingo dira.
8. *urratsa:* Talde guztiak eseri egingo dira.
9. *urratsa:* Irakasleak eskatuko die ikasleei azaltzeko zergatik uste duten efektua ona edo txarra dela.
10. *urratsa:* Prozesua errepikatuko da zerrendako beste efektu bat erabiliz.

Hurrengo orrialdean adibide bat ikus daiteke. →

JARDUERA

Adibidea

Irakasleak: "Igeriketaren efektu bat gihar indartsuagoak edukitzea da".

Taldeak eztabaida egingo du.

Irakasleak: "nork uste du "gihar indartsuagoak edukitzea" efektu positiboa dela?"

Efektu positiboa dela uste dutenak altxa egingo dira.

Irakasleak: "Nork uste du "gihar indartsuagoak edukitzea" efektu txarra dela?"

Efektu txarra dela uste duten taldeak altxa egingo dira.

Irakasleak: "Gihar indartsuagoak edukitzea efektu ona da! Zergatik?"

Haurrak: "Gihar indartsuagoak badituzu, gauza gehiago egin ditzakezu! Adibidez, liburu edo ur gehiago garraia dezakezu".

Irakasleak: "Oso ondo!"

1. ARIKETA

Adierazi hitz hauen esanahia. Gogoratu liburuaren amaieran dauzkazula.

ADIBIDEA: Zer da bineta bat?

Bineta bat hitzak eta marrazkiak dituen istorio bat da.

1. Zer da "osasuna"?

2. Zer da "tratamendua"?

3. Zer da "tratamendu baten efektua"?

2. ARIKETA

Markatu egia ala gezurra diren baieztapen hauek.

ADIBIDEAK:

Osasuna garrantzitsua da.

Egia Gezurra

Osasuna ez da garrantzitsua.

Egia Gezurra

1. Tratamendu gehienek efektu onak eta txarrak dituzte.

Egia Gezurra

2. Liburu honek zer tratamendu erabili erakusten dizu.

Egia Gezurra

3. Zukuak edatea tratamendu bat da.

Egia Gezurra

4. Zukurik ez edatea tratamendu bat da.

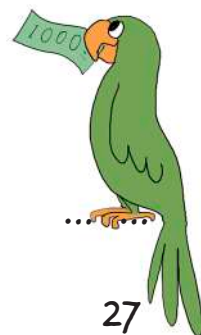
Egia Gezurra

5. Erabat ziur egon gaitzke tratamendu askoren efektuez.

Egia Gezurra

Johnek eta Juliek tratamenduei buruzko
BAIEZTAPENEN OINARRI DESEGOKIAK
aztertuko dituzte.

.....

2

Tratamendu bat erabili duen pertsona baten esperientzian oinarritutako baieztapenak

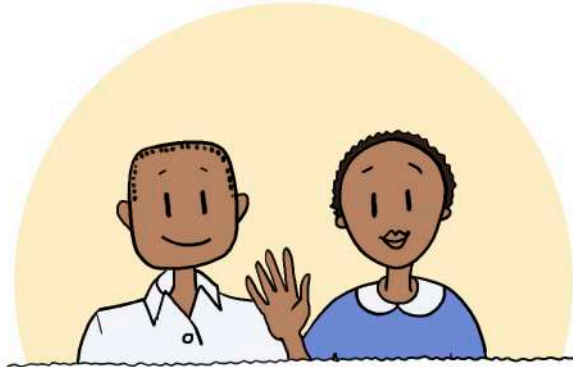
Ikasgai honetan hau ikasiko duzu:

1. Zer da “baieztapen” bat?
2. Zer da baieztapen baten “oinarria”?
3. Zer da “fidagarritasun gutxiko” baieztapena?
4. Zergatik da garrantzitsua galdetzea tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat zertan oinarritzen den?
5. Zergatik ez da oinarri egokia tratamendu bat erabiltzen ari den inoren esperientzia pertsonala, haren efektuei buruzko baieztapenak egiteko?

Ikasgai honetako gako-hitzak:

- **BAIEZTAPEN**a persona batek esaten duena da, eta zuzena edo okerra izan daiteke.
- Baieztapen baten **OINARRIA da arrazoitzen** duena, haren funtsa da
- **FIDAGARRITASUN GUTXIKO BAIEZTAPENA** da oinarri desegokia duena.
- Tratamendu bat erabiltzen ari den norbaiten **ESPERIENTZIA PERTSONALA** erabili ondoren gertatzen zaiona da.

Ikasgai honetako pertsonaiak

JOHN ETA JULIE

John eta Julie anai-arrebak dira.

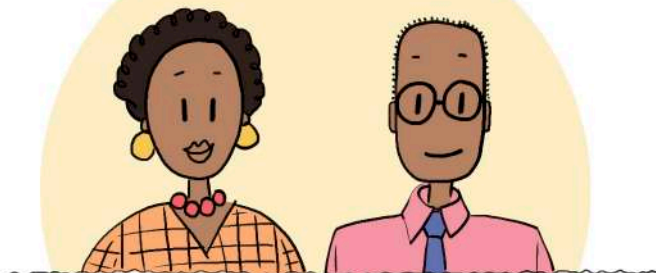
MAMA

Mama Johnen eta Julieren ama da.

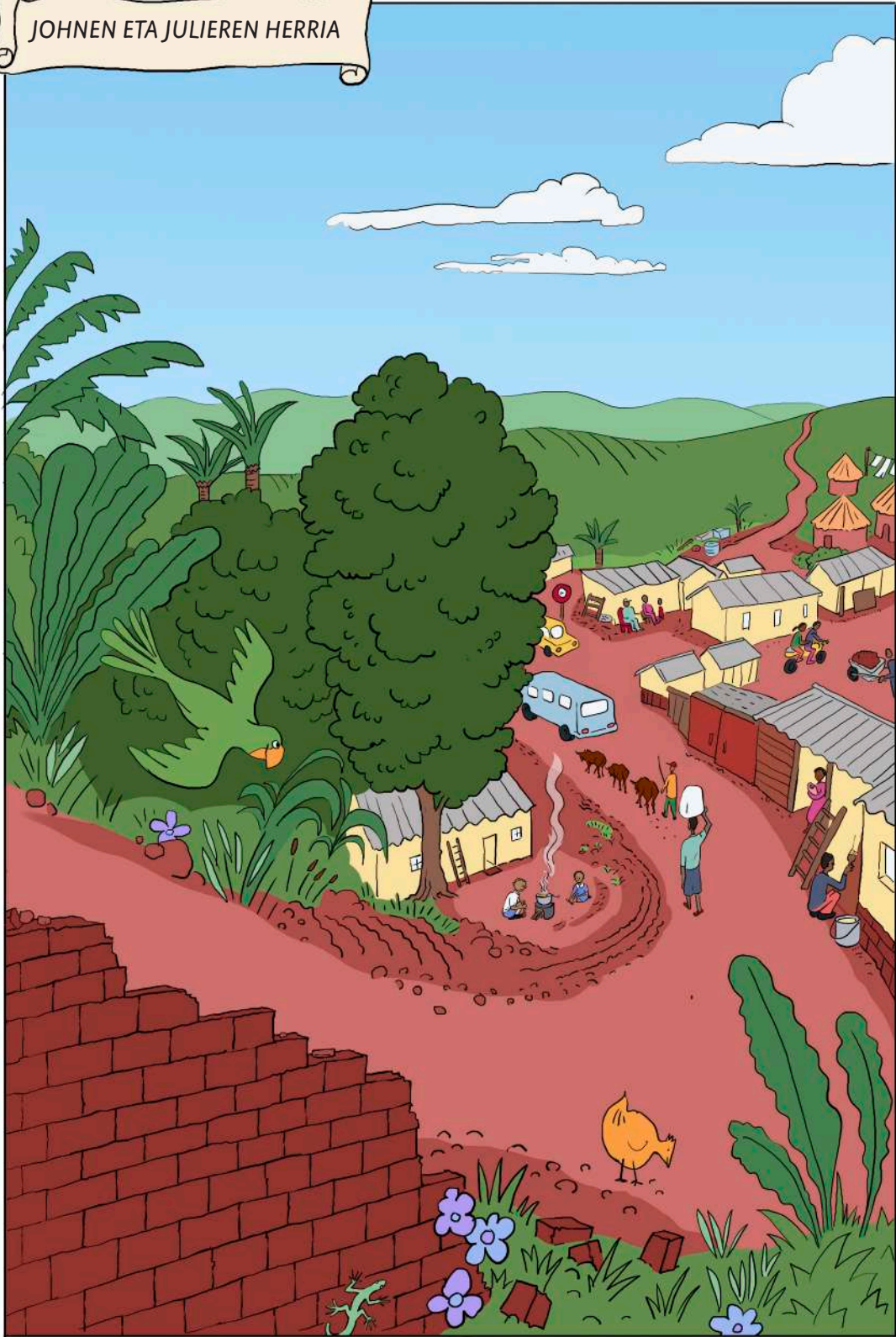
KASUKU

Kasuku loro bihurri bat da, eta jendeak esaten duena errepikatzen du pentsatu gabe.

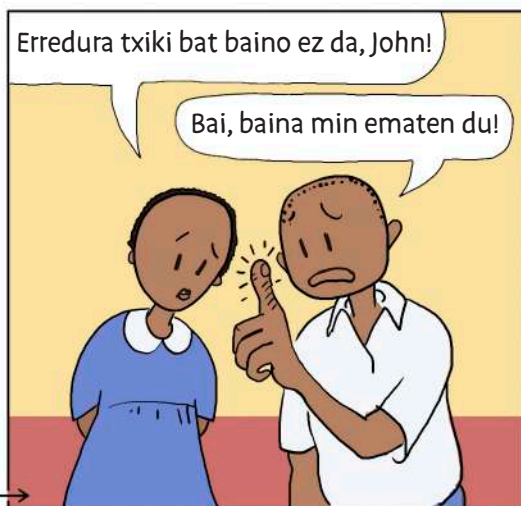

IRAKASLEAK: KONPARAKETA ANDREA ETA ZUZENA JAUNA

Konparaketa andrea eta Zuzena jauna unibertsitateko irakasleak eta osasun-ikertzaileak dira. Aldi berean, klinika bateko medikuak dira.

JOHN ETA JULIEREN ETXEA

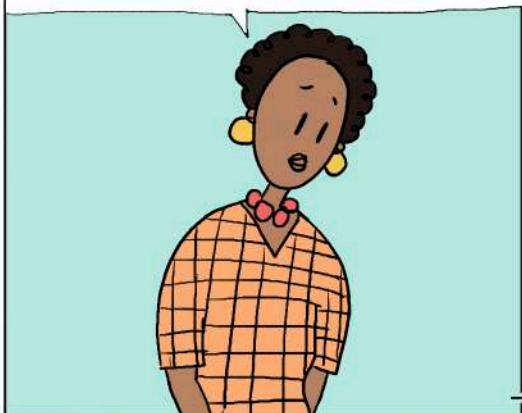

INFEKZIOA da germenek eragindako gaixotasuna

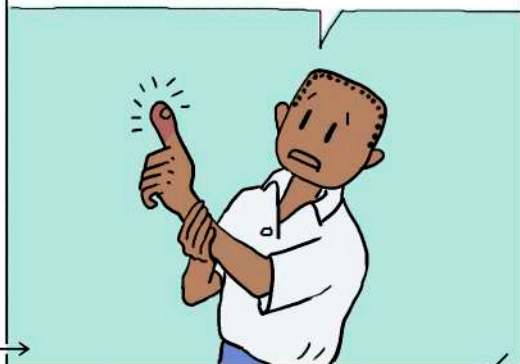

IRAKASLEA da,
istorio honetan, unibertsitatean eskolak ematen
edo ikerketa lanetan ari den pertsona.

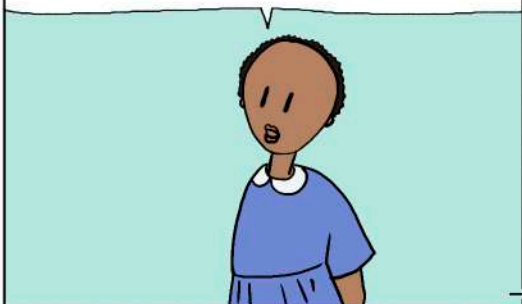
John, Julie! Dena ondo?

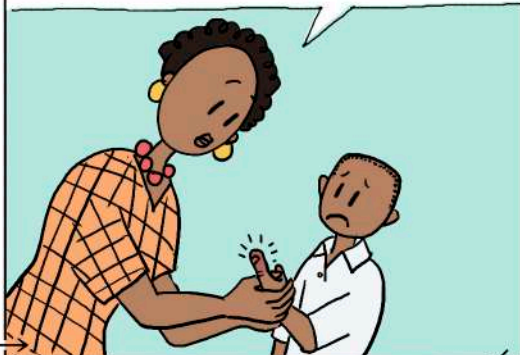
Ez! Behi-gorotza eman nuen hatzean, eta gaiztotu egin zait.

Baina Sarah nire lagunak dio behin behi-gorotza eman zuela erredura batean eta sendatu egin zitzaiola! Beraz, behi-gorotzak erredurak sendatzen dituela esaten du.

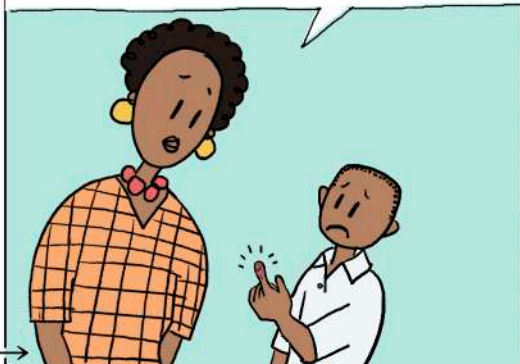
Sarahek esandakoa ez da zuzena. Hurrengoan sartu ur hotzetan eta arindu egingo zaizu mina.

Gero, itxaron pixka bat, eta erredura sendatu egingo da.

John, erredurak ez du larria ematen. Garbi eduki hatza. Okerrera egiten badu, etorri klinikara.

OSASUN-IKERTZAILEA da

osasuna arretaz aztertzen duen pertsona, osasunari buruzko gauza berriak aurkitzeko.

BAIEZTAPEN bat pertsona batek esaten duen zerbait da, eta zuzena edo okerra izan daiteke.

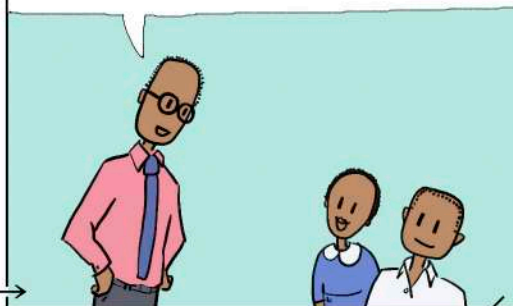
Baieztapen baten **OINARRIA** da baieztapen bat arrazoitzen duena, haren funtsa.

Baieztapen baten oinarria egokia ez bada, baieztapenak **fidagarritasun gutxi** izango du. Badira desegokiak diren beste oinarri batzuk

Baieztapen bat entzuten duzuenean, galdetu beti: Zein da baieztapenaren oinarria? Eta oinarria egokia da?

Tratamenduei buruzko baieztapen gehiago entzuten baduzue, apuntatu!

Datorren astean landuko ditugu. Zuen ikastetxera joango gara.

FIDAGARRITASUN GUTXIKO

baieztapena oinarri desegokia duen baieztapena da.

*Tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten **ESPERIENTZIA PERTSONALA** erabili ondoren gertatu zaiona da.*

ADIBIDE OSAGARRIAK

Tratamendu baten efektuei buruzko baieztapenak egiteko, esperientzia pertsonala oinarri desegokia dela azaltzeko, adibide gehiago dituzu hemen.

1. adibide osagarria:

Raymondek dio: "Nik gripea nuen. Baso bat zuku edan nuen, eta, hurrengo egunean, ez nuen griperik! Beraz, zukua edateak gripea sendatzen du!".

Tratamendua: Zukua edatea.

Efektua: Gripea sendatzea

Baieztapenaren oinarria

Raymonden esperientzia da: gripea zukua edan ondoren sendatu zitzaion.

Azalpena: Raymonden baieztapenaren oinarria ez da egokia; beraz, fidagarritasun gutxikoa da. Gerta zitekeen gripea zukurik edan gabe ere sendatzea.

2. adibide osagarria:

Moreenek dio: "Joan den astean zapatila berriak erosi nituen . Atzo jantzi nituen saskibaloian jokatzeko, eta beste neskek baino azkarrago egiten nuen korrika! Zapatila berriek korrika azkarrago eginarazten dute!".

Tratamendua: Zapatila berriak janztea.

Efektua: korrika azkarrago egitea

Baieztapenaren oinarria Moreenen esperientzia da: zapatila berriak jantzita gainerako neskek baino azkarrago egiten zuen korrika.

Azalpena: Moreenen oinarria ez da egokia; beraz, baieztapena fidagarritasun gutxikoa da. Gerta zitekeen zapatila berriak jantzi gabe ere beste neskek baino azkarrago korrika egitea.

Jarraibideak

Helburua: Antzematea noiz ari den pertsona bat tratamendu baten efektuei buruzko baieztapena egiten.

Irakasleak istorio bat dauka.

1. urratsa: Irakaslea istorioa irakurtzen hasiko da.

2. urratsa: Isterioko pertsonaiaren batek tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat egiten duenean, neska-mutilek altxa eta oihu egingo dute:
"baieztapena!"

3. urratsa: Irakasleak eskatuko die neska-mutilei azaltzeko zergatik uste duten istorioko pertsonaiak tratamendu baten efektuei buruzko baieztapena egin duela.

4. urratsa: Irakasleak istorioa irakurtzen jarraituko du.

Hurrengo orrialdean adibide bat ikus daiteke. →

JARDUERA

Adibidea:

Irakasleak: "John eta Julie lagunekin futbolekin ari dira. John erori eta harri batekin zauritu egiten da. Arthurrek, Johnen eta Julieren lagun batek, esaten dio Johni lokatz pixka bat ematen badu zaurian, azkarrago sendatuko zaiola".

Haurrek: "BAIEZTAPENA!".

Irakasleak: "Zuzena. Zergatik da hori tratamenduaren efektuei buruzko baieztapen bat?".

Ikasleek: "Zauri batean lokatza ematea tratamendu bat delako eta zauria sendatzea efektua!".

Irakasleak: "Bai horixe! Oso ondo!".

1. ARIKETA

Adierazi hitz hauen esanahia. Gogoratu liburuaren amaieran dauzkazula.

Adibidea: Zer da "osasuna"?

Osasuna da zenbateraino dauden ondo zure gorputza eta burua.

1. Zer da "baieztapen" bat?

2. Zer da baieztapen baten "oinarria"?

3. Zer da "fidagarritasun gutxiko" baieztapen bat?

4. Zer da tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten "esperientzia pertsonala"?

2. ARIKETA

Adierazi zein den esperientzia eta zein baieztapena.

Adibidea:

Sarahek behi-gorotza eman zuen erredura batean eta sendatu egin zitzaion. Orduan, berak dio behi-gorotzak erredurak sendatzen dituela.

Sarah-en esperientzia:

Erreduran behi-gorotza ematea eta erredura sendatzea.

Sarahren baieztapena:

Behi-gorotzak erredurak sendatzen ditu.

1. Andyk esaten du sagarrak jaten badituzu hortzak eroriko zaizkizula, berari egun batean sagarra jan eta hortz bat erori zitzaiolako.

Andy-ren esperientzia:

Andyren baieztapena:

2. ARIKETA

1. Daniel, sukarra zuen egun batean, ur epeletan bainatu zen. Handik ordubetera, ez zuen ia sukarrik. Orain Danielek esaten du ur epeletan bainatzeak sukarra jaisten duela.

Danielen esperientzia:

Danielen baieztapena:

1. Bart, Christinek 12 orduz lo egin zuen! Gaur lasterketa batean parte hartu du eta lehena iritsi da helmugara. Horregatik esan die Christinek beste parte-hartzaileei ordu askoz lo egiten badute, azkarrago egingo dutela korrika.

Christineren esperientzia:

Christineren baieztapena:

3. ARIKETA

Ariketa-liburuaren amaieran orri zuri batzuk topatuko dituzu; bertan, entzuten dituzun baieztapenak jaso ditzakezu, Johnek eta Juliek istorioan egiten duten bezala. Aurrerago, 9. ikasgaiari, erantzun ahal izango duzu baieztapenak fidagarriak iruditzen zaizkizun ala ez.

Eskolan, etxean edo beste edonon, tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat entzuten duzunean, idatzi hortxe.

*Johnek eta Juliek tratamenduei buruzko
BAIEZTAPENEN OINARRI DESEGOKIAK
aztertuko dituzte.*

3

Tratamenduei buruzko baieztapenen beste oinarri desegoki batzuk (1. atala)

Ikasgai honetan haxe ikasiko duzu:

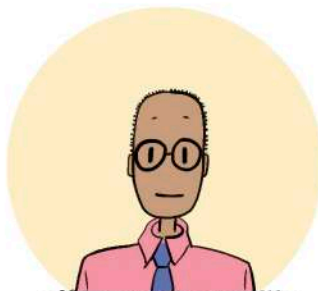
Zergatik ez diren egokiak tratamenduei buruzko baieztapenen oinarri hauek:

1. Aspalditik erabili ote den edo pertsona askok erabili ote duten.
2. Tratamendua garestia ote den edo berria ote den.

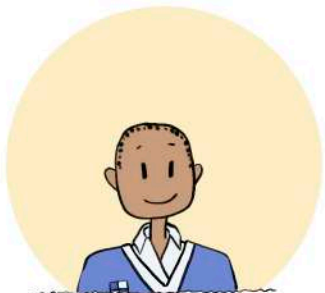
Ikasgai honetako pertsonaiak

KONPARAKETA IRAKASLEA

ZUZENA IRAKASLEA

JOHN

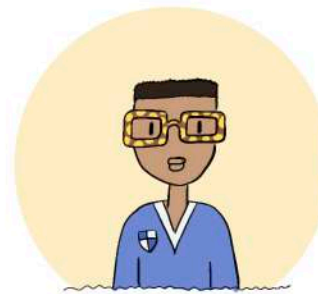

JULIE

RUTH

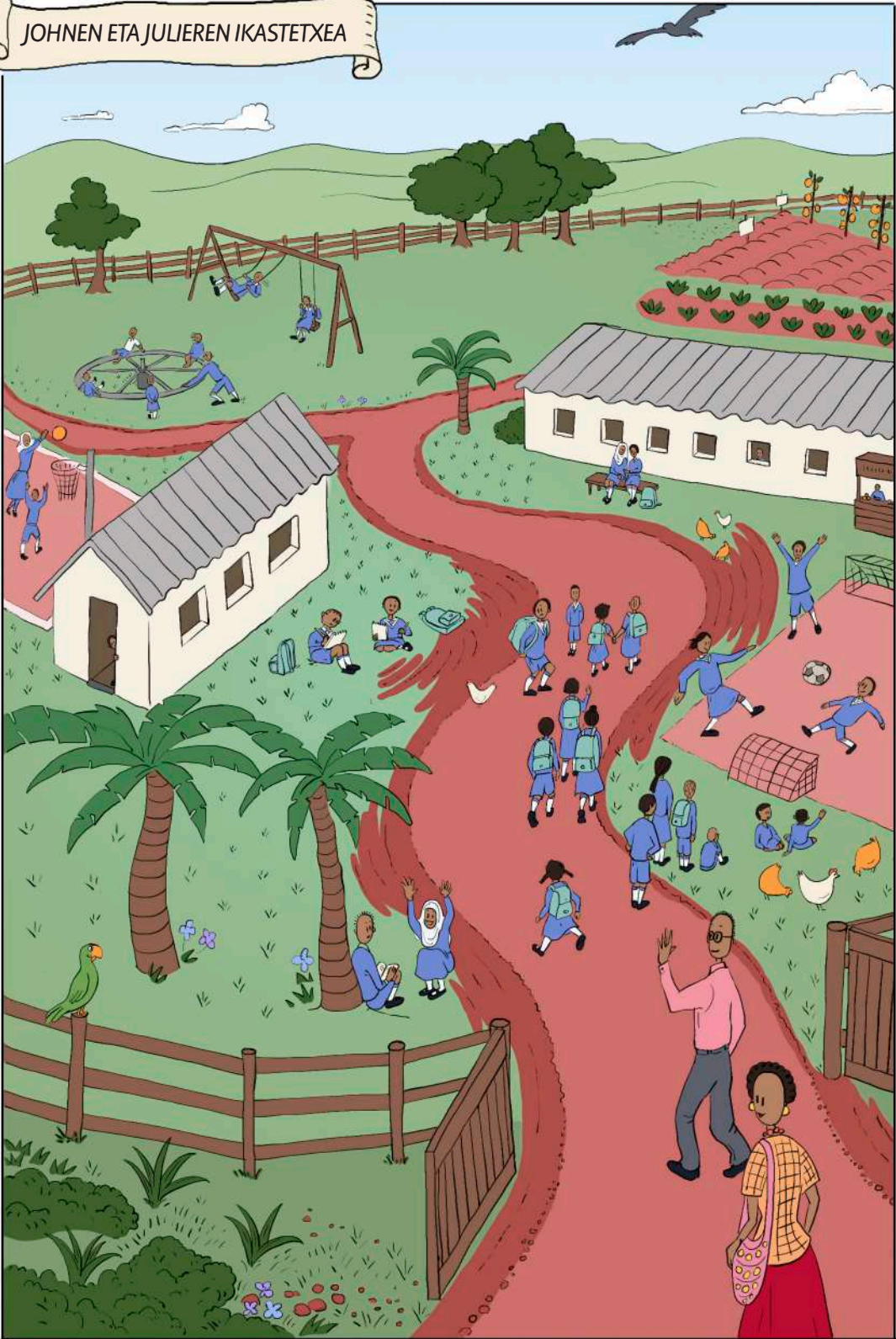
*Ruth Johnen eta
Julieren laguna da*

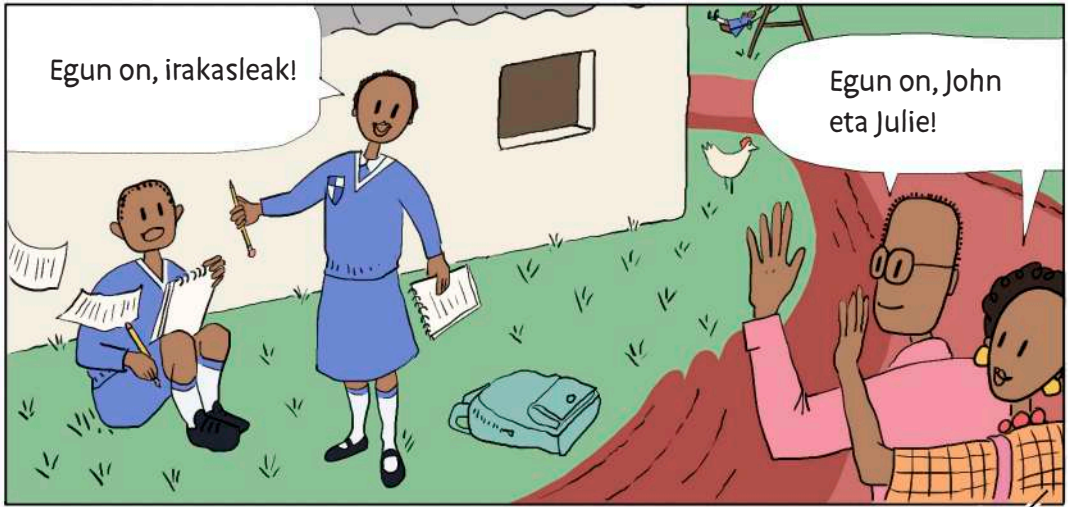

AHMED

*Ahmed Johnen eta
Julieren laguna da*

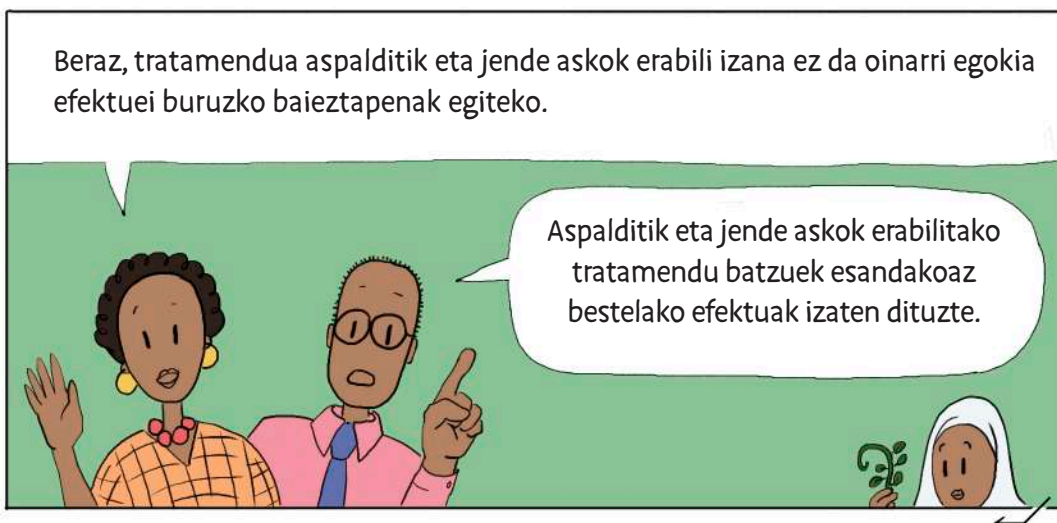

RUTHEN BAIEZTAPENA

Adibide osagarria:

Ronalden baieztapena: "Arrain-olioa edateak osasuntsu mantentzen zaitu! Ziur nago, jende askok, denbora luzez, osasuntsu egoteko, arrain-olioa edan duelako!"

Tratamendua: Arrain-olioa edatea.

Efektua: Osasun hobea izatea.

Ronalden baieztapenaren oinarria: aspalditik eta jende askok edan du arrain-olioa.

Azalpena: Ronalden baieztapenaren oinarria ez da egokia; beraz, baieztapenak fidagarritasun gutxi du. Baliteke arrain-olioak zure osasuna ez hobetzea, nahiz eta jende askok aspalditik edan.

Orain, hau, ezta?

Bai!

Ahmed hemen al dago?

Bai!

Egun on, irakasleak. Nire amak betaurreko berri hauek erosi dizkit. Besteak baino hobekak dira berriak direlako eta oso garestiak direlako.

Ahmed, jantzi zure betaurreko zaharrak, mesedez!

Bale!

Adibide osagarria:

Harrieten baieztapena: "Super Xaboiak beste xaboi batzuek baino infekzio gehiago saihesten ditu, berria delako eta oso garestia delako"

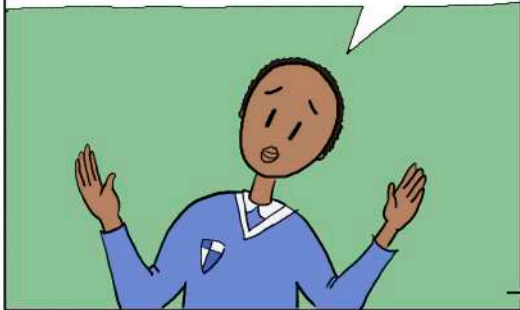
Tratamendua: Super Xaboa.

Efektua: Infekzio gutxiago.

Harrieten baieztapenaren oinarria: SuperXaboa berria eta garestia dela.

Azalpena: Harrieten baieztapenaren oinarria ez da egokia; beraz, baieztapenak fidagarritasun gutxi du. Baliteke xaboi zaharra Super Xaboa bezalakoa edo hobe izatea.

Irakasleok, irakatsiko al dizkiguzue
baieztapenak egiteko oinarri
egokiak?

Bai, horixe egingo dugu!

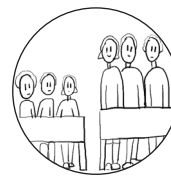
Baina, lehenago, beste bi
oinarri desegoki irakatsiko
dizkizuegu.

Aste honetan joan azokara eta
apuntatu entzuten dituzuen
baieztapenak.

Datorren astean han
elkartuko gara eta gauza
gehiago irakatsiko dizkizuegu!

Jarraibideak

Helburua: Hainbat baieztapenen oinarria azaltzea

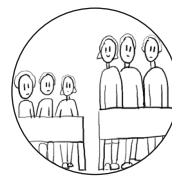
Mahai berean elkarrekin esertzen diren neska-mutilek talde bat osatuko dute.

Irakasleak tratamenduen efektuei buruzko baieztapenen zerrenda bat du.

- 1. urratsa:* Irakasleak tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat irakurriko du.
- 2. urratsa:* Taldeek eztabaidatuko dute zein izan daitekeen baieztapenaren oinarria.
- 3. urratsa:* Irakasleak galdetuko die ea nork uste duen baieztapen horren oinarria dela tratamendua erabiltzen duen norbaiten esperientzia pertsonala.
- 4. urratsa:* Hori uste duten taldeak altxatu egingo dira.
- 5. urratsa:* Talde guztiak eseri egingo dira.
- 6. urratsa:* Irakasleak galdetuko die ea zein taldek uste duen baieztapenaren oinarria dela aspalditik erabiltzea eta pertsona askok erabiltzea.

Jarraibide gehiago →

JARDUERA

7. urratsa: Hori uste duten taldeak altxatu egingo dira.

8. *urratsa*: Talde guztiak eseri egingo dira.

9. *urratsa*: Irakasleak galdetuko du ea zein taldek uste duen baieztapenaren oinarria dela tratamenduaren prezioa edo berria izatea.

10. *urratsa*: Hori uste duten taldeak altxatu egingo dira.

11. *urratsa*: Talde guztiak eseri egingo dira.

12. *urratsa*: Irakasleak eskatuko die ikasleei erantzunaren azalpena emateko.

13. *urratsa*: Ikasleek beren erantzunaren azalpena emateko eskua altxatuko dute.

Hurrengo orrian adibide bat ikus daiteke →

JARDUERA

Adibidea:

Irakasleak: "Georgeren aitak beti erosten du ura dendan. Georgek esaten du dendan erositako ura edatea beste edonongoa edatea baino hobe delako, garestia delako".

Taldeak eztabaidatuko du.

Irakasleak: "Nork uste du Georgeren baieztapenaren oinarria dela tratamendua erabiltzen duen norbaiten esperientzia pertsonala?"

Horrela pentsatzen duten taldeak altxatuko dira.

Irakasleak: "Nork uste du Georgeren baieztapenaren oinarria dela aspalditik erabili izana edo pertsona askok erabili izana tratamendua?"

Horrela dela pentsatzen duten taldeak altxatuko dira.

Irakasleak: "Nork uste du Georgeren baieztapenaren oinarria dela tratamenduaren prezioa edo berria izatea?"

Horrela pentsatzen duten taldeak altxatuko dira.

Irakasleak: "Azaldu zuen erantzunak, mesedez".

Neska-mutilak: "Oinarria da zenbat balio duen tratamenduak. Georgek esan zuen urak diru asko balio zuela".

Irakasleak: "Oso ondo! Ez da baieztapen bat egiteko oinarri egokia. Horrek esan nahi du baieztapen horrek fidagarritasun gutxi duela. Dendan erositako ura garestiagoa izan arren, baliteke edateko bestelako ura baino hobe ez izatea".

1. ARIKETA

Adierazi egia ala gezurra den.

Adibidea:

Tratamendu bat erabiltzen duen inoren esperientzia pertsonala oinarri egokia da tratamendu baten efektuei buruzko baieztapena egiteko.

Egia Gezurra

1. Jendeak, aspalditik, baieztapen bera egiten badu, ia beti zuzena izaten da.

Egia Gezurra

2. Jendeak, aspalditik, baieztapen bera egin duenean, batzuetan zuzena izaten da eta beste batzuetan ez da zuzena izaten.

Egia Gezurra

3. Milaka pertsonak baieztapen bera egiten badute, arrazoia dute.

Egia Gezurra

4. Tratamendua, zenbat eta garestiagoa, orduan eta hobe.

Egia Gezurra

5. Tratamendu berriak, zenbaitetan, zaharrak baino okerragoak izaten dira.

Egia Gezurra

2. ARIKETA

Esan zergatik duten fidagarritasun gutxi baieztapen hauek.

Adibidea:

Sarah-ek behi-gorotza jarri zuen erredura batean eta sendatu egin zitzaion. Horregatik berak dio behi-gorotzak erredurak sendatzen dituela.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du; izan ere ...

Sarah-en esperientzia pertsonalean bakarrik oinarritzen da. Baliteke

erredura sendatu izana behi-gorotza jarri gabe ere.

1. Michael, sukarra izan zuen egun batean, ur hotzetan bainatu zen. Handik ordubetera ia ez zuen sukarririk. Orain Michaelek dio ur hotzetan bainatzeak sukarra jaisten duela.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du; izan ere...

2. Dendan hainbat kafe-mota daude. Mercy-ek garestiena erosten du. Berak esaten du hobe delako osasunerako, diru gehiago balio duelako.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du ; izan ere...

Johnek eta Juliek tratamenduei buruzko
BAIEZTAPENEN OINARRI DESEGOKIAK
aztertuko dituzte.

4

Tratamenduei buruzko baieztapenen beste oinarri desegoki batzuk (2. atala)

Ikasgai honetan ikasiko duzu:

Honako oinarri hauek, zergatik ez dira egokiak tratamendu baten efektuei buruzko baieztapenak egiteko?

1. Tratamendua saltzen duen pertsonak tratamenduari buruzko zerbait esatea.
2. Aditu batek tratamenduari buruzko zerbait esatea.

Ikasgai honetako gako-hitza:

- **ADITUA** gai bati buruz asko dakien pertsona da.

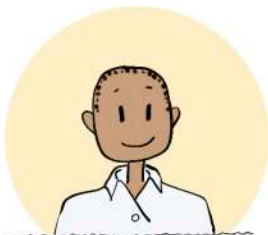
Ikasgai honetako pertsonaiak

KONPARAKETA IRAKASLEA

ZUZENA IRAKASLEA

JOHN

JULIE

MWAKA JAUNA

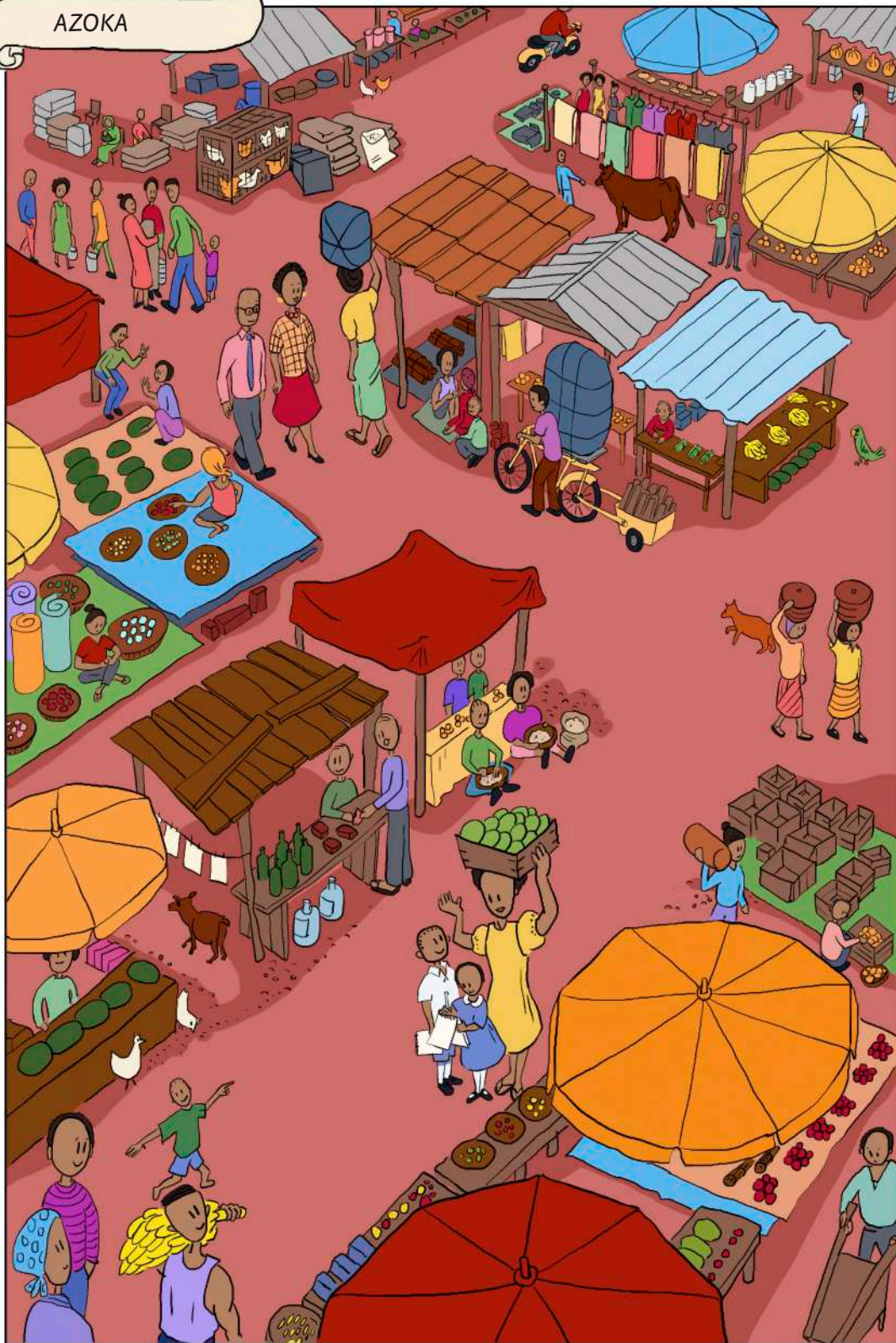

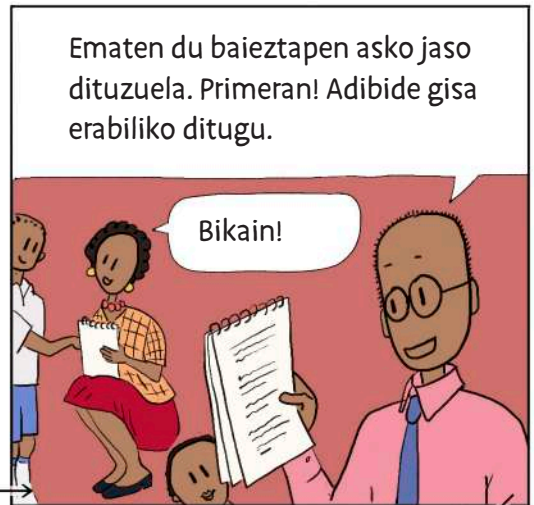
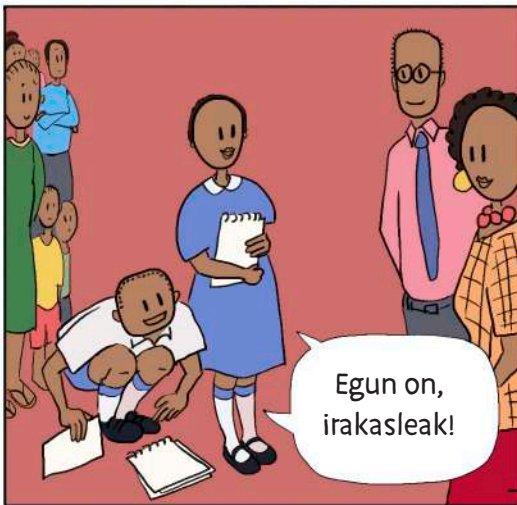
NANTABA ANDREA

NAMULI ANDREA

Johnek eta Juliek azokan ezagutu dituzte pertsona jator horiek. Denek erosi dute tratamenduren bat.

Has gaitezen honekin...

Primeran!

Mwaka jauna eta Nantaba andrea, hor al zaudete?

Egun on, irakasleak! Mwaka jauna naiz. Johni eta Julieri esan nien bezala, bananak mangoak baino hobeak dira osasunerako! Horixe esan zidan bananak saldu zizkidan emakumeak!

Ez! Irakasleak, Nantaba andrea naiz. Mangoak bananak baino hobeak dira osasunerako! Hala esan zidan mangoak saldu zizkidan gizonak!

Mwaka jauna, jendeak uste badu bananak hobeak direla osasunerako, ez al duzu uste banana saltzaileak banana gehiago salduko dituela?

Bai...

Eta Nantaba andrea, jendeak uste badu mangoak hobeak direla osasunerako, ez al duzu uste mango saltzaileak mango gehiago salduko dituela?

Bai...

Adibide osagarria:
Acheng jaunaren baieztapena: "Suge-olio honek edozein gaixotasun sendatzen du, saltzen duen pertsona batek irratian esan zuelako!".
Tratamendua: Suge-olioa.
Efektua: Gaixotasunak sendatzea.
Oinarria: Saltzen zuenak irratian esandakoa.
Azalpena: Acheng jaunaren baieztapenaren oinarria ez da egokia; beraz, baieztapenak fidagarritasun gutxi du. Baliteke suge-olioa saltzen duenak gaixotasunak sendatzen dituela esatea, horrela, jendeak sinesten badu, diru gehiago irabaziko duelako.

NAMULI ANDREAREN BAIEZTAPENA

Bukatzeko, har dezagun hau!

Ados!

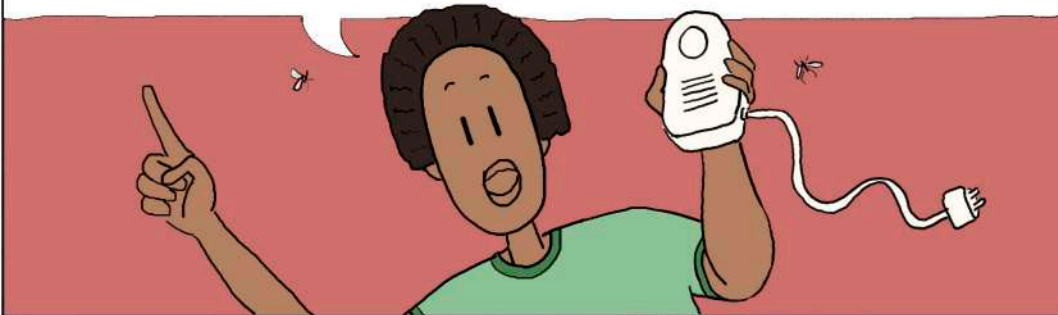

Namuli andrea?

Hemen!

Egun on, irakasleak! Makinatxo elektriko honen soinua entzutean, eltxoek ihes egiten dute. Malariatik babesten gaitu! Ziur nago, aditu batek esan zidan! Eta asko daki eltxoei buruz...

ADITUA

Gai bati buruz asko dakien pertsona da.

Adibide osagarria:

Opio jaunaren baieztapena: “Belar-te hau edanez gero, giharretako mina desagertuko zaizu! Belar saltzaile batek esan zidan! Jende askok giharretako minarentzat edaten duela esan zuen!”

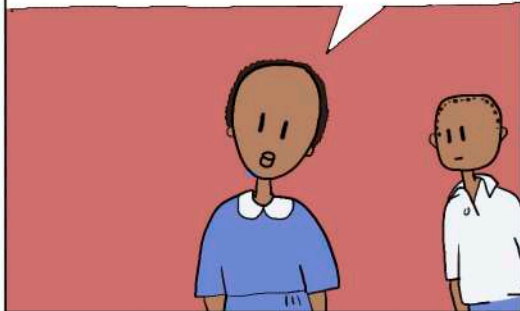
Tratamendua: Belar-tea edatea.

Efektua: Giharretako mina desagertu egiten da.

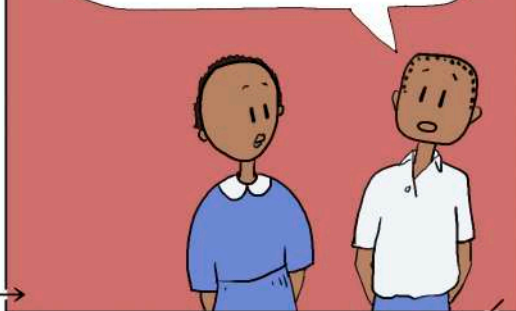
Opio jaunaren baieztapenaren oinarria: Aditu batek teari buruz esan zuena.

Azalpena: Opio jaunaren baieztapenaren oinarria ez da egokia; beraz fidagarritasun gutxi du. Soilik, belar-saltzaileak esandakoan oinarritzen da, eta baliteke oker egotea. Belar-saltzailearen baieztapena oinarritzen da bakarrik tratamendua erabili duten pertsonengan. Eta hori ez da oinarri egokia.

Baina, irakasleak, zuek ere adituak zarete! Asko dakizue osasunari buruz!

Zuen baieztapenak ere fidagarritasun gutxikoak izan al daitezke?

Bai, horixe!

Garrantzitsuena ez da nork egiten duen baieztapena...

Baieztapenaren oinarria baizik!

Adibidez, aditu baten tratamendu bati buruzko baieztapenak fidagarritasun gutxi izango du honako hauetan bakarrik oinarrizten bada:

Aspalditik erabiltzen ote den

Pertsona askok erabili ote duten ...

Berria ote den

Garestia ote den

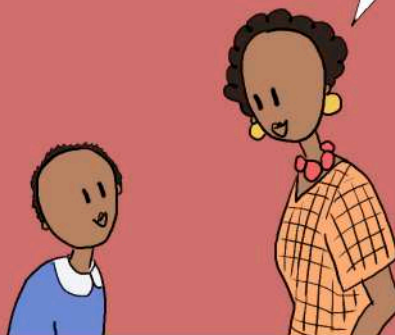
Edo tratamendua saltzen duenak esana ote den

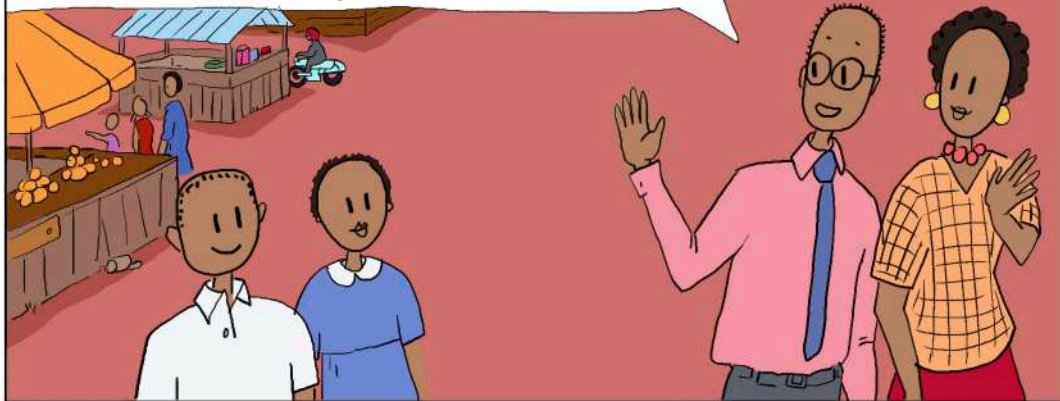
Baina, irakasleak, zein oinarri da egokia tratamendu bati buruzko baieztapen bat egiteko? Zein baieztapen dira fidagarriak?

Datorren astean ekingo diogu horri.

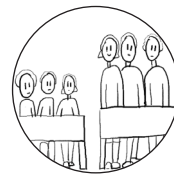

Etorri unibertsitateko bulegora eta han ikusiko dugu elkar!.

JARDUERA

Jarraibideak

Helburuak: baieztapenen oinarriak azaldu.

Jarduera hau 3. ikasgaiko jarduera bera da. Baina, oraingo honetan, taldeek, tratamenduen efektuei buruzko baieztapen bakoitzeko, 5 oinarriren artean aukeratu behar dute.

Mahai berean, elkarrekin esertzen diren neska-mutilek talde bat osatuko dute.

Irakasleak tratamenduen efektuei buruzko baieztapen-zerrenda bat dauka.

- 1. urratsa:* Irakasleak irakurriko du tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat.
- 2. urratsa:* Taldeek eztabaidatuko dute zein den baieztapenaren oinarria.
- 3. urratsa:* Irakasleak galdetuko die taldeei zein den euren ustez baieztapenaren oinarria.
- 4. urratsa:* Taldeak altxatuko dira erantzuteko eta gero eseri egingo dira, 3. ikasgaiko jardueran bezala.
- 5. urratsa:* Neska-mutilek eskua altxatuko dute erantzuna azaltzeko.

Hurrengo orrian adibide bat ikus daiteke. →

JARDUERA

Adibidea:

Irakasleak: “Margareten entrenatzaileak asko daki kirolaz, bereziki, futbolaz. Margaretetik dio kirola egin ondoren ordu erdiz giharrak luzatzeak lesioak saihesten dituela. Horrela dela esaten du, bere entrenatzaileak esan duelako”.

Taldeak eztabaidatuko dute.

Irakasleak: “Nork uste du Margaret-en baieztapenaren oinarria dela esperientzia pertsonala?”.

Horrela pentsatzen duten taldeak altxatuko dira.

Irakasleak: “Nork uste du Margareten baieztapenaren oinarria dela aspalditik erabili izana edo lagun askok erabili izana?”.

Horrela pentsatzen duten taldeak altxatuko dira.

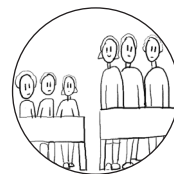
Irakasleak: “Nork uste du Margareten baieztapenaren oinarria dela tratamenduaren prezioa edo berria izatea?”.

Horrela uste duten taldeak altxatuko dira.

Irakasleak: “Nork pentsatzen du Margareten baieztapenaren oinarria dela aditu batek esandakoa izatea?”.

Adibideak hurrengo orrian jarraitzen du. →

JARDUERA

Horrela pentsatzen duten taldeak altxatuko dira.

Irakasleak: “Azaldu zuen erantzunak, mesedez”.

Ikasleak: “Oinarria da aditu batek tratamenduari buruz esan duena. Margaretek esan zuen baieztapena zuzena zela bere entrenatzaileak esan zuelako, aditu batek, alegia”.

Irakasleak: “Ondo! Horrek esan nahi du Margareten baieztapenak fidagarritasun gutxi duela! Beharbada, bere entrenatzailea oker zegoen!”.

1. ARIKETA

Adierazi egia ala gezurra den.

Adibidea:

Zenbat eta berriagoa izan tratamendua, hobe izango da.

Egia Gezurra

1. Batzuetan, tratamendu berriak zaharrak baino okerragoak izaten dira.

Egia Gezurra

2. Aritu guztiek ez dituzte baieztapen fidagarriak egiten.

Egia Gezurra

3. Aritua izan arren, esperientzia pertsonalean oinarrituriko baieztapen bat egiten bada, baieztapen horrek fidagarritasun gutxi izango du.

Egia Gezurra

4. Baieztapen baten oinarria, nork egin duen baino garrantzitsuagoa da.

Egia Gezurra

2. ARIKETA

Adierazi zergatik duten baieztapen hauek fidagarritasun gutxi.

Adibidea:

Alicek egunero patatak jaten ditu. Berak esaten du patatek indartsuago bihurtzen dutela, jende askok esan diolako.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du; izan ere...

Oinarria da zenbat pertsonak esan duten patatak jateak indartsuago

bihurtzen zaituztela. Oinarri hori ez da baieztapen bat egiteko egokia.

1. Christopherrek kandela batzuk erosi ditu. Hark dio erabiltzen badituzu ez duzula malaria izango. Ziur dagoela dio, kandela saltzaileek hori esaten dutelako.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du; izan ere ...

→

2. ARIKETA

2. Josephinek esaten du zopa jateak gripea sendatzen duela. Berak dio egia dela sukaldari batek esan diolako. Sukaldariak asko daki elikagaiez.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du; izan ere ...

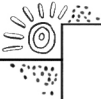
3. Rehemak entzun zion arrantzale bati osasunerako hobe zela arrain egosia jatea plantxan egindakoa baino. Berak dio arrantzaleak arrazoia duela, arrainaz asko dakielako.

Baieztapen horrek fidagarritasun gutxi du; izan ere ...

Johnek eta Juliek tratamenduen arteko
KONPARAKETEI buruz ikasiko dute.

.....

*Johnek eta Juliek tratamenduen arteko
KONPARAKETEI buruz ikasiko dute.*

5

Tratamenduen arteko konparaketak

Ikasgai honetan hau ikasiko duzu:

1. Osasun-ikertzaileek zergatik egin behar dituzte tratamenduen konparaketak. Batzuetan konparaketa hainbat tratamenduren artean egiten dute, eta beste batzuetan, tratamendua erabili eta ez erabiltzearen arteko konparaketa egiten dute.

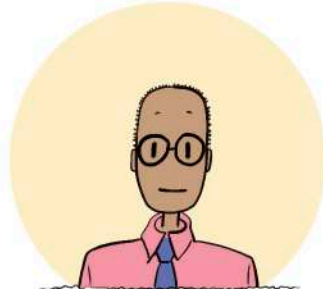
Ikasgai honetako gako-hitzak:

- Baieztapen **FIDAGARRIA** da oinarri egokia duena.
- Tratamenduak **KONPARATZEA** bi tratamendu edo gehiagoren artean dauden aldeak begiratzea da.
- **IKERKETA-GALDERA** ikertzaileak erantzuten saiatzen diren galdera da.

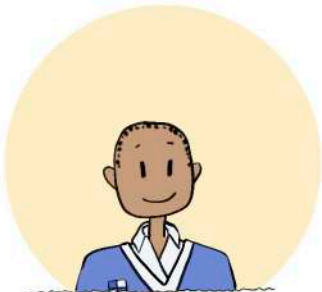
Ikasgai honetako pertsonaiak

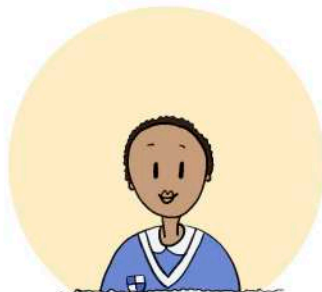
KONPARAKETA IRAKASLEA

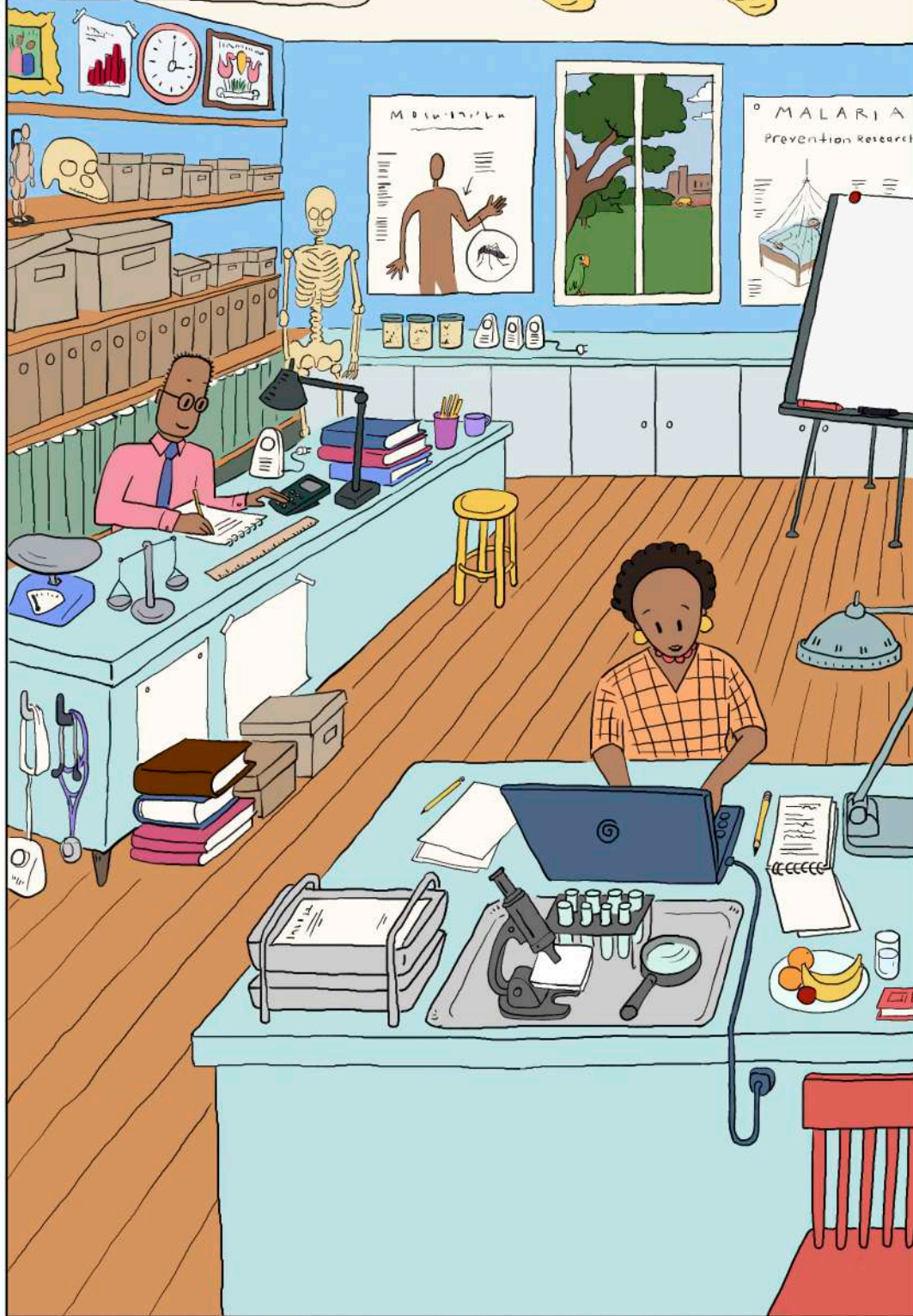
ZUZENA IRAKASLEA

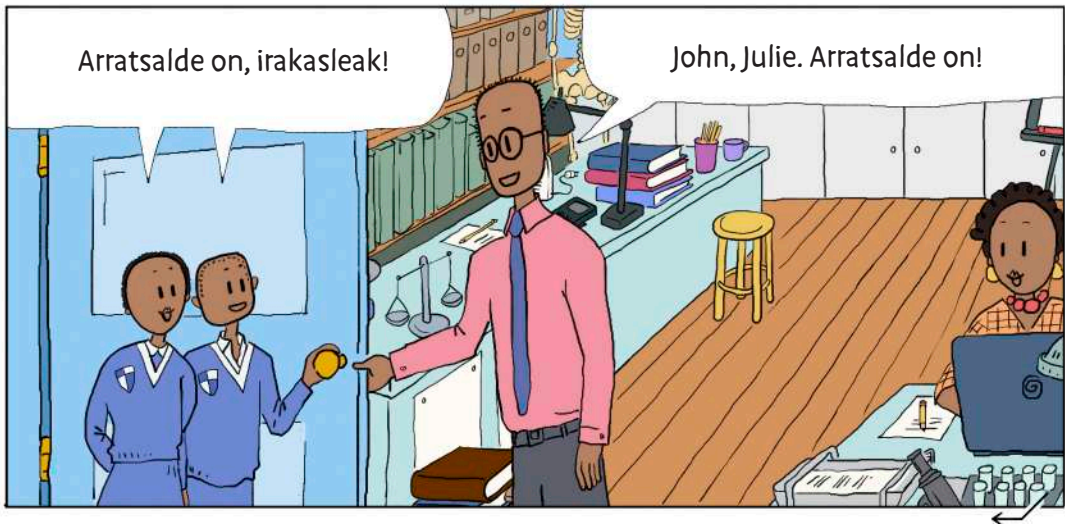

JOHN

JULIE

Baieztapen **FIDAGARRI**a
da oinarri egokia duena.

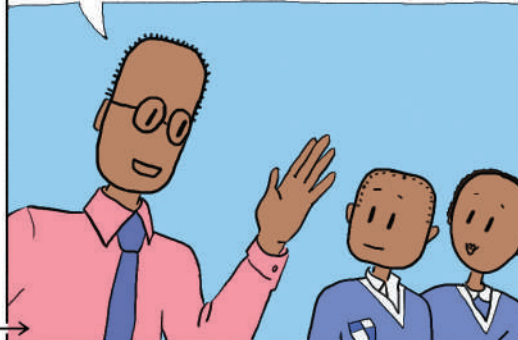

Tratamenduak **KONPARATZEA** da bi tratamendu edo gehiagoren arteko desberdintasunak aztertzea.

Baina ezer baino lehen, osasun-ikertzaileek baieztapen bat egiten dute tratamendu baten inguruan.

Gero baieztapena galdera bihurtzen dute, eta galderari erantzuten saiatzen dira.

Ikerketa-galdera deitzen zaio.

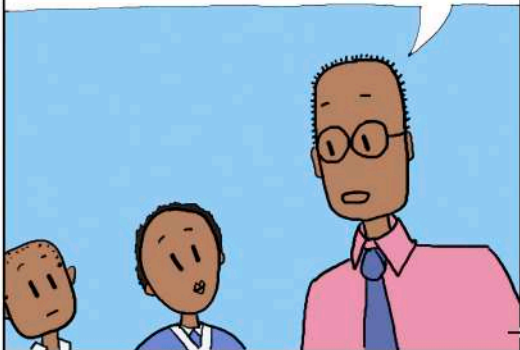
IKERKETA GALDERA

Adibide batez azalduko dizuegu.

IKERKETA-GALDERA da ikertzaileak erantzuten saiatzen diren galdera.

Gogoratzen al duzue Namuli andreak azokan egindako baieztapena?

Bai. Namuli andreak esan zuen makina horrek malaria saihesten zuela.

Horixe bera!

Bere baieztapena galdera bihurtuko dugu.

IKERKETA GALDERA:

MAKINA ERABILTZEAK

IKERKETA GALDERA:

MAKINA ERABILTZEAK
BABESTEN AL DU MALARIA
IZATETIK?

Osasun-ikertzaileek konparaketa egin dute: makina piztuta eta makina itzalita.

Makina itzalita erabiltzea ez erabiltzea bezalakoxea da.

IKERKETA GALDERA:

KONPARA DITZAGUN!

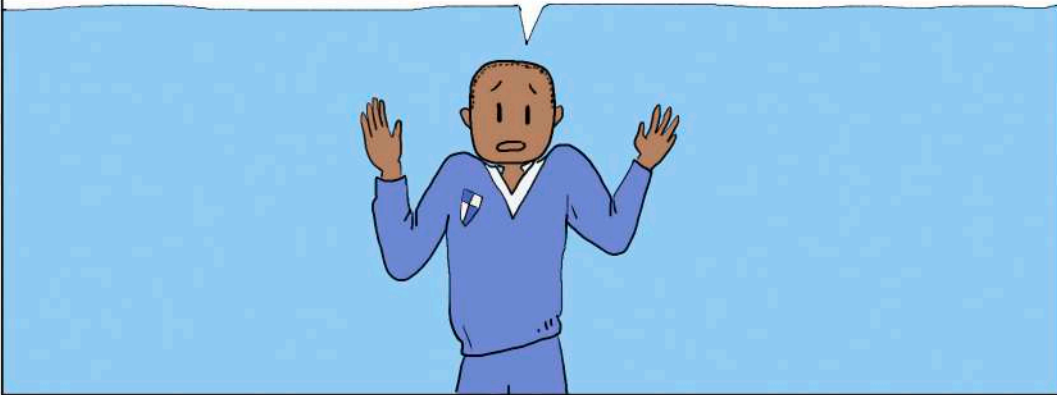

IKERKETA GALDERA:

KONPARA DITZAGUN! MAKINA ERABILTZEAK MALARIA SAIHESTEN DU, ETA EZ ERABILTZEAK EZ DU MALARIA SAIHESTEN.

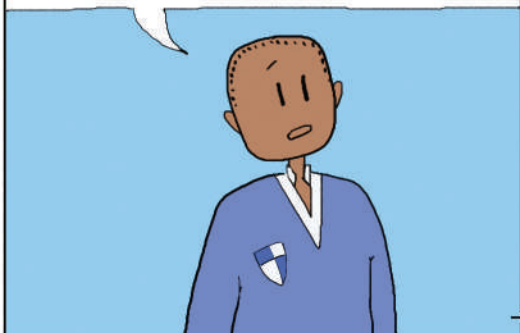

Baina, zergatik egin behar dituzte konparaketak osasun-ikertzaileek?

Orduan, zer egiten dute osasun- ikertzaileek ikerketa- galdera egin ondoren?

Pertsona talde bat osatzen dute tratamendu bakoitzeko.

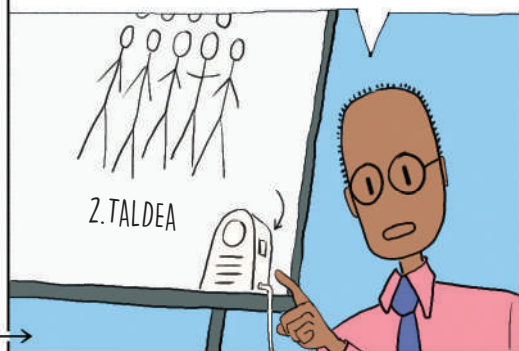
ERABILTZEN BADA MALARIA SAIHESTEN DU. ETA ERABILTZEN EZ BADA, EZ?

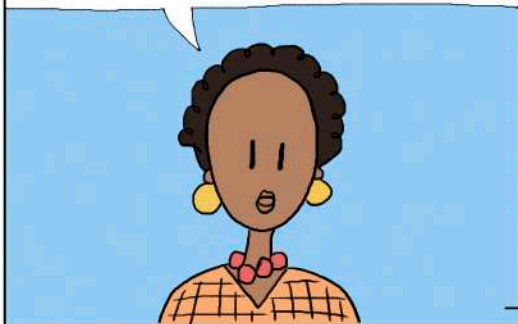
Gure adibidean, lehen taldeak makina piztuta erabili du.

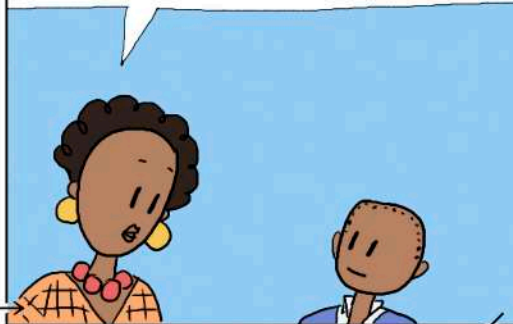
Eta bigarren taldeak makina itzalita erabili du.

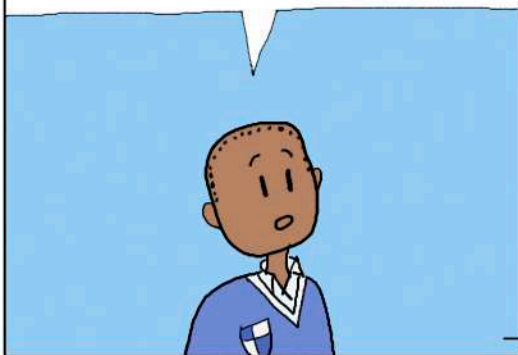
Tratamenduak erabili ondoren,
ikertzaileek zer gertatu den
neurtzen dute.

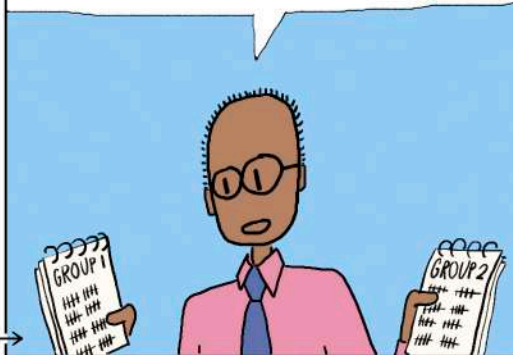
Eta, ondoren, talde bakoitzean
gertatutakoa konparatzen dute.

Zer antzeman zuten gure adibidean?

Antzeman zuten bi taldeetan
gauza bera gertatzen zela!

NEURTZEA

zerbaiten tamaina edo kopurua begiratzea da.

Adibide osagarriak: Ikerketa-gadera bihurtu ziren baieztapenen adibideak

1, adibidea:

Baieztapena: azalean baselina emateak azala leunduko dizu!

Ikerketa-gadera: Azala, baselina eman ez gero, eman gabe baino leunago al dago?

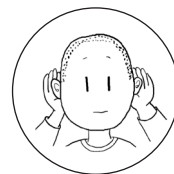
2. adibidea:

Baieztapena: gauean hobeto egingo duzu lo, egunez kafea hartu beharrean tea hartzen baduzu!

Ikerketa-gadera: Gauean hobeto lo egiten duzu, egunez tea hartzen duzunean kafea hartzen duzunean baino?

Konparaketa baten ondoren zerbait **ANTZEMATEA** da desberdintasun edo antzekotasun bat aurkitzea.

Jarraibideak

Helburua: Azaltzea osasun-ikertzaileek zergatik konparatu behar dituzten tratamenduak.

4. jardueraren 1. atala: efektu bat ikusten saiatzea konparaketarik egin gabe...

1. *urratsa:* Ikasleek eskuak belarrien atzean jarriko dituzte, goiko irudian ikusten den bezala.
2. *urratsa:* Irakasleak ahoa estali eta ahapeka hitz bat esango du. Neska- mutilak irakasleak esandakoa entzuten saiatuko dira.
3. *urratsa:* Irakasleak bi hitz idatziko ditu arbelean. Horietako bat esan berria izango da.
4. *urratsa:* Irakasleak galdetuko du nork uste duen arbeleko lehen hitza dela irakasleak esandakoa.
5. *urratsa:* Horrela uste duten neska-mutilak altxatu egingo dira.
6. *urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
7. *urratsa:* Irakasleak galdetuko du ea nork uste duen arbeleko bigarren hitza dela irakasleak esandakoa.

Jarraibide gehiago →

JARDUERA

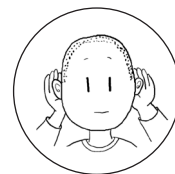
8. *urratsa:* Horrela dela uste duten neska-mutilak altxatu egingo dira.
9. *urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
10. *urratsa:* Irakasleak esango du zein zen berak ahapeka esandako hitza
11. *urratsa:* Irakasleak gidatuta, neska-mutilek eztabaidatuko dute eskuak belarrien atzean jartzeak hobeto entzuten laguntzen ote duen.

5. Jardueraren 2. atala: Konparaketa eginez, efektua ikusten saiatzea.

1. *urratsa:* Irakasleak bi taldetan banatuko ditu ikasleak.
2. *urratsa:* Irakasleak talde bat aukeratuko du, eskuak belarrien atzean jarrita entzuteko. Hori 1. taldea da.
- Beste taldeak eskuak belarrien atzean jarri gabe entzungo du. Hori 2. taldea da
3. *urratsa:* Irakasleak ahoa estali eta hitz bat esango du ahapeka.
4. *urratsa:* Irakasleak bi hitz idatziko ditu arbelean. Horietako bat irakasleak esan berria da.

Jarraibide gehiago →

JARDUERA

- 5. urratsa:* Irakasleak galdetuko du ea nork uste duen arbeleko lehen hitza dela irakasleak esandakoa.
- 6. urratsa:* Horrela dela uste duten neska-mutilak altxatu egingo dira.
- 7. urratsa:* Irakasleak zenbatuko du zenbat neska-mutil altxatu diren talde bakoitzean, eta arbelean idatziko du.
- 8. urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
- 9. urratsa:* Irakasleak galdetuko du ea nork uste duen arbeleko bigarren hitza dela irakasleak esandakoa.
- 10. urratsa:* Horrela dela uste duten neska-mutilak altxatu egingo dira.
- 11. urratsa:* Irakasleak zenbatuko du zenbat neska-mutil altxatu diren talde bakoitzean, eta arbelean idatziko du kopurua.
- 12. urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
- 13. urratsa:* Irakasleak esango du zein zen berak ahapeka esandako hitza.
- 14. urratsa:* Berrito, irakasleak gidatuta, neska-mutilek eztabaidatuko dute eskuak belarrien atzean jartzeak hobeto entzuten laguntzen ote duen.

1. ARIKETA

Idatzi hitz hauen esanahia. Gogoan izan liburuaren amaieran dauzkazula.

Adibidea:

Zer da “osasun-ikertzaile” bat?

Osasun-ikertzaile bat osasuna arreta handiz aztertzen duen pertsona da, zerbait gehiago aurkitzeko asmoz.

1. Zer da baieztapen “fidagarri” bat?

2. Zer da tratamenduen arteko “konparaketa”?

3. Zer da “neurtzea”?

2. ARIKETA

Aukeratu tratamenduen arteko konparaketak neurtzeko modurik onena.

Adibidea:

Pertsonen pisua, tratamendu desberdinak egin ondoren.

Baskula batean pisatzea Begiratzea

1. Lasterketa-abiadura, tratamendu desberdinak egin ondoren.

Kronometratzea Galdetzea

2. Sukarra duten ala ez, tratamendu desberdinak egin ondoren.

Kopeta ukitzea Usaintzea

3. Buruko mina duten ala ez, tratamendu desberdinak egin ondoren.

Galdetzea Begiratzea

3. ARIKETA

Demagun aurpegiak pertsonak direla, eta pertsona horiek malariaren aurkako bi pilularen arteko konparaketan parte hartu dutela. A taldeko pertsonak pilula berri bat hartu zuten. B taldeko pertsonak pilula zahar bat hartu zuten.

Honelako aurpegiak malaria duen pertsona irudikatzen du:

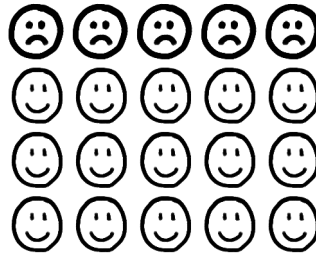
Neurtu taldeen arteko aldea.

Adibidea:

A taldea:

B taldea:

Zenbat pertsona malariadun dago talde bakoitzean?

A taldea: 20tik 10

B taldea: 20tik 5

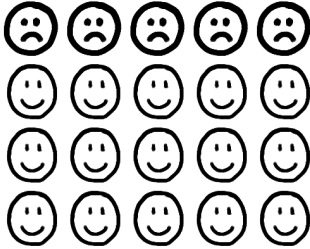
Zein da taldeen arteko aldea?

20 pertsonatik, A taldean 5 pertsona malariadun gehiago zeuden.

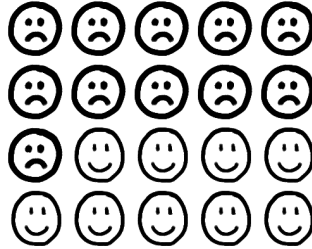

3. ARIKETA

A taldea:

B taldea:

Zenbat pertsona malariadun dago talde bakoitzean?

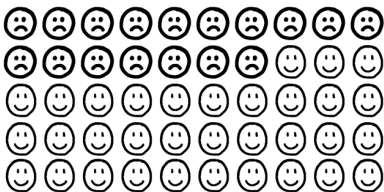
A taldea: 20tik _____

B taldea: 20tik _____

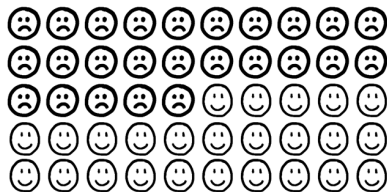
Zein da taldeen arteko aldea?

20 pertsonatik, ___ taldean ___ pertsona malariadun gehiago zeuden.

A taldea:

B taldea:

Zenbat pertsona malariadun dago talde bakoitzean?

A taldea: 50tik _____

B taldea: 50tik _____

Zein da taldeen arteko aldea?

50 pertsonatik, ___ taldean ___ pertsona malariadun gehiago zeuden.

6

Tratamenduen arteko konparaketa zuzenak

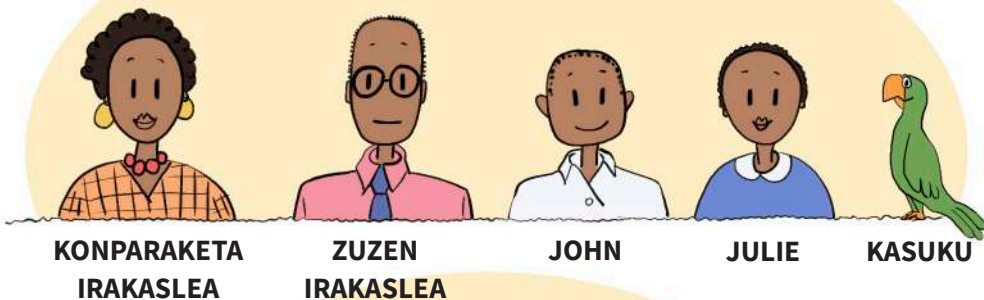
Ikasgai honetan hau ikasiko duzu:

1. Zer da tratamenduen arteko konparaketa “zuzen” bat?
2. Osasun-ikertzaileek tratamenduen arteko konparaketak egiten dituztenean, zergatik izan behar dute zuzenak?
3. Zuzenak izateko nola egin behar dituzte konparaketak osasun ikertzaileek?

Ikasgai honetako gako-hitzak:

- *Tratamenduen arteko konparaketa* **ZUZENA** : tratamenduak baldintza berdinetan egitea, desberdintasun garrantzitsu bakarra tratamendua bera izanik.
- Tratamendu bakoitza nork hartu behar duen **AUSAZ** hautatzea da nork jasotzen duen jakin gabe aukeratzea.

Ikasgai honetako pertsonaiak

**KONPARAKETA
IRAKASLEA**

**ZUZEN
IRAKASLEA**

JOHN

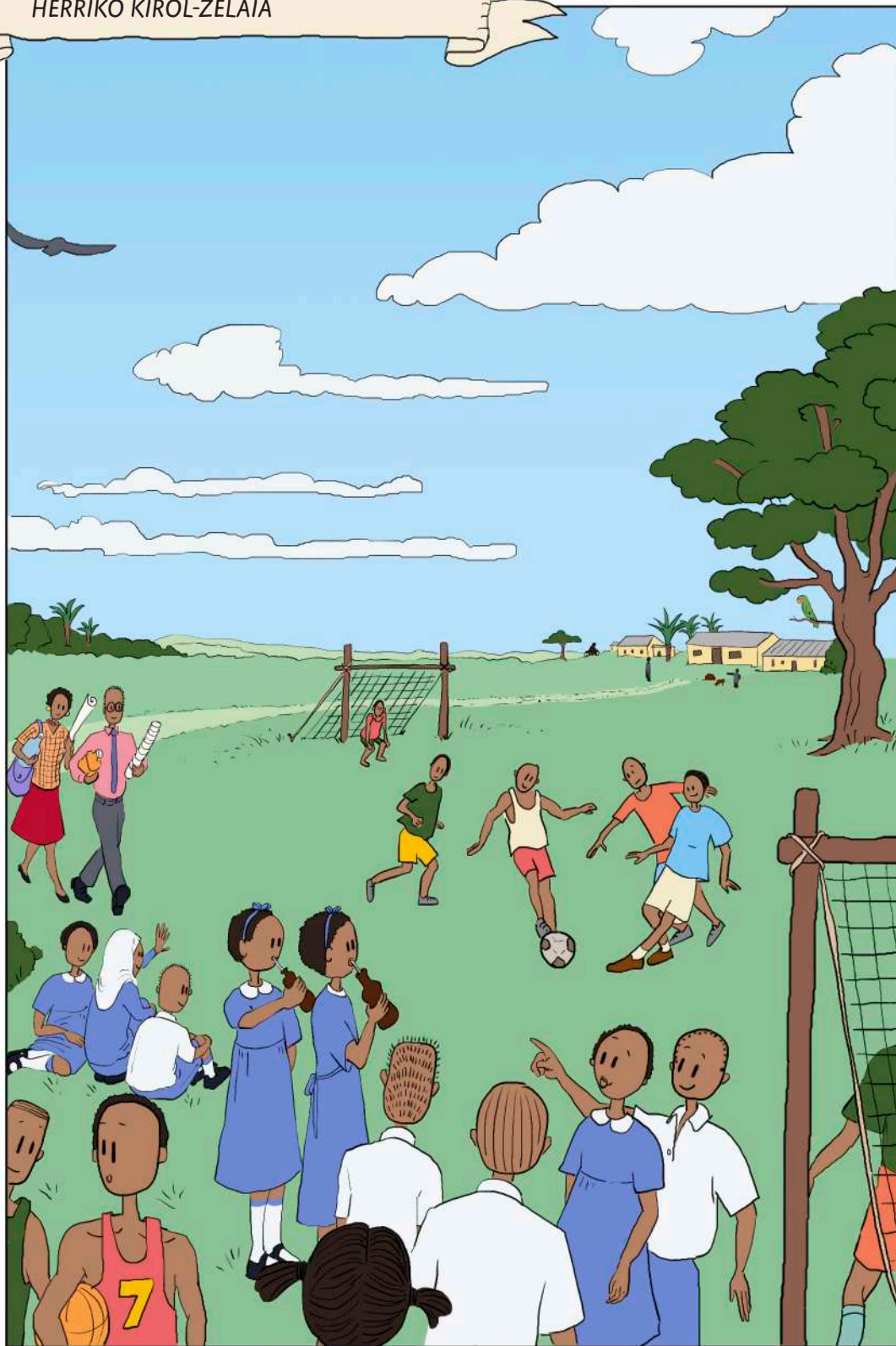
JULIE

KASUKU

HERRIKO LAGUNAK

*Horiek John eta Juliren herriko 10 lagun dira.
Kirol-zelaira joan dira Jhoni, Julie eta irakasleei konparaketa
bat egiten laguntzera.*

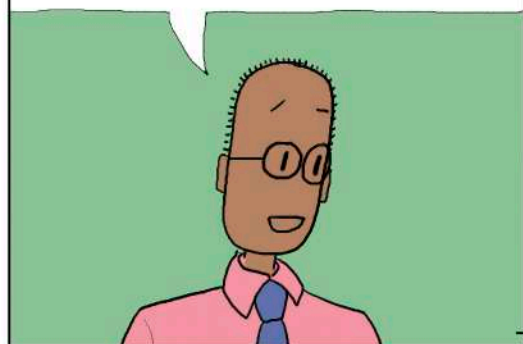

Tratamenduen arteko *konparaketa* **ZUZENA** izango da, alde garrantzitsu bakarra tratamendua bera baldin bada.

Lehenik, esadazue, zuen ustez, zerk eragiten dio jende gehiagori sabeleko mina, zukua edateak edo ura edateak?

Ondo. Badakigu zer pentsatzen duzuen konparaketa egin aurretik.

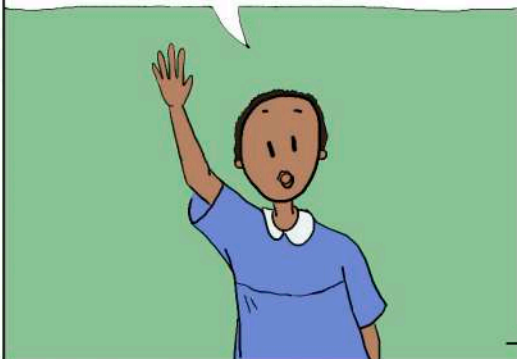
Has gaitezen!

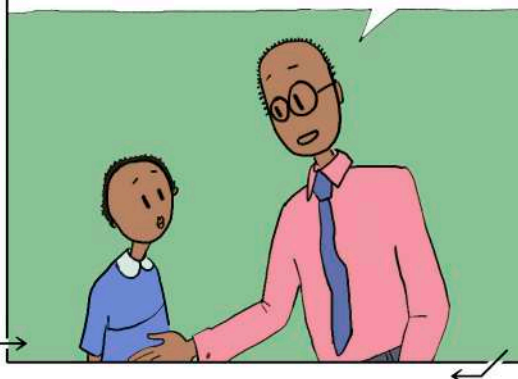
Eztabaidatzeko:

Zergatik uste duzu irakasleek galdetu zietela ikasleei zer uste zuten gertatuko zela?

Itxaron! Neska-mutil batzuek zukua edaten badute eta beste batzuek ez, ez da zuzena!

Baina denek tratamendu bera hartzen badute, ez dago konparaketarik!

Osasun-ikerkuntzan **konparaketa bat okerra** da, tratamenduez gain bestelako desberdintasun garrantzitsurik badago.

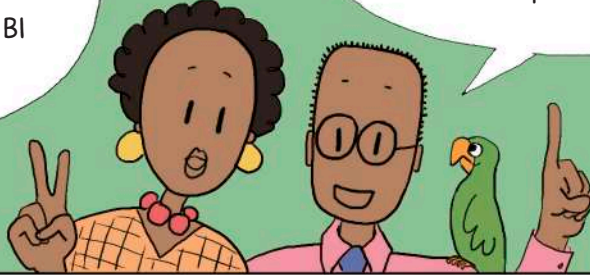

Tratamenduen arteko **KONPARAKETA OKERRA** da, tratamenduez gain, bestelako desberdintasun garrantzitsurik baldin badago.

1. URRATSA: Taldeak osatzea

Azalduko dizkizuegu konparaketa bat okerra izatea egin dezaketen BI ARAZO...

...eta arazo horiek nola konpondu!

Lehen arazoa sor daiteke ikerlartzaileek taldeak osatzen dituztenean.

Irakasleak, baina neska hauek ura hartu beharko lukete, eta ez zukua. Dagoeneko freskagarri bat edaten ari dira!

Eta beste guztiek zukua hartu beharko lukete.

Ez!

Adibide osagarria:

Ikerketa-gadera: Korrika egin aurretik, bananak janez gero jaten ez badira baino azkarrago egiten da korrika?

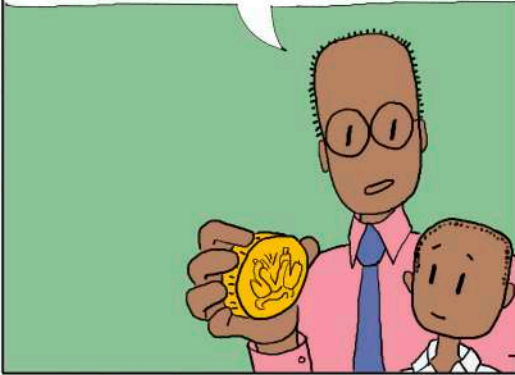
Nola osatu zituzten taldeak ikertzaileek?: Jendeari esan zioten bananak jatea edo ez jatearen artean aukera egiteko. Azkarrenek aukeratu zuten bananak jatea.

Azalpena: Konparaketa ez da zuzena izan. Tratamenduez gain, desberdintasun garrantzitsu bat zegoen taldeen artean. Pertsona azkarrenak talde berean zeuden. Baliteke pertsona horiek, nahiz eta platanorik ez jan, azkarrago korrika egitea. Ikertzaileek ausaz aukeratu behar zuten nork jango zituen bananak.

*Tratamendu bakoitza nork hartuko duen **AUSAZ** aukeratzea, tratamendu bakoitza nork hartuko duen jakin gabe aukeratzeko modu bat da.*

Leon ateratzen bada, neska-
mutilek zukua edango dute...

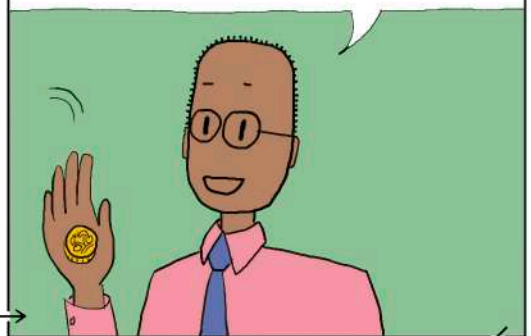
Kastillo ateratzen bada, neska-
mutilek ura edango dute.

Horrela taldeak antzekoak izango
dira.

Aurretik freskagarria edan ala ez,
denek dutelako aukera bera zukua
egokitzeko.

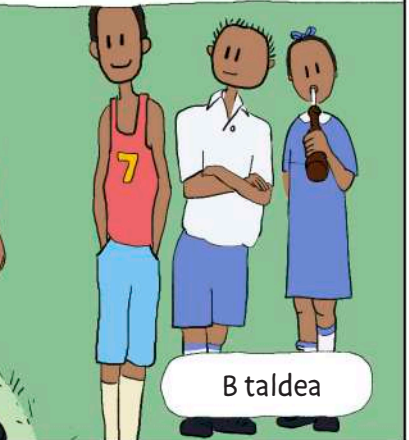

Irakasleek arrazoi zuten!

A taldea

Orain taldeak antzekoak dira!

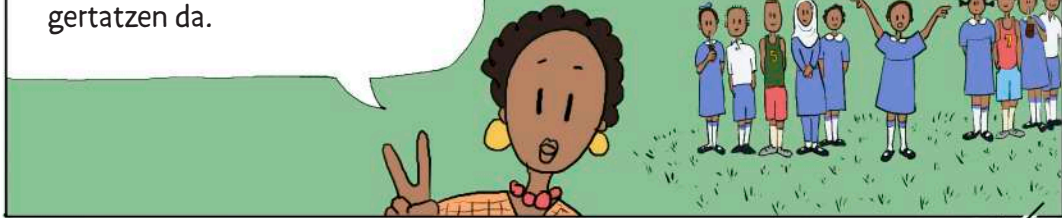

B taldea

2. URRATSA: Tratamenduak banatzea.

Konparaketa bat okerra bihur dezakeen bigarren arazoa tratamenduak banatzean gertatzen da.

Talde honi zukua emango diogu!

Ez, Julie!

Horrek desberdintasun garrantzitsua sortuko luke taldeen artean!

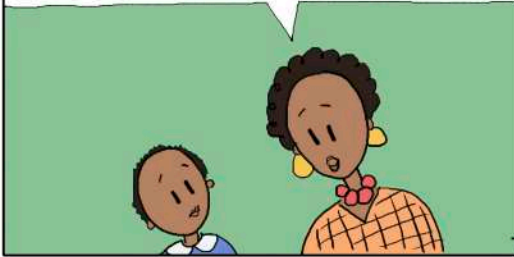
Gogoratu denok pentsatzen duzuela korrika egin aurretik zukua edateak jende gehiagori eragiten diola sabeleko mina.

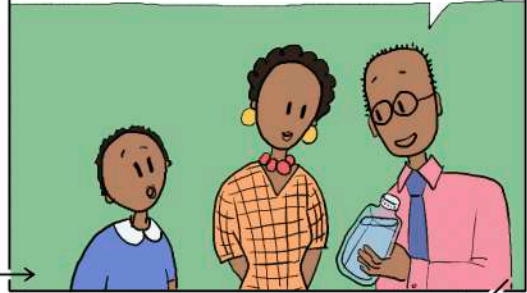
Horrela, desberdintasun garrantzitsu bat egon daiteke: talde batean neska-mutil gehiagok uste dute sabeleko mina izango dutela.

Julie, ezin diezu jakiten utzi zukua ala ura tokatu zaien.

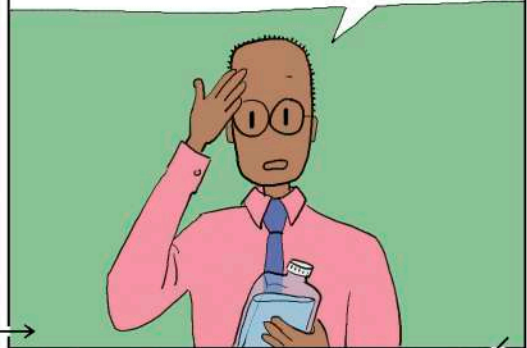
Jakiten badute, zukua tokatu zaien neska-mutilek esan dezakete sabeleko mina dutela, aurretik izango zutela pentsatzen baitzuten!

Batzuetan uste dugu tratamendu batek efektu bat duela.

Eta efektu hori izango duela uste dugunez, izan duela sentitzen dugu nahiz eta benetan ez izan!

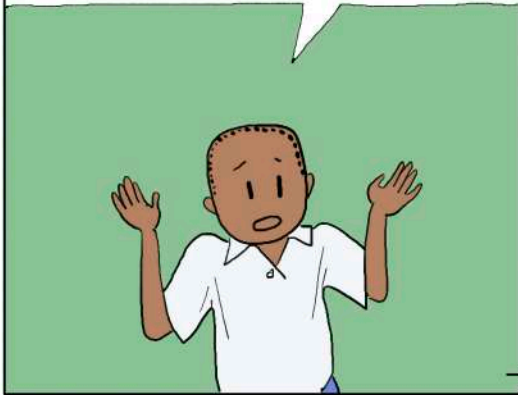
Adibide osagarria:

Ikerketa-gadera: Jendeak azkarrago egiten du korrika zapatila garestiak jantzita bestelakoekin baino?

Nola eratu zituzten taldeak ikertzaileek?: Bi kaxetako zapatilen artean aukeratzeko esan zieten. Zapatila berriak zeuden kaxan “BERRIAK” idatzi zuten.

Azalpena: Konparaketa ez da zuzena izan. Tratamenduez gain desberdintasun garrantzitsu bat zegoen bi taldeen artean. Jendeak bazekien zapatila berriak jantzi zituen ala ez. Baliteke zapatila berriak zituzten pertsonak azkarrago korrika egiten saiatzea, zapatilek lagunduko zietelakoan. Inork ez zuen jakin behar nolako zapatilak zituen lasterketa amaitu arte.

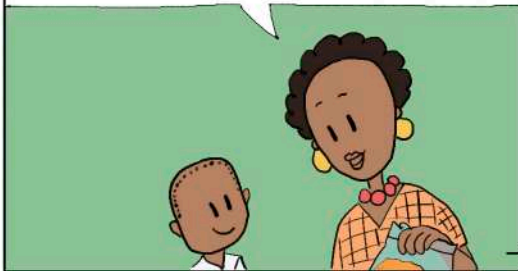
Nola konponduko dugu arazo hori?

Urari honako hau nahastuko diot. Horrela urak zukuaren itxura eta zapore bera izango ditu.

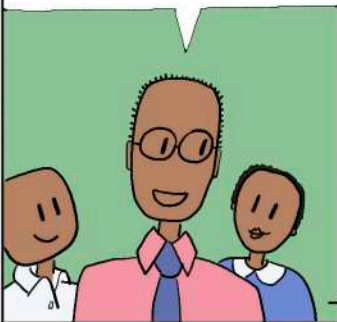
Nik jakingo dut nori egokitu zaion benetako zukuia, baina ez diot inori esango konparaketa amaitu arte.

Ez begiratu!

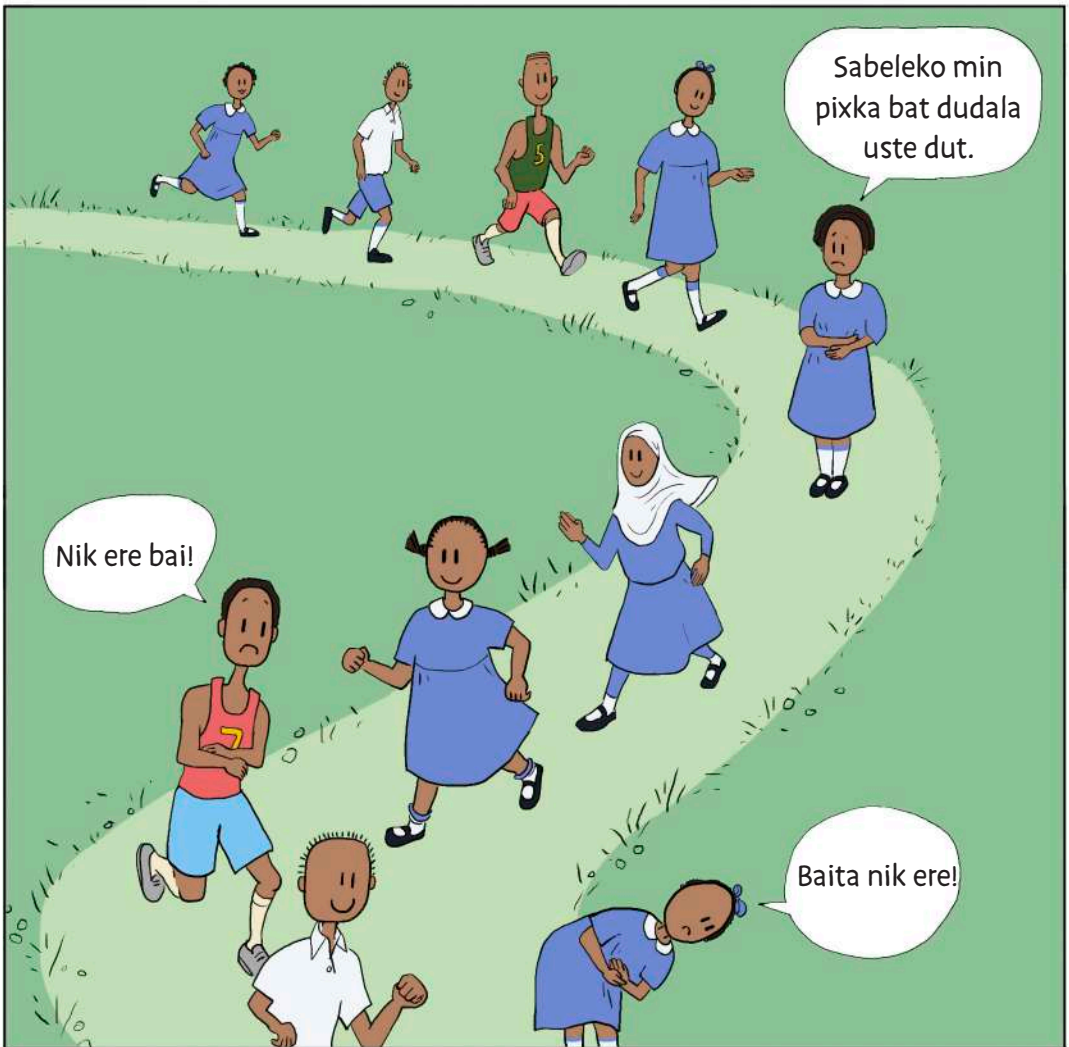

Orain eman ahal dizkiegu tratamenduak zuen lagunei!

Zein ote da benetako zukuia?

3. URRATSA: Gertatutakoa neurtzea

Orain gertatutakoa neur dezakezue.

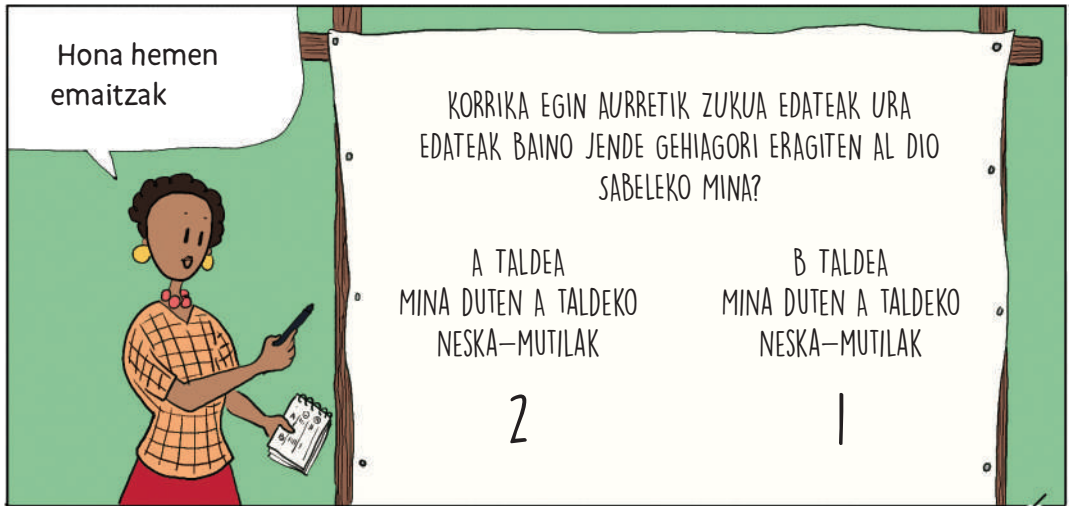
Sabeleko mina
al duzue?

Ez!

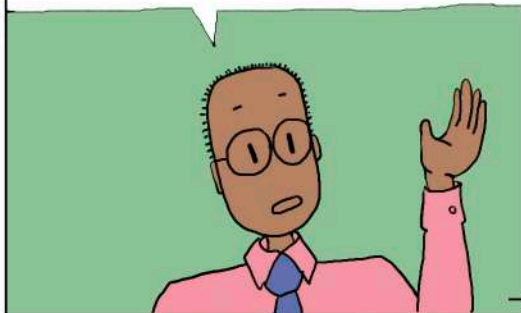
Ez!

Bai

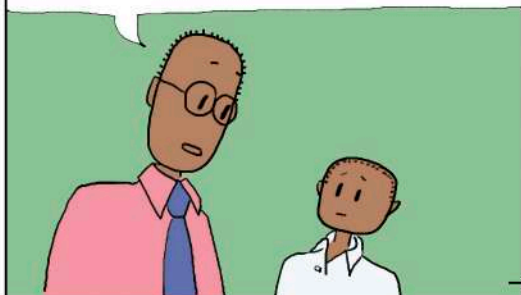
Ezin gara ziur egon! Baliteke ikusi duguna zalantzazkoa izatea!

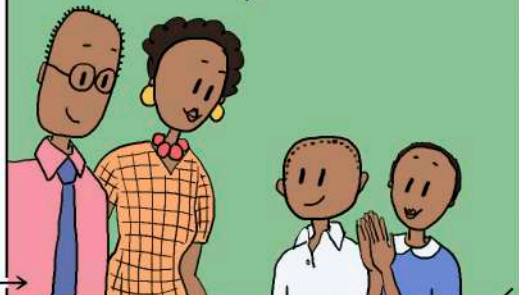
Baina, zergatik? Konparaketa zuzena izan da!

Bai, zuzena izan da. Baina oso jende gutxik hartu du parte konparaketan. Konparaketa txikiegia izan da!

Datorren astean azalduko dugu hau.

Hurrengoa unibertsitateko kirol-zentroan. Laster arte!

Bai, konforme, irakasleak! Mila esker!

Jarraibideak

Helburua: Azaltzea zergatik izan behar duten osasun-ikertzaileek zuzenak tratamenduen arteko konparaketa egitean.

Jarduera honetarako, neska-mutilek 5. ikasgaiaren jarduerako konparaketa bera egingo dute, baina oraingoan saiatuko dira konparaketa zuzena egiten.

Irakasleak aukeratuko du talde bat, eta horiek eskuak belarrien atzean ipiniko dituzte, goiko irudian ikusten den bezala. Hori 1. taldea da.

Beste taldeak eskuak belarrien atzean jarri gabe entzungo du. Hori 2. taldea da.

- 1. urratsa:* Irakasleak gidatuta, neska-mutilek eztabaidatu eta adostuko dute nola osatu modu zuzenean taldeak.
- 2. urratsa:* Irakasleak modu zuzenean osatuko ditu taldeak, 1. urratsean erabakitakoaren arabera.
- 3. urratsa:* Irakasleak ahoa estaliko du, eta hitz bat esango du ahapeka. Neska- mutilak irakaslea esaten ari dena entzuten saiatuko dira.
- 4. urratsa:* Irakasleak bi hitz idatziko ditu arbelean. Horietako bat esan berri duena.

Jarraibide gehiago. →

JARDUERA

5. *urratsa:* Irakasleak galdetuko die neska-mutilei zenbatek uste duten arbeleko lehen hitza dela irakasleak lehenago esan duena.
6. *urratsa:* Hala uste duten neska-mutilak altxatu egingo dira.
7. *urratsa:* Irakasleak talde bakoitzean altxatu diren neska-mutilak zenbatu eta, arbelean, taula batean idatziko du kopurua.
8. *urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
9. *urratsa:* Irakasleak galdetuko die neska-mutilei zenbatek uste duten arbeleko bigarren hitza dela irakasleak lehenago esan duena.
10. *urratsa:* Hala uste duten neska-mutilak altxatu egingo dira.
11. *urratsa:* Irakasleak talde bakoitzean altxatu diren neska-mutilak zenbatu eta, arbelean, taula batean idatziko du kopurua.
12. *urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
13. *urratsa:* Irakasleak lehenago esandako hitza zein den esango du.
14. *urratsa:* berriro, irakasleak gidatuta, neska-mutilek eztabaidatuko dute eskuak belarrien atzean jartzeak hobeto entzuten laguntzen ote duen

1. ARIKETA

Adierazi egia ala gezurra den.

Adibidea:

Askotan, ikertzaileek konparatzen dute tratamendu bat erabiltzea eta ez erabiltzea.

Egia Gezurra

1. Osasun-ikertzaileek egiten dituzten konparaketak ez dira beti zuzenak izaten.

Egia Gezurra

2. Tratamendu batek zoriontsuago egingo zaituela uste baduzu, erabili ondoren zoriontsuago senti zaitezke, nahiz eta tratamenduak, benetan, efekturik ez izan.

Egia Gezurra

3. Konparaketa zuzenetan tratamenduak dira taldeen arteko desberdintasun bakarra.

Egia Gezurra

4. Osasun-ikertzaileek neurketak galderak eginez egin ditzakete.

Egia Gezurra

2. ARIKETA

Pentsa ezazu Konparaketa irakaslea eta Zuzena irakaslea elgorriaren aurkako txertoa ikertzen ari direla.

Txertoa gaixotasun bat ez izateko hartzen den injekzioa da. Elgorria gaixotasun bat da.

Beraz, elgorriaren aurkako txertoa jendeak elgorria ez harrapatzeko tratamendua da.

Irakasleek txertoa jartzea ez jartzearekin konparatuko dute.

1. Zein da irakasleen ikerketa-galdera?

2. Irakasleek aukeratu beharko lukete nork jarriko duen txertoa? Zergatik?

2. ARIKETA

3. Konparaketan parte hartzen duten pertsonak erabaki beharko lukete nork jarri behar duen txertoa? Zergatik?

4. Konparaketan parte hartzen duten pertsonak jakin beharko lukete txertoa hartu duten ala ez? Zergatik?

7

Pertsona askoren arteko konparaketa zuzenak

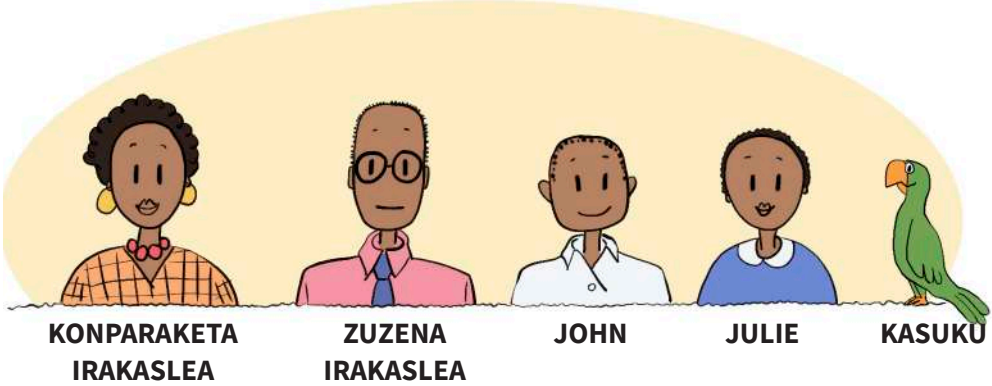
Ikasgai honetan hau ikasiko duzu:

1. Zergatik eman behar diote osasun-ikertzaileek jende askori tratamendua, konparaketa zuzenetan?

Ikasgai honetako gako-hitza:

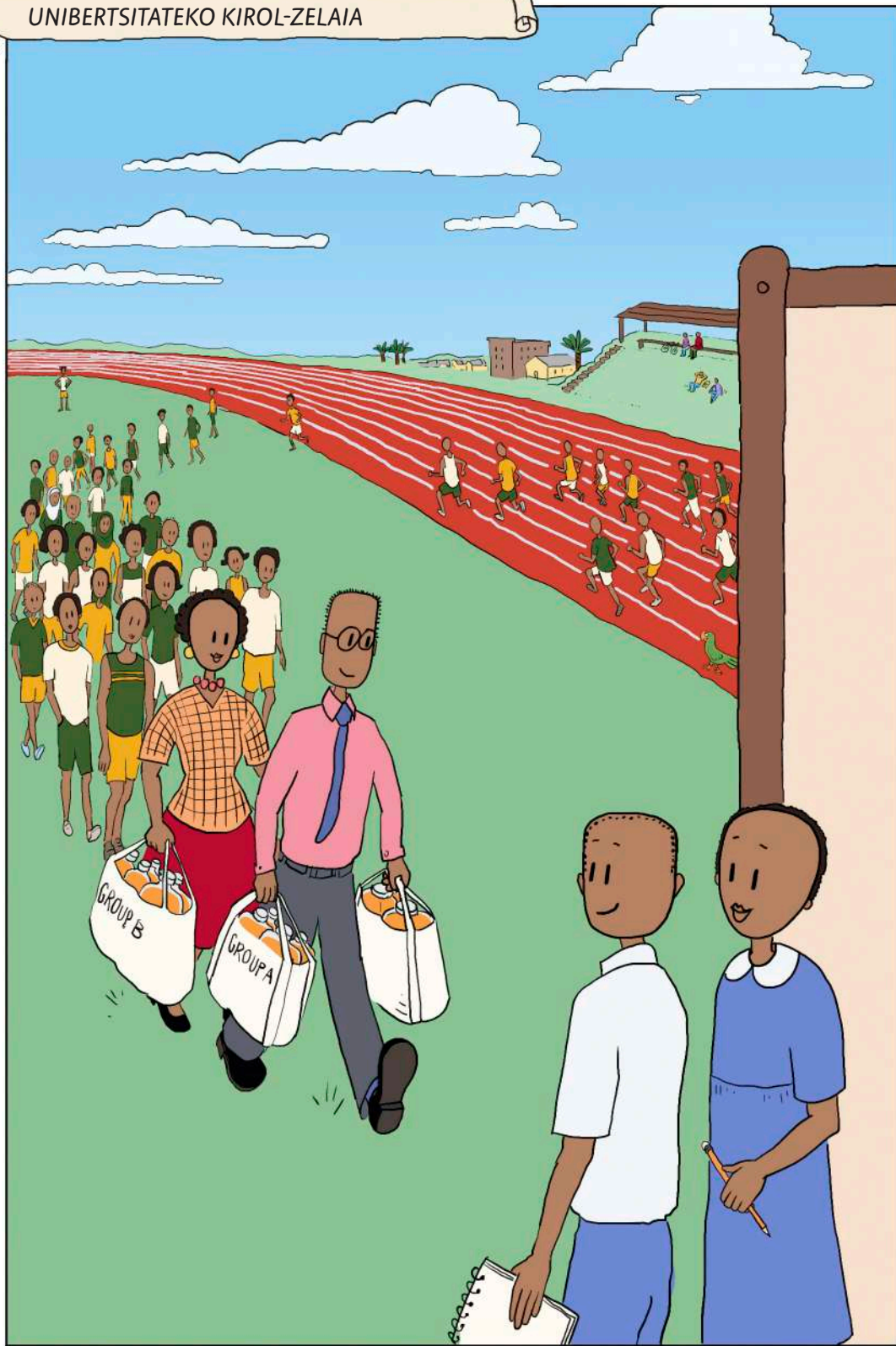
KASUALITATEZ *antzematea*: Konparaketan talde txikiegiak parte hartzen badute, ezin dugu baieztatu emaitza zuzena denik, ezin baitugu jakin zergatik gertatu den.

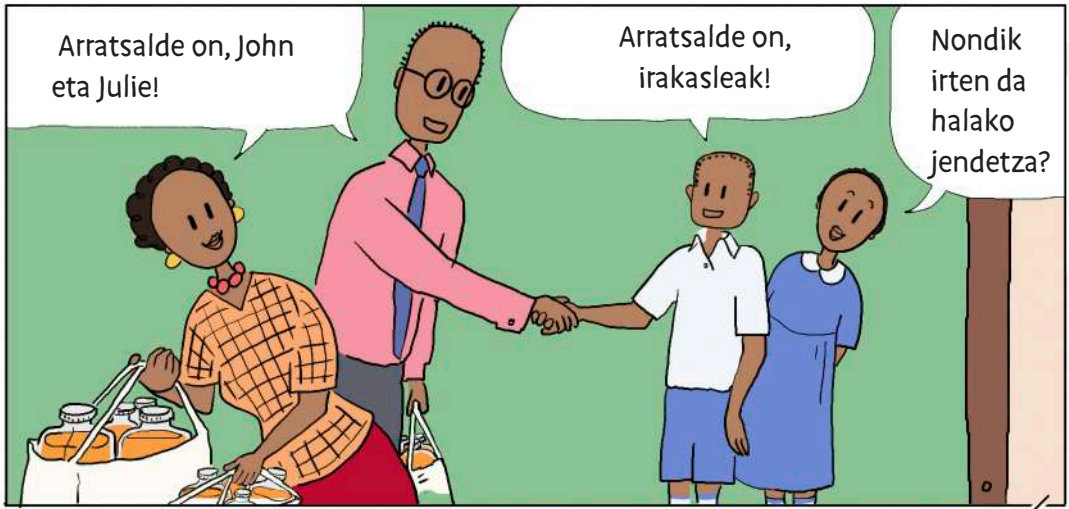
Ikasgai honetako pertsonaiak

UNIBERTSITATEKO KORRIKALARIAK

Hauek unibertsitateko 100 korrikalari dira. Johni, Julieri eta irakasleei konparaketak egiten laguntzera etorri dira kirol-zelaira.

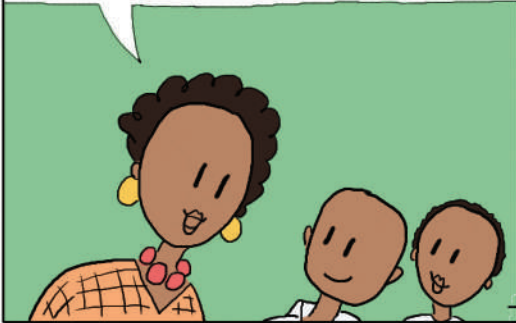

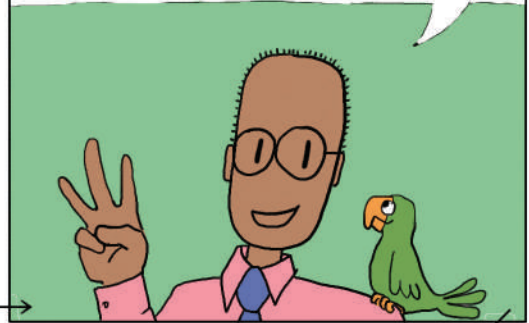

KASUALITATEZ antzematea: Konparaketan talde txikiegiak parte hartzen badute, ezin dugu baieztatu emaitza zuzena denik, zergatik gertatu den ezin baitugu jakin.

Joan den asteko tratamenduak erabiliko ditugu: zukua eta ura.

Lehendabizi, hiru konparaketa egingo ditugu, 10na korrikalariren artekoak.

1 Lehen konparaketa zuzena: 10 korrikalari

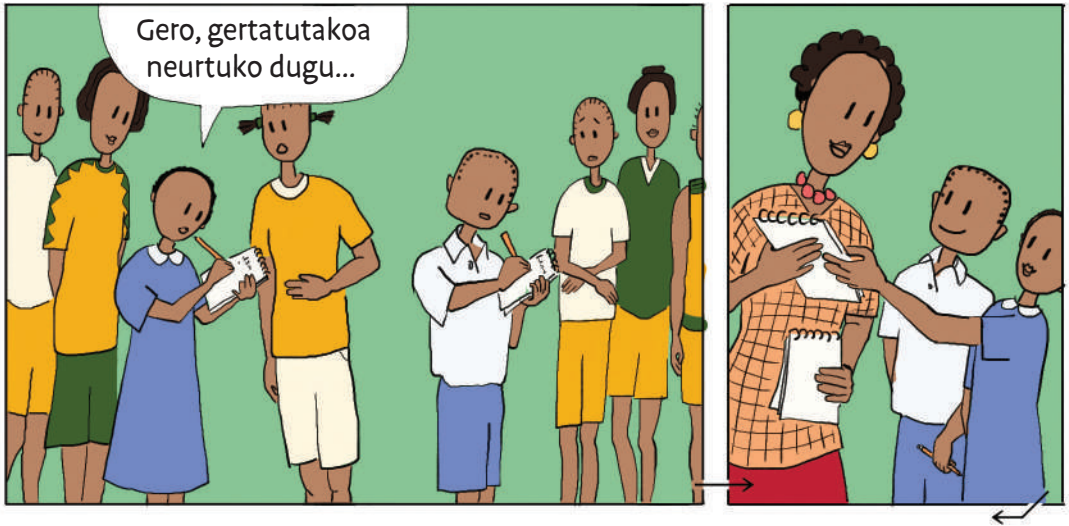

KORRIKA EGIN AURRETIK ZUKUA EDATEAK URA EDATEAK BAINO JENDE GEHIAGORI ERAGITEN AL DIO SABELKO MINA?
 SABELKO MINA DUTEN PERTSONAK:

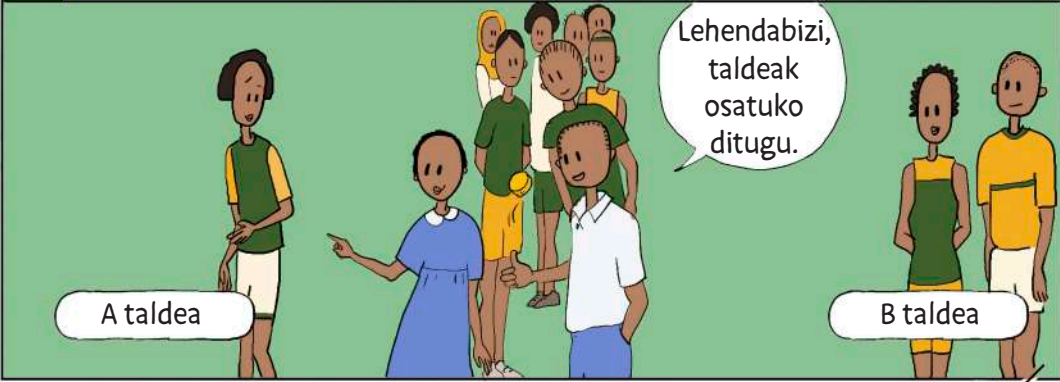
	A TALDEA	B TALDEA
①	1	2
②		
③		

2 Bigarren konparaketa zuzena: 10 korrikalari.

3 Hirugarren konparaketa zuzena: 10 korrikalari

Gero, gertatutakoa neurtuko dugu...

Oraingo honetan, A taldeko 5etatik 3k dute sabeleko mina.

Eta, B taldeko 5 ikasleetatik 1ek du sabeleko mina!

Hortaz, John eta Julie, zer iruditzen zaizkizue emaitza hauek?

KORRIKA EGIN AURRETIK ZUKUA EDATEAK URA EDATEAK BAINO JENDE GEHIAGORI ERAGITEN AL DIO SABELKO MINA?
SABELKO MINA DUTEN PERTSONAK:

A TALDEA B TALDEA

①	1	2
②	1	1
③	3	1

1 Lehen konparaketa zuzena: 100 korrikalari.

DIO SABELERO MINA!
SABELEKO MINA DUTEN PERTSONAK:

	A TALDEA	B TALDEA
①	1	2
②	1	1
③	3	1
1	18	11
2		
3		

DIJO SABELEROKO MINA!
SABELEROKO MINA DUTEN PERTSONAK:

	A TALDEA	B TALDEA
	1	2
	1	1
③	3	1
1	18	11
2	20	10
3		

3 Hirugarren konparaketa zuzena, 100 korrikalarirekin

Ondoren, gertatutakoa neurtuko dugu...

Hau zen azken konparaketa, eta oraingoan 50 ikasleetatik **22k** dute sabeleko mina.

Eta, B taldeko 50 ikasleetatik **9k** dute sabeleko mina!

100 ikaslerekin egindako konparaketa guztietan ia emaitza bera izan dugu!

A taldeko korrikalariak izan dira zukua edan dutenak.

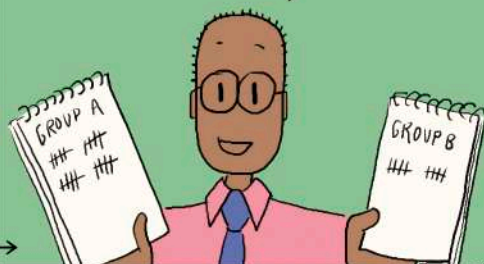
DIO SABELEROKO MINA!
SABELEROKO MINA DUTEN PERTSONAK:

	A TALDEA	B TALDEA
①	1	2
②	1	1
③	3	1
①	18	11
②	20	10
③	22	9

Beraz, taldeak txikiak direnean konparaketen emaitzak desberdinak dira saio guztietan.

Baina taldeak handiak direnean, zukua edan duten 50 korrikalarietatik ura edan dutenetatik baino ia 10 gehiagok izan dute sabeleko mina.

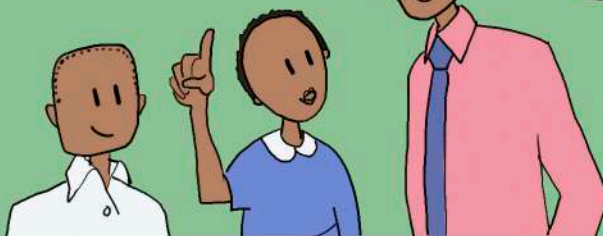
Zenbat eta gehiagotan aztertu gauza bat, orduan eta ziurrago tratamenduaren efektuagatik izan dela!

Eta ez zela kasualitatez gertatu!

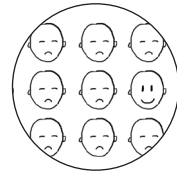
Eta gauza bat askotan behatzeko, osasun-ikertzaileek konparaketa zuzenak egin behar dituzte pertsona askorekin!

Horixe da!
Konparaketa zuzenetan taldeek aski handiak izan behar dute.

JARDUERA

Jarraibideak

Helburua: Pertsona gutxiren arteko konparaketak zalantzazkoak izan daitezkeela azaltzea.

1. urratsa: Neska-mutilek imajinatuko dute osasun-ikertzaileak direla.

Irakasleak 10 laminako bi sorta ditu: bat gorria eta bestea urdina. Neska-mutilek imajinatu behar dute sorta bakoitza konparaketa egiteko pertsona-talde bat dela. Laminaren alde batean 10 aurpegi goibel daude, eta sabeleko mina dutela adierazten du horrek. Beraz, talde bakoitzean sabeleko mina duten 100 pertsona daude.

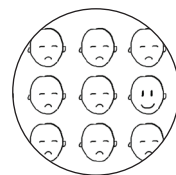

2. urratsa: Neska-mutilek imajinatu dute laminan sortako pertsonen bat eman dietela (Talde gorria). Era berean, imajinatu behar dute lamina urdinen sortako pertsonen sabeleko minaren kontrako pilula urdin bat eman dietela (Talde urdina).

Pertsona bakoitzak bere tratamendua jaso du, eta orain neska-mutilek neurtu ahal izango dute gertatzen dena.

Jarraibide gehiago →

JARDUERA

3. *urratsa:* Irakasleak gidatuta, neska-mutilek neurtuko dute talde bakoitzeko 10 pertsonari gertatutakoa.

Irakasleak bi neska-mutil aukeratuko ditu, bietako batek lehen lamina gorriari buelta eman eta atzealdea erakutsi behar du. Besteak gauza bera egingo du lamina urdinarekin. Laminetako aurpegi batzuk irribarretsu ageri dira. Aurpegi irribarretsuak dagoeneko sabeleko minik ez duten pertsonak dira.

4. *urratsa:* Irakasleak eta neska-mutilek, talde bakoitzean, dagoeneko sabeleko minik ez duten pertsonak zenbatuko dituzte. Neska- mutil bakoitzak ariketa-liburuko taulan idatziko du. Irakasleak arbeleko taula batean idatziko du.

5. *urratsa:* Irakasleak gidatuta, neska-mutilek eztabaidatuko dute zer pilula izan daitekeen hobea sabeleko mina sendatzeko.

6. *urratsa:* Irakasleak eta neska-mutilek errepikatuko dute 2. urratsetik 6. urratsera egindakoa lamina guztiei buelta eman arte.

7. *urratsa:* Lamina guztiei buelta ematen dietenean, neska-mutilek, irakasleak gidatuta, eztabaidatuko dute pilula bera ote zen onena zirudiena, jardueraren hasieran eta amaieran.

1. ARIKETA

Adierazi egia ala gezurra den.

Adibidea:

Konparaketa zuzenetan, taldeak antzekoak izaten dira.

Egia Gezurra

1. Konparaketa zuzenetan, osasun-ikertzaileak ziurrago egon daitezke gertatutakoaren arrazoiak, hori askotan gertatzen bada.

Egia Gezurra

2. Konparaketa aski handia bada, ez da garrantzitsua zuzena izatea.

Egia Gezurra

3. Gehienetan, osasun-ikertzaileek konparaketa zuzen bat baino gehiago egin behar izaten dute, tratamendu bera konparatzeko.

Egia Gezurra

2. ARIKETA

Gogoratu “ausaz” eta “kasualitatez” hitzen esanahia liburuaren amaieran dagoela.

1. Zer esan nahi da tratamendua nork jasoko duen “ausaz” hautatuko dela?

2. Zer esan nahi da konparaketa txiki batean zerbait “kasualitatez” ikusi dela esaten denean?

Johnek eta Juliek tratamenduei buruzko
ERABAKIAK hartzen ikasiko dute

.....

8

Tratamendu baten abantailak eta desabantailak

Ikasgai honetan hau ikasiko duzu:

1. Tratamenduei buruz ari bagara, zer da “abantaila” bat?
2. Tratamenduei buruz ari bagara, zer da “desabantaila” bat?
3. Zer da “erabaki informatu” bat?
4. Zergatik da garrantzitsua tratamenduei buruzko erabaki informatuak hartzea?
5. Nola hartu tratamenduei buruzko erabaki informatuak?

Ikasgai honetako gako-hitzak:

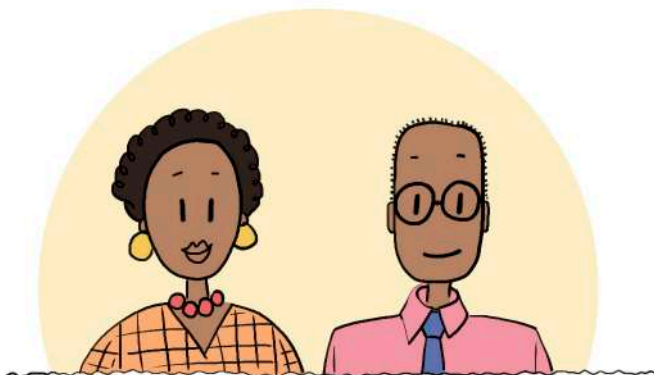
- *Erabaki* **INFORMATUA** da daukazun informazioa ulertu ondoren hartzen duzun erabakia.
- *Tratamendu baten* **ABANTAILA** da, zure iritziz tratamendu batek dakarren onura.
- *Tratamendu baten* **DESABANTAILA** da, zure iritziz tratamendu batek dakarren kaltea.

Ikasgai honetako pertsonaiak

JOHN

JULIE

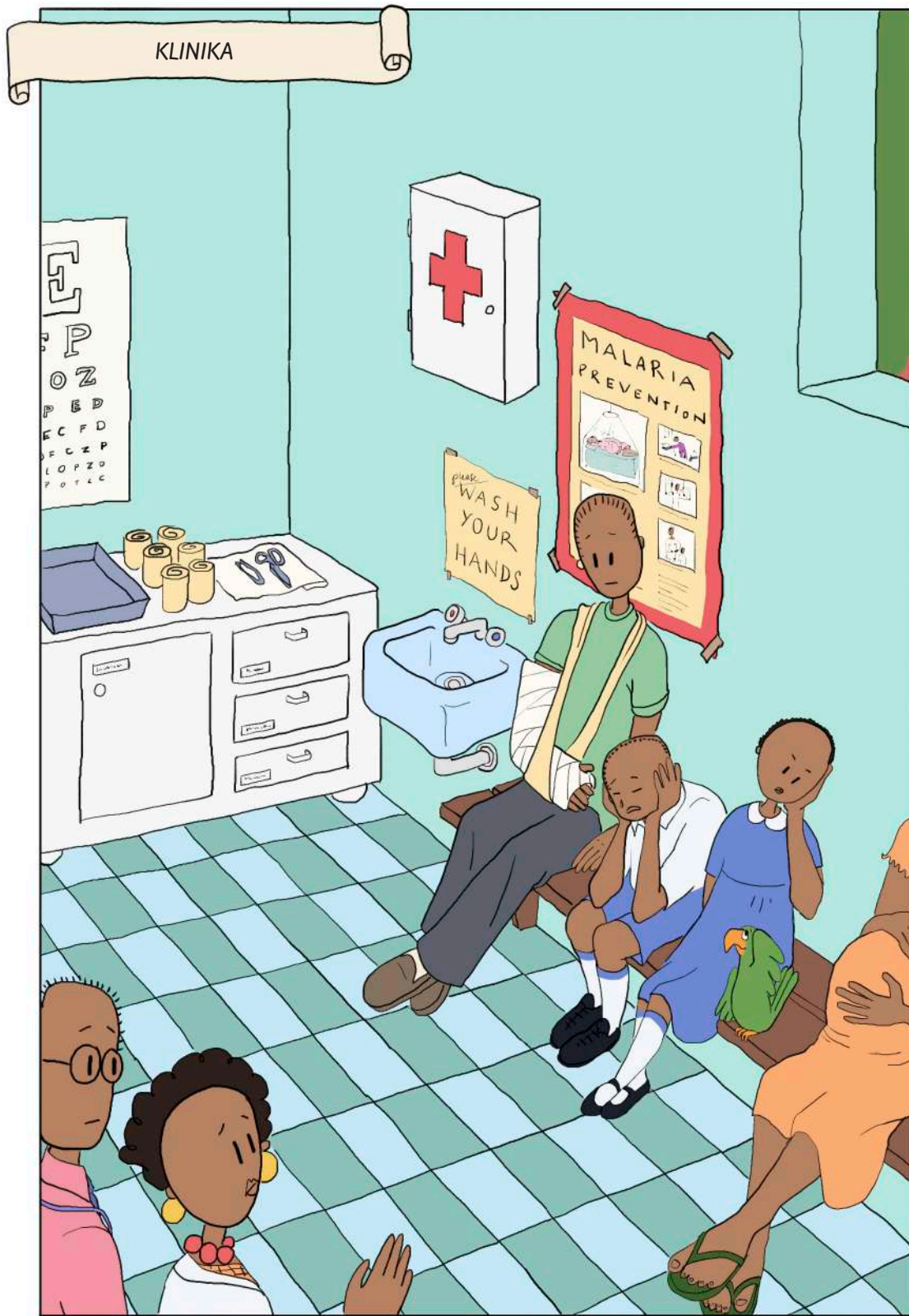

**KONPARAKETA
IRAKASLEA**

**ZUZENA
IRAKASLEA**

KASUKU

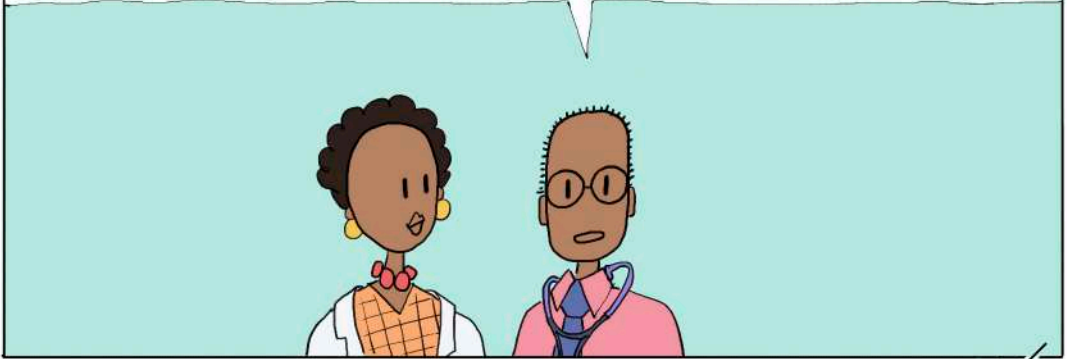

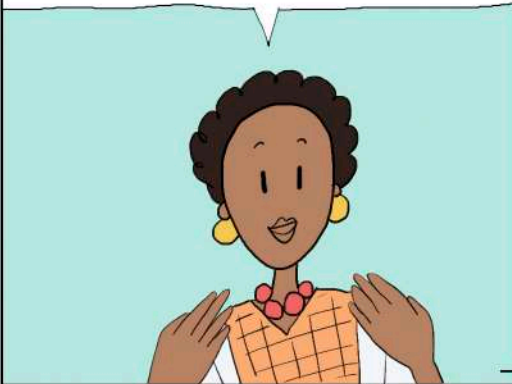
Tratamenduei buruzko
INFORMAZIOA tratamenduei buruz ikasi edo esaten zaiguna da.

Erabaki **INFORMATUA** da daukazu informazioa ulertu ondoren hartzen duzun erabakia.

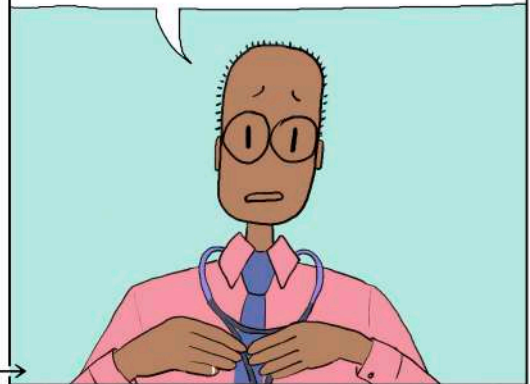
Lehenik eta behin hau galdetu:
zer **abantaila** eta **desabantaila** ditu tratamenduak?

Tratamenduaren abantailak izango dira, zure ustez, onak diren alderdiak.

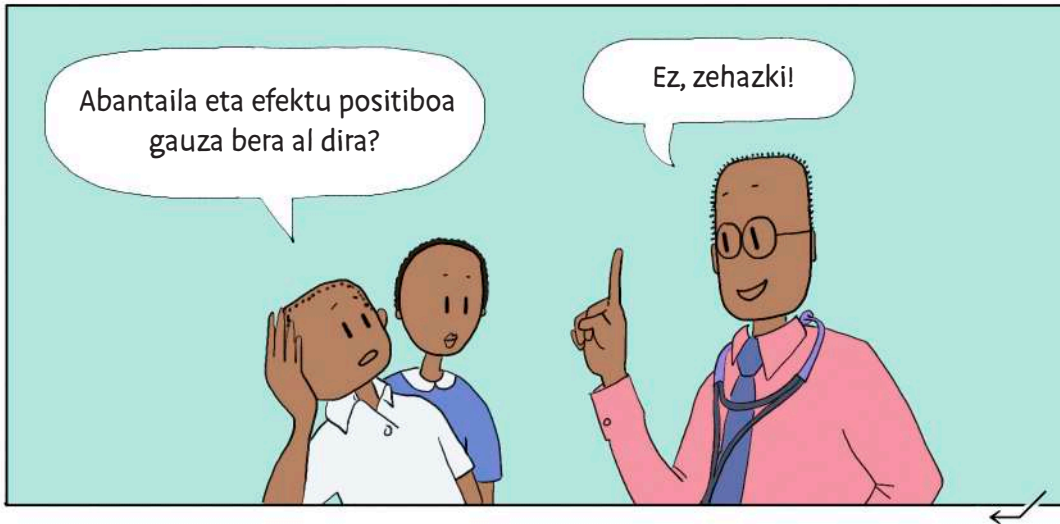

Eta tratamenduaren desabantailak izango dira, zure ustez, txarrak diren alderdiak.

Tratamenduaren **ABANTAILA** bat da: zure iritziz, tratamendu batek dakarren onura.

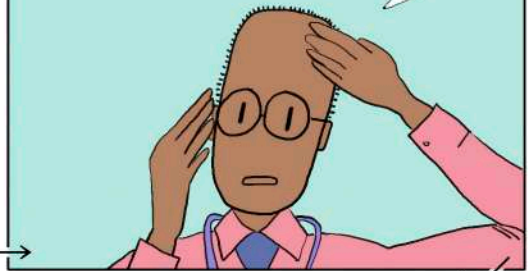
Tratamendu baten **DESABANTAILA** bat da: zure iritziz, tratamendu batek dakarren kaltea.

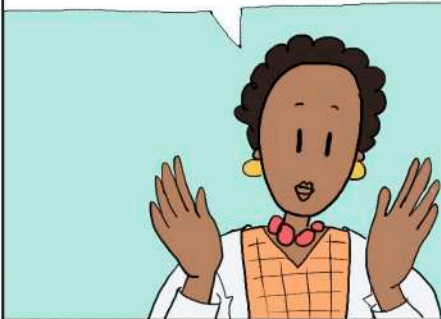
Antibiotiko baten abantailarik nagusiena da, batzuetan, infekzioa azkarrago desagerrarazten duela.

Infekzioa desagertzen bada, mina eta sukarra ere desagertzen dira.

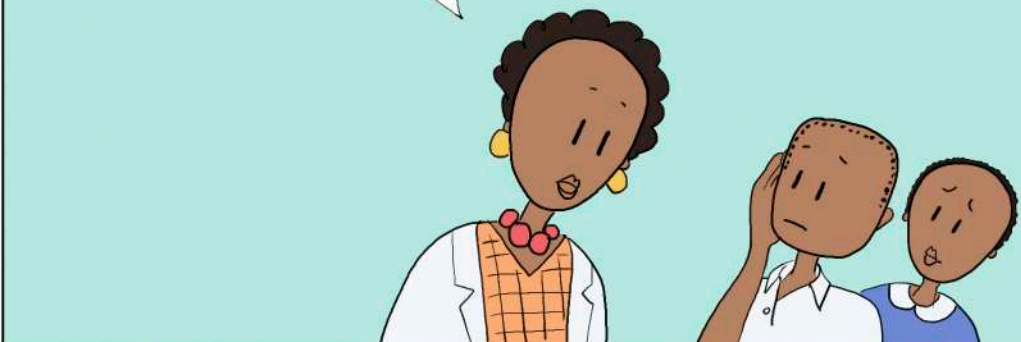
Hala ere, askotan infekzioa botikarik gabe desagertuko da.

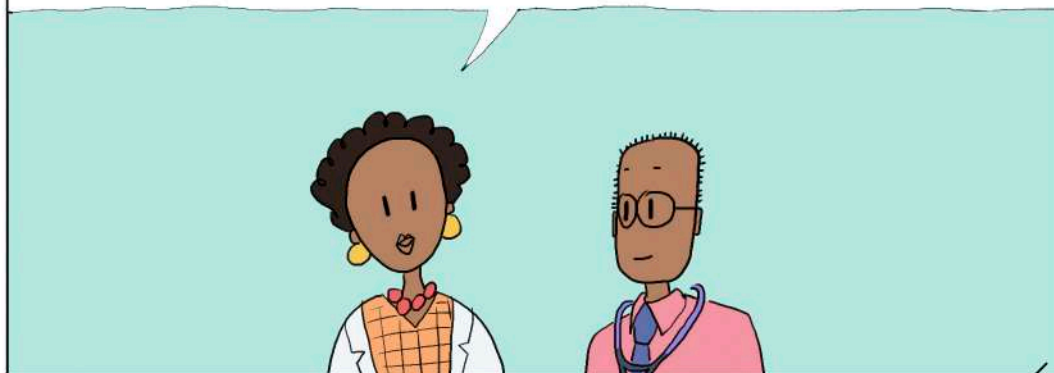
Batzuetan, infekzioak denbora gehiago behar izaten du botikarik gabe desagertzeko; beste batzuetan, ordea, denbora bera behar izaten du!

Antibiotikoen desabantaila garrantzitsu bat da batzuetan gonbitoia edo beherakoa sorrarazten dutela eta, ondorioz, gaizki sentiarazten zaituztela.

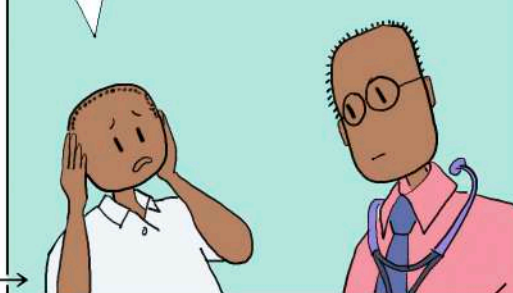
Bukatzeko, galdetu beti zuen buruari zer den garrantzitsuena.

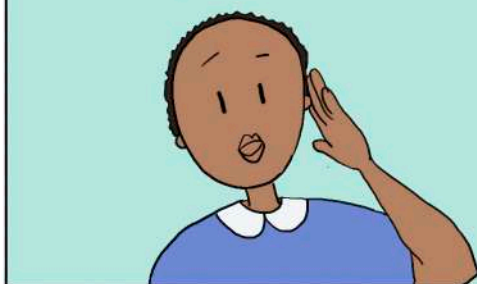
Niri min handia ematen dit
belarriko infekzioak, eta sukarra
dut.

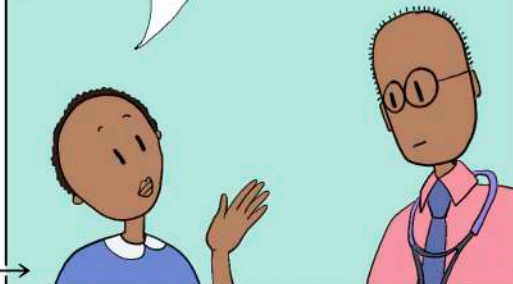
Antibiotikoa hartu nahi dut! Nire
ustez, antibiotikoaren abantailak
dira garrantzitsuenak.

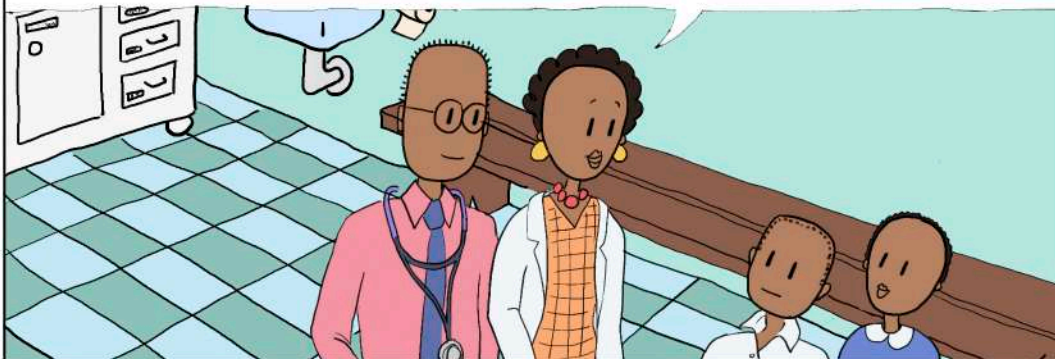
Nik ez dut gaizki sentitu nahi! Niri
infekzioak ez dit horrenbesteko
minik eragiten!

Nik ez dut antibiotikoa hartu
nahi! Nire ustez, antibiotikoaren
desabantailak dira garrantzitsuenak.

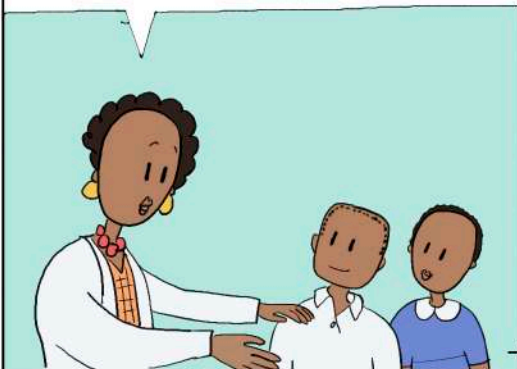
Hara, John eta Julie! Jendeak erabaki informatuak hartzen ditueanean, zuek orain egin duzuen bezala, ez dago denentzat egokia den erabakia...

Pertsona bat, erabaki bat. Egokia hori da, kitto! Batentzat garrantzitsuena dena, ez da beti garrantzitsuena izaten beste batentzat.

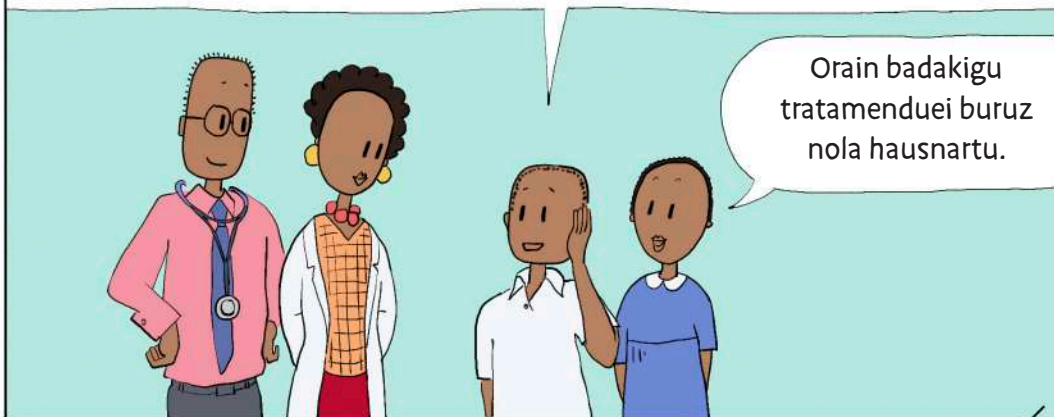
Baina John, antibiotikoa hartu aurretik, galdetu zure amari.

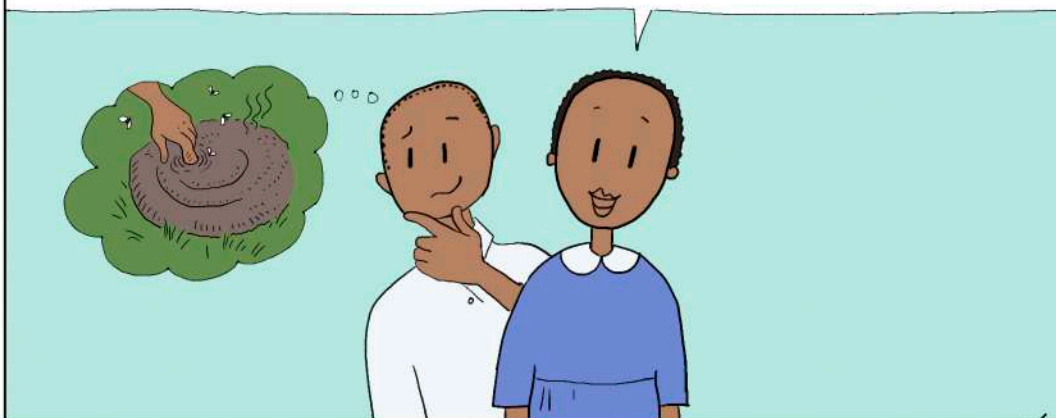
Oraindik haurrak zarete eta.

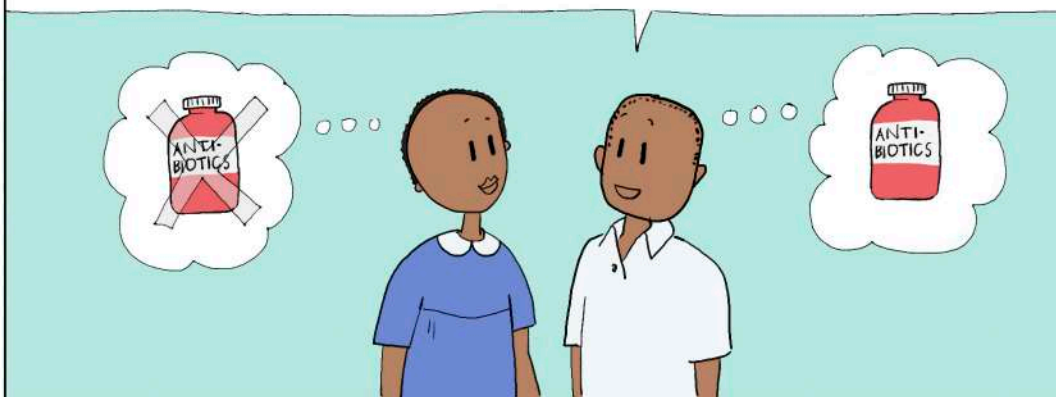
Irakasleak, mila esker horrenbeste gauza garrantzitsu irakasteagatik.

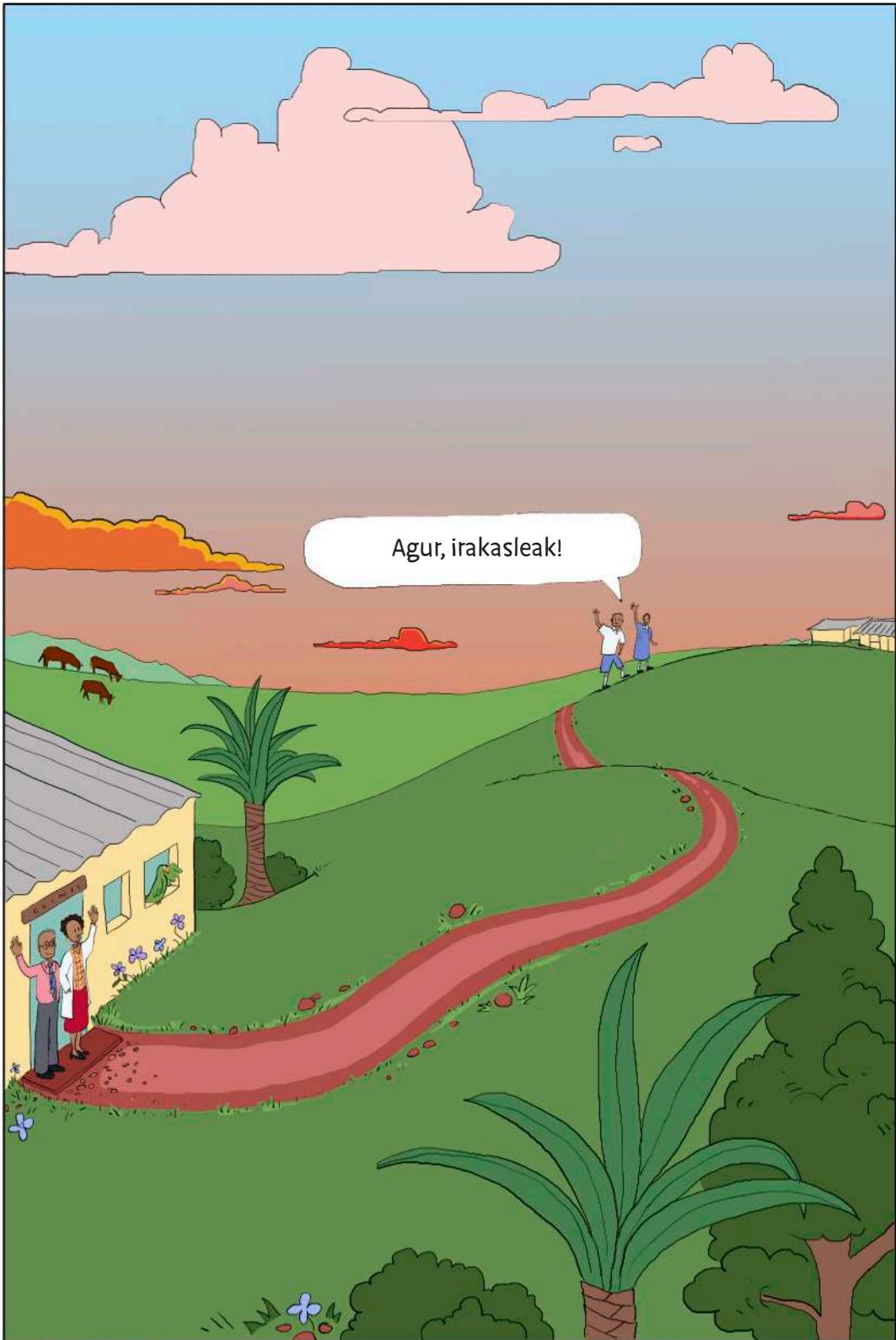
Zalantzan jarriko dugu esaten dena eta galderak egingo ditugu.

Guk geuk hartuko ditugu gure erabakiak, erabaki informatuak.

ADIBIDE OSAGARRIA

Hemen duzu atal honetan ikasitakoari buruzko zenbait adibide osagarri.

Norberarentzat garrantzitsua zer den kontuan hartuta, bi pertsonak hartutako erabakiak ikusiko ditugu.

A tratamendua:

Hautsitako hezur bat osatzeko, ebakuntza egitea.

Abantaila: Hezurra lehenago sendarazi dezake.

Desabantaila: Diru asko balio du, eta infekzioa harrapa dezakezu.

B tratamendua:

Hautsitako hezur bat osatzeko, ebakuntzarik ez egitea.

Abantaila: Ez du diru gasturik.

Nelsonen erabakia: Nelsonek ebakuntza egitea erabaki du, saskibaloijokalaria delako eta, berarentzat, garrantzitsuagoa delako lehenbailehen jokutzen hastea berriro.

Rhonaren erabakia: Rhonak ebakuntzarik ez egitea erabaki du, nahiago duelako itxaron eta dirua aurrezte, eta ez duelako infekzioa harrapatzeko arriskua izan nahi.

Jarraibideak

Helburua: Zuretzat erabaki egokiena hartu duzula pentsatzea, abantaila eta desabantaileri buruzko hausnarketa egin duzulako.

Abantailen eta desabantailen zerrenda hurrengo orrian dago.

1. *urratsa:* Neska-mutilek imajinatuko dute belarriko infekzioa dutela, istorioan Johnek duena bezalakoa, eta min handia ematen diela.
2. *urratsa:* Irakasleak gidatuta, neska-mutilek eztabaidatuko dute zein den, beraien ustez, tratamendu bakoitzaren abantaila edo desabantaila garrantzitsuena.

Gogoratu tratamendu gehienek efektu positiboak eta negatiboak dituztela.
3. *urratsa:* Irakasleak abantaila eta desabantaila guztiak irakurriko ditu.
4. *urratsa:* Ikasleak Johnen lekuan jarriko dira, belarriko infekzioa balute bezala, eta eskua altxatuko dute uste badute irakasleak irakurritako abantaila edo desabantaila garrantzitsua dela.
5. *urratsa:* Neska-mutilek bere mahaiko lagunekin eztabaidatuko dute zer tratamendu eta zergatik aukeratuko luketen.

Jarraibide gehiago →

JARDUERA

6. *urratsa:* Irakasleak galdetuko du nork hautatuko lukeen antibiotikoa.
7. *urratsa:* Antibiotikoa hautatuko luketen neska-mutilak altxatu egingo dira.
8. *urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
9. *urratsa:* Irakasleak galdetuko du nork ez lukeen antibiotikoa aukeratuko.
10. *urratsa:* Antibiotikoa hautatuko ez luketen neska-mutilak altxatu egingo dira.
11. *urratsa:* Neska-mutil guztiak eseri egingo dira.
12. *urratsa:* Neska-mutilek pentsatzen dute min handirik ematen ez dien infekzioa dutela, istorioan Juliekin duena bezalakoa.
13. *urratsa:* Prozesua errepikatuko da, 6. urratsetik 11. urratsera.

Jarraibide gehiago →

1. tratamendua: Antibiotiko bat hartzea

Antibiotikoen abantailak:

- Batzuetan, infekzioak eragindako mina eta sukarra lehenago desagerrarazten dute.

Antibiotikoen desabantailak:

- Batzuetan, gonbitoa edo beherakoa eragiten ditu.
- Gustu txarra dute.
- Hainbat egunetan eta egunean hainbat alditan hartu behar dira.
- Diru gastua dute.

2. tratamendua: Antibiotikorik ez hartzea

Antibiotikorik ez hartzearen abantailak:

- Ez duzu gonbito-larririk eta beherakorik izango.

Antibiotikorik ez hartzearen desabantailak:

- Mina eta sukarra ez dira lehenago desagertuko.

1. ARIKETA

Idatzi hitz hauen esanahia. Gogoratu liburuaren amaieran aurki ditzakezula.

Adibidea:

Zer da tratamenduen arteko "konparaketa zuzena"?

Desberdintasun garrantzitsu bakarra duen konparaketa: tratamenduak.

1. Zer da erabaki "informatua"?

2. Zer da tratamendu baten "abantaila"?

3. Zer da tratamendu baten "desabantaila"?

2. ARIKETA

Esan egia ala gezurra den.

Adibidea:

Konparaketa bat aski handia bada, ez da beharrezkoa konparaketa zuzena izatea.

Egia Gezurra

1. Tratamendu bat garestia izatea abantaila da.

Egia Gezurra

2. Efektu positibo bat tratamenduaren abantaila bat da.

Egia Gezurra

3. Bi pertsonak erabaki “informatuak” hartzen dituztenean, erabaki bera hartzen ari direla esan nahi du.

Egia Gezurra

4. Pertsona batentzat abantaila dena beste batentzat desabantaila izan liteke.

Egia Gezurra

5. Tratamendu baten desabantailak abantailak baino garrantzitsuagoak dira beti.

Egia Gezurra

9

Zer gogoratu
behar duzu?

Azken ikasgai honetan ikasi duzun guztiaren birpasa egingo dugu.

1. ikasgaian, "osasun", "tratamendu" eta "efektu" hitzen esanahiak ikasi dituzu.

Eta baita liburuak zer dioen ere.

Zer da "osasuna"?

Zer da "tratamendua"?

Zer da tratamendu baten “efektua”?

Zergatik hausnartu behar duzu, tratamendu bat erabili ala ez erabaki aurretik?

2. ikasgaian ikasi zenuen “baieztapen”, fidagarritasun gutxiko” eta ”oinarri”aren esanahiak ikasi zenituen.

Ikasi zenuen oinarri desegokia duen baieztapena fidagarritasun gutxiko baieztapena dela.

Ikasi ere, ikasi zenuen tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten esperientzia pertsonala ez dela oinarri egokia tratamendu baten efektuei buruzko baieztapenak egiteko.

Istorioan, John eta Julie klinikara joan dira, eta han ezagutu dituzte irakasleak.

Eztabaidatzeko:

Zer da "baieztapen" bat?

Zer da "baieztapen" baten oinarria?

Zergatik zuen fidagarritasun gutxi Sarahen baieztapenak?

Zer galdetu behar duzu, beti, tratamenduei buruzko baieztapen bat entzuten duzunean?

3. ikasgaian, tratamenduen efektuei buruzko baieztapenak egiteko beste bi oinarri desegoki ikasi zenituen.

Ikasi zenuen tratamendua aspalditik erabiltzea edo pertsona askok erabiltzea ez direla oinarri egokiak tratamenduen efektuei buruzko baieztapenak egiteko.

Era berean, ikasi zenuen tratamendu bat berria izatea edo garestia izatea ez direla oinarri egokiak tratamenduen efektuei buruzko baieztapenak egiteko.

Istorioan, irakasleek John eta Julie bisitatu dituzte eskolan.

Egun on, irakasleak. Nire amak betaurreko berri hauek erosi dizkit. Besteak baino hobekak dira berriak direlako eta oso garestiak direlako.

Eztabaidatzeko:

Zergatik zuen fidagarritasun gutxi Ruthen baieztapenak?

Zergatik zuen fidagarritasun gutxi Ahmeden baieztapenak?

4. ikasgaian, tratamenduen efektuei buruzko baieztapenen bi oinarri desegoki gehiago ikasi zenituen.

Ikasi zenuen tratamendua saltzen duen pertsonak tratamendu horri buruzko zerbait esatea ez dela oinarri egokia, tratamenduen efektuei buruzko baieztapenak egiteko.

Aldi berean ikasi zenuen aditu batek tratamendu bati buruz esaten duena ez dela oinarri egokia, tratamenduen efektuei buruzko baieztapenak egiteko.

Istorioan, John eta Julie azokan elkartzekotan geratu ziren irakasleekin.

Egun on, irakasleak! Makinatxo elektriko honen soinua entzutean, eltxoek ihes egiten dute. Malariatik babesten gaitu! Ziur nago, aditu batek esan zidan! Eta asko daki eltxoei buruz...

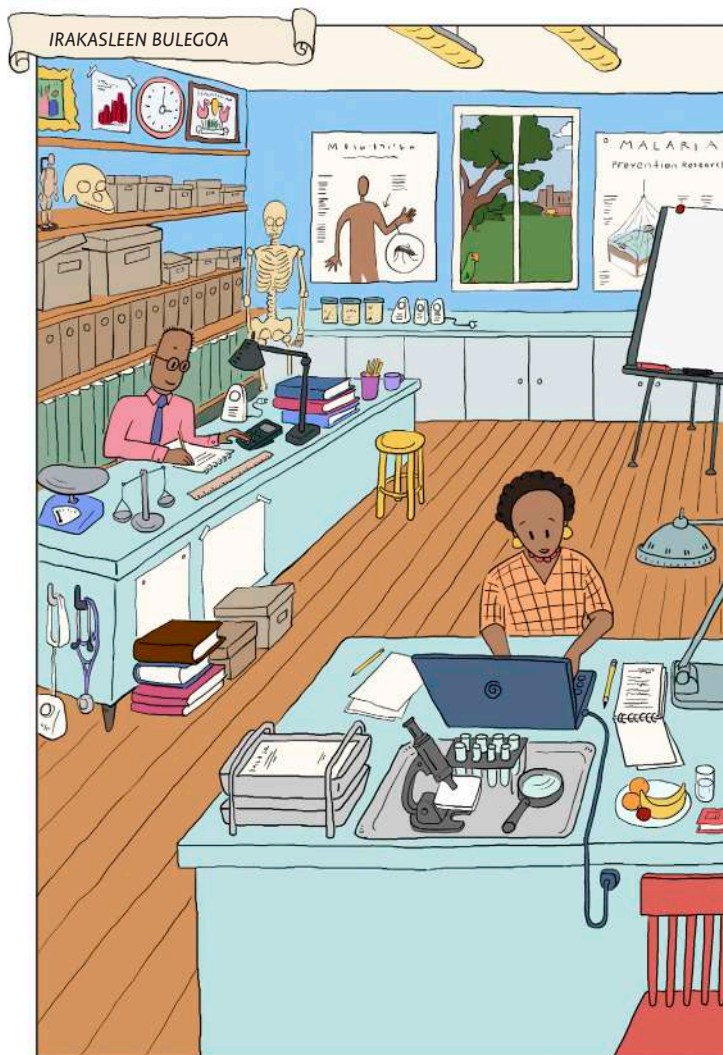
Eztabaidatzeko:

Zergatik zuten fidagarritasun gutxi Mwaka jaunaren eta Nantaba andrearen baieztapenek?

Zergatik zuen fidagarritasun gutxi Namuli andrearen baieztapenak?

5. ikasgaian ikasi zenuen zergatik konparatu behar dituzten tratamenduak osasun-ikertzaileek.

Istoriaan, John eta Julie irakasleak bisitatzera joan ziren, haien bulegora.

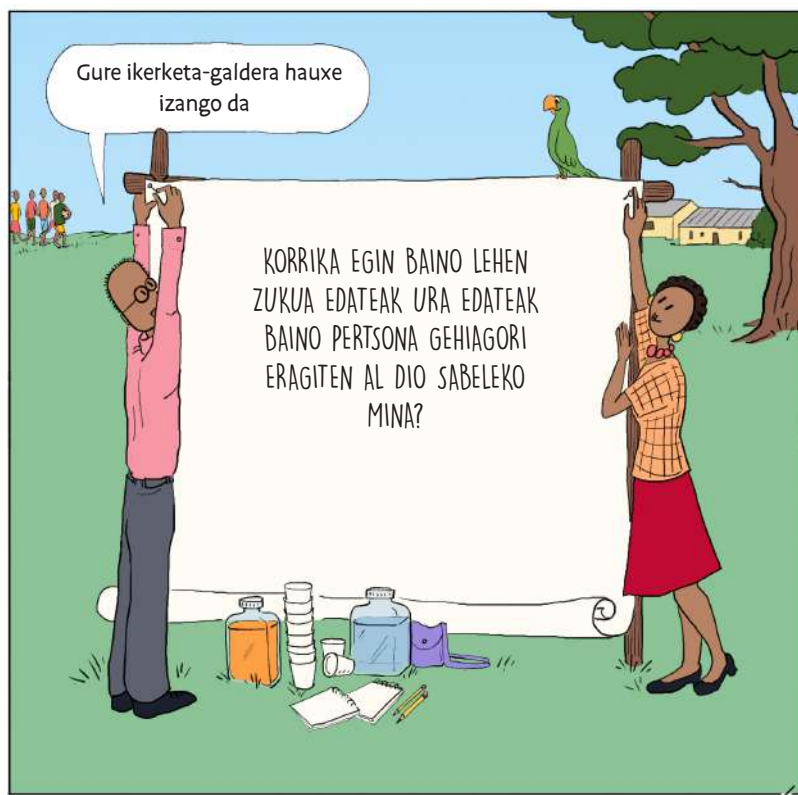
Eztabaidatzeko:

Osasun-ikertzaileek, zergatik erabiltzen dituzte konparaketak tratamenduak ikertzeko?

6. ikasgaian ikasi zenuen tratamenduen arteko konparaketa “zuzen” baten esanahia.

Aldi berean ikasi zenuen, zergatik eta nola izan behar duten osasun-ikertzaileek zuzenak, tratamenduak konparatzen dituztenean.

Istorioan, irakasleek Johneta Julie bisitatzen dituzte haien herriko kirol-zentroan.

Eztabaidatzeko:

Zer da tratamenduen arteko konparaketa “zuzen”bat?

Osasun-ikertzaileek, zergatik erabiltzen dituzte konparaketak tratamenduak ikertzeko?

Osasun-ikertzaileek, nola lortzen dute zuzenak izatea tratamenduak konparatzen dituztenean?

7. ikasgaian ikasi al duzu osasun-ikertzaileek zergatik eman behar dizkioten tratamenduak jende askori, tratamenduak konparatzen dituztenean?

Istorioan, John eta Julie irakasleekin unibertsitateko kirol-zentroan elkartzekotan geratu dira.

Hortaz, John eta Julie zer iruditzen zaizkizue emaitza hauek?

KORRIKA EGIN AURRETIK ZUKUA EDATEAK URA EDATEAK BAINO JENDE GEHIAGORI ERAGITEN AL DIO SABELEKO MINA?
SABELEKO MINA DUTEN PERTSONAK:

	A TALDEA	B TALDEA
①	1	2
②	1	1
③	3	1

Eztabaidatzeko:

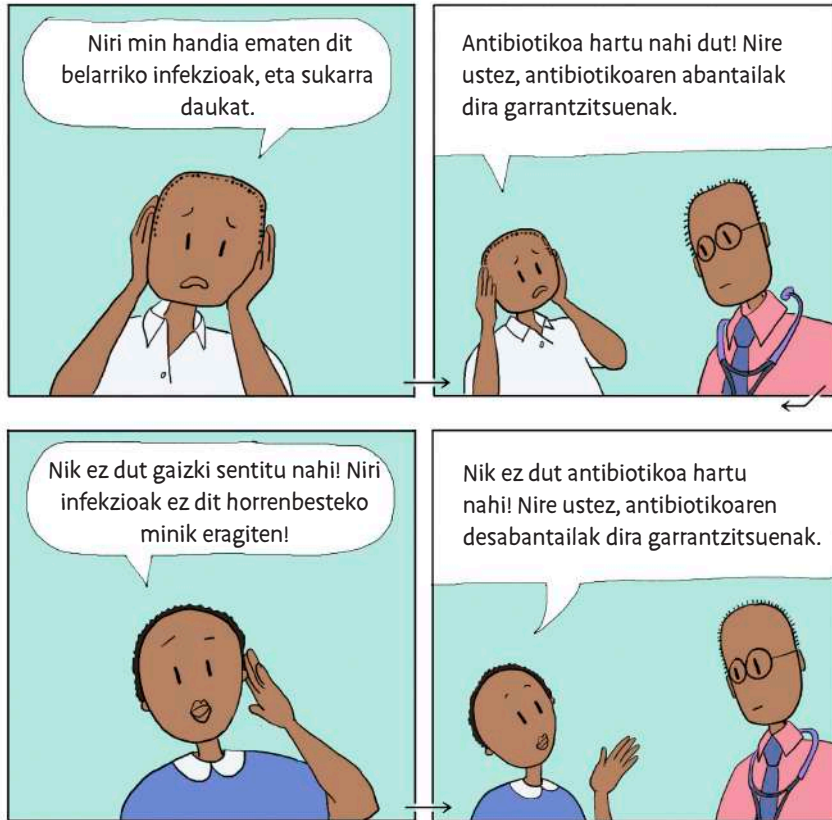
Zergatik egin behar dituzte osasun-ikertzaileek hainbat konparaketa zuzen, pertsona askorekin?

8. ikasgaian, tratamendu bat erabili ala ez erabaki baino lehen, egin behar dituzun bi galdera ikasi zenituen.

Istoriotan, irakasleek John eta Julierekin topo egin zuten klinikan.

John eta Julie han zeuden, biek belarriko infekzioa zutelako.

Eztabaidatzeko:

Tratamendu bat erabili ala ez erabili baino lehen, zein dira beti egin behar dituzun bi galderak?

Zergatik egin behar dituzu bi galdera horiek?

Hurrengo orrian, gogoratu behar duzun garrantzitsuenaren zerrenda duzu.

Zerrenda hori erabili dezakezu tratamenduei buruzko erabakiak hartzeko.

Eta erabili dezakezu ikasi duzuna beste pertsona batzuei irakasteko ere.

Gogoan izan! zer ikasi asko dago arlo hauetan: tratamenduei buruzko baieztapenak, tratamenduen arteko konparaketak eta tratamenduei buruzko erabakiak.

Gogoratu!

- **Hausnartu tratamendua erabili ala ez erabaki aurretik.**
 - **Tratamendu gehienek efektu positiboak eta negatiboak dituzte.**
 - **Tratamendu bati buruz norbaitek esaten duena okerra izan daiteke.**
-

Tratamenduei buruzko BAIEZTAPENAK:

Tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat entzutean, galdetu beti:

- **Zein da baieztapen horren oinarria?**

Baieztapen baten oinarria egokia ez bada, baieztapenak fidagarritasun gutxi izango du. Oinarri hauek ezdira egokiak tratamendu baten efektuei buruzko baieztapenak egiteko:

1. Tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten esperientzia pertsonala.
 2. Aspalditik erabiltzen ote den eta jende askok erabiltzen ote duen tratamendua.
 3. Garestia ote den eta berria ote den.
 4. Tratamendua saltzen duenak esaten duena.
 5. Aditu batek konparaketa zuzenetan oinarritu gabeko zerbait esaten du tratamenduari buruz.
-

Tratamenduen arteko KONPARAKETAK:

Baieztapen baten oinarria egokia bada, baieztapena fidagarria izango da. Konparaketa zuzenak oinarri egokiak dira, tratamenduei buruzko baieztapenak egiteko. Honela egiten dituzte osasun-ikertzaileek konparaketa zuzenak:

1. Ikertzaileek bi tratamenduren arteko konparaketa egiten dute, edo tratamendua erabili eta ez erabiltzearen arteko konparaketa egiten dute.
 2. Ikertzaileek ausaz hautatzen dute (txanpon bat erabiliz) nork jasoko duen tratamendu bakoitza.
 3. Ikertzaileek ez dute inork jakiterik nahi nork jasotzen duen tratamendua, amaitu arte.
 4. Ikertzaileek pertsona askori ematen diote tratamendua; beraz, behatzen dutena ez da kasualitatez gertatzen.
-

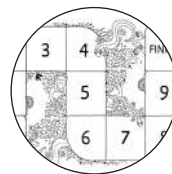
Tratamenduei buruzko ERABAKIAK:

Tratamendu bat erabili ala ez erabaki behar duzunean, galdetu beti:

- **Zein dira tratamenduaren abantailak eta desabantailak?**
 - **Nire ustez, zer da garrantzitsuena?**

JARDUERA

IKASGELAKO EZTABAIDA

Jarraibideak:

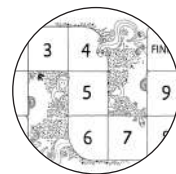
Helburua: gogoratu liburu honetan ikasi beharreko garrantzitsuenak.

1. *urratsa:* Neska-mutil bakoitzak buelta emango dio bere liburuari, joko-taula ahoz gora dagoela.
2. *urratsa:* Irakasleak bikoteka jarriko ditu ikasleak, eta bikoteko bat 1. jokalaria izendatuko du eta bestea 2. jokalaria.
3. *urratsa:* Ikasle bakoitzak objekturen bat hartuko du, fitxa gisa (harritxo bat, txanpon bat edo botila baten tapoia) eta taularen “IRTEERA” laukian jarriko du.

Irakasleak galdera-zerrenda bat dauka.

4. *urratsa:* Irakasleak galdera bat irakurriko du.
5. *urratsa:* Bikote bakoitzeko 1.jokalariak esango dio 2.jokalariari zein den, bere ustez, erantzun zuzena.
6. *urratsa:* Irakasleak erantzun zuena irakurriko du.

JARDUERA
IKASGELAKO EZTABAIDA

7. *urratsa*: Bikote bakoitzean, 1. jokalaria erantzuna asmatu badu, bere fitxa lauki bat aurrerantz mugituko du.

8. *urratsa*: 4. urratsetik 7ra bitartekoak errepikatuko dira, baina oraingoan 2. jokalaria erantzungo du.

Neska-mutil bat "HELMUGA" laukira iristen denean, horrek irabazi du. Bikotea berriro hasiko da.

Adibidea:

Irakasleak: "Tratamendu gehienek efektu positiboak bakarrik dituzte?, Efektu negatiboak bakarrik? Edo efektu positiboak eta negatiboak?"

Mahai bakoitzeko 1. jokalaria erantzuna emango dio 2. jokariari.

Irakasleak: "Erantzun zuzena da tratamendu gehienek efektu positiboak eta negatiboak dituztela. Antibiotikoa erabiltzeak infekzioa azkarrago desagerrarazi ahal du, baina gaizki sentiarazi zaitzake".

Mahai bakoitzeko 1. jokalaria, galdera asmatu badu, lauki bat aurrerantz mugituko du bere fitxa.

ARIKETA

Jarraibideak

Ireki ariketa-liburua zure baieztapenak idatzi dituzun orritik.

Idatzi baieztapen bakoitzaren oinarria, eta markatu uste duzunaren arabera lauki bat. Erantzuna hauetako bat da: baieztapena fidagarria da, baieztapenak fidagarritasun gutxi du edo ez zaude ziur. Adibide bat daukazu hurrengo orrian.

Gogoratu oinarri hauek ikasi dituzula:

- Tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten esperientzia pertsonala.
- Aspaldiko ote den edo pertsona askok erabili ote duten tratamendua.
- Garestia ote den edo berria ote den.
- Tratamendua saltzen duen pertsonak tratamenduari buruz esaten duena.
- Adu bategi tratamenduari buruz esaten duena.
- Tratamenduen arteko konparaketa zuzena, edo beste inolako tratamendurekiko konparaketarik gabea.
- Tratamenduen arteko konparaketa okerra, edo beste inolako tratamendurekiko konparaketarik gabea.

Ez badakizu zein den baieztapenaren oinarria, utzi hutsik baieztapenaren lekua.

ARIKETA

Adibidea:

Baieztapena:

Behi-gorotzak erredurak sendatzen ditu!

Tratamendua:

Erredura batean behi-gorotza jartzea.

Efektua:

Erredurak sendatzea

Oinarria:

Norbaiten esperientzia pertsonala

Baieztapena fidagarria da?

Bai

Ez

Ez nago ziur

ARIKETA

Baieztapena:

Tratamendua:

Efektua:

Oinarria:

Baieztapena fidagarria da?

Bai

Ez

Ez nago ziur

Baieztapena:

Tratamendua:

Efektua:

Oinarria:

Baieztapena fidagarria da?

Bai

Ez

Ez nago ziru

Liburuko gako-hitzen zerrenda eta esanahia

A

ABANTAILA

Zure ustez, tratamendu batek dakarren onura da.

AURKAKO ESANAHIA DUEN HITZA: "Desabantaila" → Ikusi "D"

ADIBIDEA:"tratamendu baten efektu onak tratamenduaren **abantailak** dira. Zenbait tratamenduren **abantaila** bat da merkeagoa dela edo doan dela ".

AUSAZ (ZORIZ) hautatzea : Tratamendu bakoitza nork hartu behar duen **ausaz** hautatzea da nork jasotzen duen jakin gabe hautatzea.

ADIBIDEA:John-ek eta Julie-k txanpon bat erabiliz aukeratu zuten nork edango zuen zukua eta nork ura. John-ek eta Julie-k ez zekiten nori egokituko zitzaion zukua". Hala, **ausaz** aukeratu zuten nork edango zuen zukua. Johnek eta Julie-k ez zekiten nori egokituko zitzaion zukua."

ADITUA

Gai bati buruz asko dakien pertsona da.

ADIBIDEA: "Belar-saltzaile bat **aditua** da sendabelarren arloan, baina belar-saltzaile batek huts egin dezake. **Adituek** huts egin dezakete".

ANTZEMAN

Konparaketa bat egin ondoren zerbait **ANTZEMATEA** da berdintasun edo desberdintasun bat aurkitzea.

ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek **antzeman** zuten malaria zuten pertsona gutxiago zeudela eltxo- sarez babestuta lo egin zutenen artean".

B

BAIEZTAPENA

Norbaitek esaten duen zerbait da, zuzena ala okerra izan daiteke.

Adibidea: Sarah-ren **baieztapenaren** arabera behi-gorotzak erredurak sendatzen ditu. **Baieztapena** okerra da.

BAIEZTATU

Zuzena edo okerra izan daitekeen zerbait esatea.

ADIBIDEA: Sarah-k baieztatu du behi-gorotzak erredurak sendatzen dituela. Baieztapena okerra da.

D

DESABANTAILA: Tratamendu baten desabantaila da, zure ustez, dakarren kaltea. **AURKAKO ESANAHIA DUEN HITZA:** "Abantaila". → Ikusi "A" **ADIBIDEA:** "Tratamendu baten efektu negatiboak tratamenduaren **desabantailak** dira. Zenbait tratamenduren beste **desabantaila** bat da garestiegia izatea".

E

EFEKTUA (ONDORIOA): Tratamendu baten **EFEKTUA** da tratamenduaren eraginez gertatzen den zerbaite. **ADIBIDEA:** "Hobeto ikustea betaurrekoak erabiltzearen **efektua** da".

EMAITZA: Konparaketa baten **emaitza** da konparaketa egin ondoren antzematen den antzekotasuna edo desberdintasuna. **ADIBIDEA:** "Osasun-ikertzaileek antzeman zuten **emaitza** izan zen eltxo-sarearekin lo egin zutenen artean malariadun gutxiago zeudela".

ERABAKIA: osasuna zaintzeko erabakia da zure osasuna edo besteena zaintzeko moduari buruzko erabakia.

1. **ADIBIDEA:** "Tratamendu bat aukeratzen duzunean, **osasuna zaintzeko erabakia hartzen ari zara**".
2. **ADIBIDEA:** "Gobernuak zer tratamendu erosi eta herritarrei zer eskaini erabakitzen duenean, **osasuna zaintzeko erabaki** bat hartzen ari da".

ERABAKI INFORMATUA da daukazun informazioa ulertu ondoren hartzen duzun erabakia. ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek konparatu zuten antibiotiko bat hartzea eta ez hartzea. Johnek eta Juliek osasun-ikertzaileen behaketak ulertu zituzten. **Erabaki informatuak** hartu zituzten antibiotikoa hartzearen ala ez hartzearen inguruan".

ESPERIENTZIA PERTSONALA: Tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten **esperientzia pertsonala** da tratamendua erabili ondoren berari gertatu zaiona.

ADIBIDEA: "Sarah-k dio behi-gorotzak erredurak sendatzen dituela. Baieztapena erredura batean behi-gorotza jarri zueneko **esperientzia pertsonalean** oinarrituta dago. Baieztapena ez da zuzena".

F

Baieztapen **FIDAGARRIA:** oinarri egokia duen baieztapena da.

AURKAKO ESANAHIA DUEN HITZA: "Fidagarritasun gutxikoa".

ADIBIDEA: "Eltxo-sareak malariatik babesten ditu pertsonak. **Adierazpen fidagarria** da konparaketa zuzenetan oinarritzen delako".

FIDAGARRITASUN GUTXIKO BAIEZTAPENA: oinarri desegokia duen baieztapena da. AURKAKO ESANAHIA DUEN HITZA: "Fidagarria".

ADIBIDEA: "Sarah-k zioen behi-gorotzak erredurak sendatzen dituela.

Bere adierazpenaren oinarria, erredura batean behi-gorotza jarri zueneko, esperientzia pertsonala zen. Bere adierazpena **fidagarritasun gutxikoa** zen, esperientzia pertsonalean bakarrik oinarritzen zelako".

G

IKERKETA-**GALDERA** da ikertzaileak erantzuten saiatzen diren galdera.

ADIBIDEA: "Ikerketa-**galdera** hau izan zen: Eltxo-sareaz lo egiteak malaria harrapatzetik babesten ditu pertsonak?".

I

IKERKETA egitea zerbait arreta handiz aztertzea da, aztertzen denari buruzko aurkikuntzaren bat egiteko asmoz.

ESANAHI BEREKO HITZA: "Zientzia".

ADIBIDEA: "Konparaketa irakasleak eta Zuzena irakasleak tratamenduak **ikertzen** dituzte, haien ondorioei buruzko informazio berria lortzeko".

OSASUN-**IKERKETA**: osasunarekin lotutako alderdiak arreta handiz aztertzea da, aurkikuntzaren bat egiteko asmoz.

ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileak eltxo-sarearekin eta gabe lo egitearen arteko konparaketa egin zuten. **Osasun-ikerketa** hori eginda, eltxo-sarearekin lo egitearen ondorioei buruzko aurkikuntzak egin zituzten".

ESANAHI BEREKO HITZAK: "Osasun-zientziak"

IKERTZAILEA: Zerbait arreta handiz aztertzen duen pertsona da, aztertzen ari denari buruzko aurkikuntzaren bat egiteko asmoz.

ESANAHI BEREKO HITZA: "Zientzialaria"

ADIBIDEA: "Konparaketa irakaslea eta Zuzena irakaslea **ikertzaileak** dira, eta tratamenduak aztertzen dituzte, haien ondorioei buruzko aurkikuntzak egiteko".

OSASUN-IKERTZAILEA: osasunarekin lotutako alderdiak arreta handiz aztertzen dituen pertsona da, aurkikuntzaren bat egiteko asmoz.

ESANAHI BEREKO HITZAK: "Osasun- zientzialaria"

ADIBIDEA: "Zenbait **osasun-ikertzailek** tratamenduek gure osasunean duten eragina aztertzen dute. Adibidez, ikertzaileek eltxo-sarearekin edo gabe lo egitearen arteko konparaketa egin zuten. Ikerketa hori eginda, eltxo-sarearekin lo egitearen ondorioei buruzko aurkikuntzak egin zituzten".

INFEKZIOA germenek sorturiko gaixotasuna da.

ADIBIDEA: "Johnek hatzean **infekzioa** izan zuen, behi-gorotza jarri ondoren".

INFORMAZIOA: Tratamenduei buruzko informazioa horiei buruz esaten zaiguna edo ikasten duguna da.

ADIBIDEA: "Osasun-ikerketaren emaitza tratamenduei buruzko **informazioa** da".

IRAKASLEA, istorio honetan, unibertsitatean eskolak ematen edo ikerketa lanak egiten ari den pertsona da.

ADIBIDEA: "Zuzena eta Konparaketa **irakasleek** eskolak ematen dituzte unibertsitatean. Medikua edo osasun-ikertzaile izateko ikasten ari direnei irakasten diete. **Irakasleek** ikertu ere egiten dute".

K

KASUALITATEZ antzematea: Konparaketan talde txikiegiak parte hartzen badute, ezin dugu baieztatu emaitza zuzena denik, zergatik gertatu den ezin baitugu jakin.

ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek bi sendagai konparatu zituzten buruko minerako zein zen onena jakiteko. Lehen taldeari sendagai bat eman zioten eta beste bat bigarren taldeari. Lehen taldeko pertsonak nabaritu zuten buruko mina lehenago sendatzen zitzaiela. Baina oso pertsona gutxi zeuden konparaketa egiteko. Baliteke lehen sendagaia hobea zela **kasualitatez** antzematea. Ezin zuten jakin zergatik nabaritu zuten lehen taldeko pertsonak buruko mina lehenago sendatu zitzaiela".

KONPARAKETA: bi tratamendu edo gehiagoren arteko desberdintasunak aztertzea da. ESANAHIA BEREKO HITZAK: "Tratamenduen ikerketa"
ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek eltxo-sarearekin eta gabe lo egitearen **arteko konparaketak egin dituzte**".

KONPARAKETA ZUZENA: Tratamenduak baldintza berdinetan egitea da eta desberdintasun garrantzitsu bakarra tratamendua bera izatea.
AURKAKO ESANAHIA DUTEN HITZAK: "konparaketa okerra".
ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek eltxo-sarearekin edo gabe lo egitearen arteko konparaketa egin zuten. Lehen taldeko pertsonak eta beste taldekoek antzeko ezaugarriak zituzten. **Konparaketa zuzena** zen taldeen arteko desberdintasun garrantzitsu bakarra eltxo-sarearekin edo gabe lo egin izana baitzen".

KONPARAKETA OKERRA: Tratamenduen arteko konparaketak, tratamenduez gain, bestelako desberdintasun garrantzitsuak izatea.
AURKAKO ESANAHIA DUTEN HITZAK: "konparaketa zuzena".
ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek eltxo-sarearekin eta gabe lo egitearen arteko konparaketa egin zuten. Lehen taldeko pertsonak oso eltxo gutxiko ingurunean bizi ziren. **Konparaketa okerra** zen taldeen artean tratamenduez gain beste desberdintasun garrantzitsu bat zegoelako".

Tratamenduak KONPARATZEA

Bi tratamendu edo gehiagoren artean dauden desberdintasunak aztertzea da. ADIBIDEA: "Osasun-ikertzaileek eltxo-sarearekin eta gabe lo egitea konparatu zuten".

N

NAHASTU: pertsona bati zerbait okerra izanik zuzena dela pentsaraztea da nahastea. ESANAHI BEREKO HITZA: "Engainatzea".

ADIBIDEA: "Fidagarritasun gutxiko baieztapen batek **nahas** zaitzake".

Zerbait **NEURTZEA** da zenbat dagoen edo zenbatek osatzen duten begiratzea. ADIBIDEA: "Zenbait osasun-ikertzailek eltxo-sarearekin eta gabe lo egitearen arteko konparaketa egin zuten. Ikertzaileek **neurtu** zuten zenbat pertsonak zuten malaria".

O

OINARRIA (OINARRITU).

Baieztapena **arrazoitzen** duena da. Baieztapenari eusten diona, baieztapenaren funtsa da.

Adibidea: Sarah-ren baieztapena bere esperientzian **oinarritu** zen.

OSASUNAK adierazten du ondo dauden zure gorputza eta burua.

ADIBIDEA: "Julie-ren osasuna ona da ez duelako ez gaixotasunik eta ez lesiorik. John-ek infekzio bat du; beraz, bere **osasuna** Julie-rena baino okerragoa da".

T

TRATAMENDUA zure osasunaren alde egiten duzun zerbait da.
ADIBIDEA: "Betaurrekoak erabiltzea **tratamendu** bat da".

Z

ZIENTZIA → Ikusi "Ikerketa".

OSASUN-**ZIENTZIAK** → Ikusi "Osasun-ikerketa".

ZIENTZIALARIA → Ikusi "Ikertzailea".

OSASUN-ZIENTZIALARIA → Ikusi "Osasun-ikertzailea".

ZIUR EGON: Tratamendu baten ondorioez **ZIUR EGOTEA** da tratamenduaren ondorioei buruzko zalantza gutxi izatea.
ESANAHI BEREKO HITZAK: "Ziur jakin".
AURKAKO ESANAHIA DUTEN HITZAK: "Zalantzazko" edo "dudazko".
ADIBIDEA: "Ezin ditugu erabat **ziur jakin** tratamendu gehienen ondorioak".

Liburu hau David Sacketti eskainia da.

David Sackett, ebidentzian oinarritutako medikuntzaren aitzindaria, baliabide hauek garatzen ari ziren bitartean hil zen. Davek "aurre egin zion medikuntzak urte luzez eduki zuen iritzi subjektibo, tradizio eta agintearekiko menpekotasunari".¹ Lagun, lankide eta inspirazio-iturri izan zen Informed Health Choices taldeko kide guztientzat. Dave artista zen konplexua erraza bilakatzen.² Hitzaldietan, saiakeretan eta liburuetan bere hurbiltasuna azaldu nahi zuenean Kurt Vonneguten "Cat's Cradle" eleberria aipatzen zuen:

*Zientzialari bat, ez bada gai zortzi urteko haur bati zer egiten ari zen azaltzeko, hitzontzi hutsa da.*³

Oso serio hartu dugu aipamen hori baliabide hauek sortzeko. Ez dago liburu hau eskaintzea baino modu hobetik Dave omentzeko (tira! beharbada, konparaketa zuzen bat eginda, liburuaren ondorioak egiaztatzeko, dagoeneko egiten ari garena, alegia).

1. Necrológica. Rennie D. David Sackett obituary. The Guardian, 2015eko maiatzaren 29a.

2. Sackett DL. David L Sackett: 2014ko eta 2015eko elkarrizketak. fhs.mcmaster.ca/ceb/docs/David_L_Sackett_Interview_In_2014_2015.pdf.

3. Vonnegut K. Cuna de gato. Nueva York: Delacorte Press, 1963.

Ekarpinak eta esker-hitzak: Informed Health Choices (IHC) taldearen baliabideen garapenak eta ebaluazioak Norvegiako Ikerketa Batzordearen (220603/H10 zk. proiektua) eta erakunde anfitrioiaren babesa jaso du: Norvegiako Osasun Publikoaren Institutua (Oslo, Norvegia); Markerere Unibertsitatea (Kampala, Uganda); Kisumuko Laku Handietako Unibertsitatea (Kisumu, Kenia), eta Ruandako Unibertsitatea (Kigali, Ruanda).

Ugari dira baliabide didaktiko hauen sorreran parte hartu duten pertsonak eta biziki eskertzen diegu beren laguntza. Uganda, Kenia, Ruanda, eta Norvegiako hainbat ikastetxetako ikasle eta irakasleek beren denbora eta iritzia eman dute proba-bertsioetan. Proiektuaren hasieratik, Ugandako irakasle-sare batek eta osasunerako ikertzaileen aholkularitza talde batek lagundu dute baliabideen garapena bideratzen. Mundu osoko lankideek eskaini digute beren laguntza eta iradokizun baliotsuak. Eskerrak guztiei, eta barkamena eskatzen dugu, ezin izan ditugulako guztien izenak aipatu.

Matthew Oxman-ena izan da testuaren ardura nagusia, eta egile-kide guztien laguntzaz berraztertu ere egin zuen. Sarah Rosenbaum-ek irudiz hornitu zituen baliabideak, eta Miriam Grønli-k koloreztatu egin zituen. Sarah Rosenbaumek eta Angela Morelli-k baliabideen diseinua egin zuten. Egile guztiek eta baita lain Chalmerse-k eta beste askok parte hartu dute baliabide hauen ebaluazioan eta hobekuntzan.

Gogoratu!

- Hausnartu tratamendua erabili ala ez erabaki aurretik.
- Tratamendu gehienek efektu positiboak eta negatiboak dituzte.
- Tratamendu bati buruz norbaitek esaten duena okerra izan daiteke.

Tratamenduei buruzko BAIEZTAPENAK:

Tratamendu baten efektuei buruzko baieztapen bat entzutean, galdetu beti:

- **Zein da baieztapen horren oinarria?**

Baieztapen baten oinarria egokia ez bada, baieztapenak fidagarritasun gutxi izango du. Oinarri hauek ezdira egokiak tratamendu baten efektuei buruzko baieztapenak egiteko:

1. Tratamendu bat erabiltzen duen norbaiten esperientzia pertsonala.
2. Aspalditik erabiltzen ote den eta jende askok erabiltzen ote duen tratamendua.
3. Garestia ote den eta berria ote den.
4. Tratamendua saltzen duenak esaten duena.
5. Aditu batek konparaketa zuzenetan oinarritu gabeko zerbait esaten du tratamenduari buruz.

Tratamenduen arteko KONPARAKETAK:

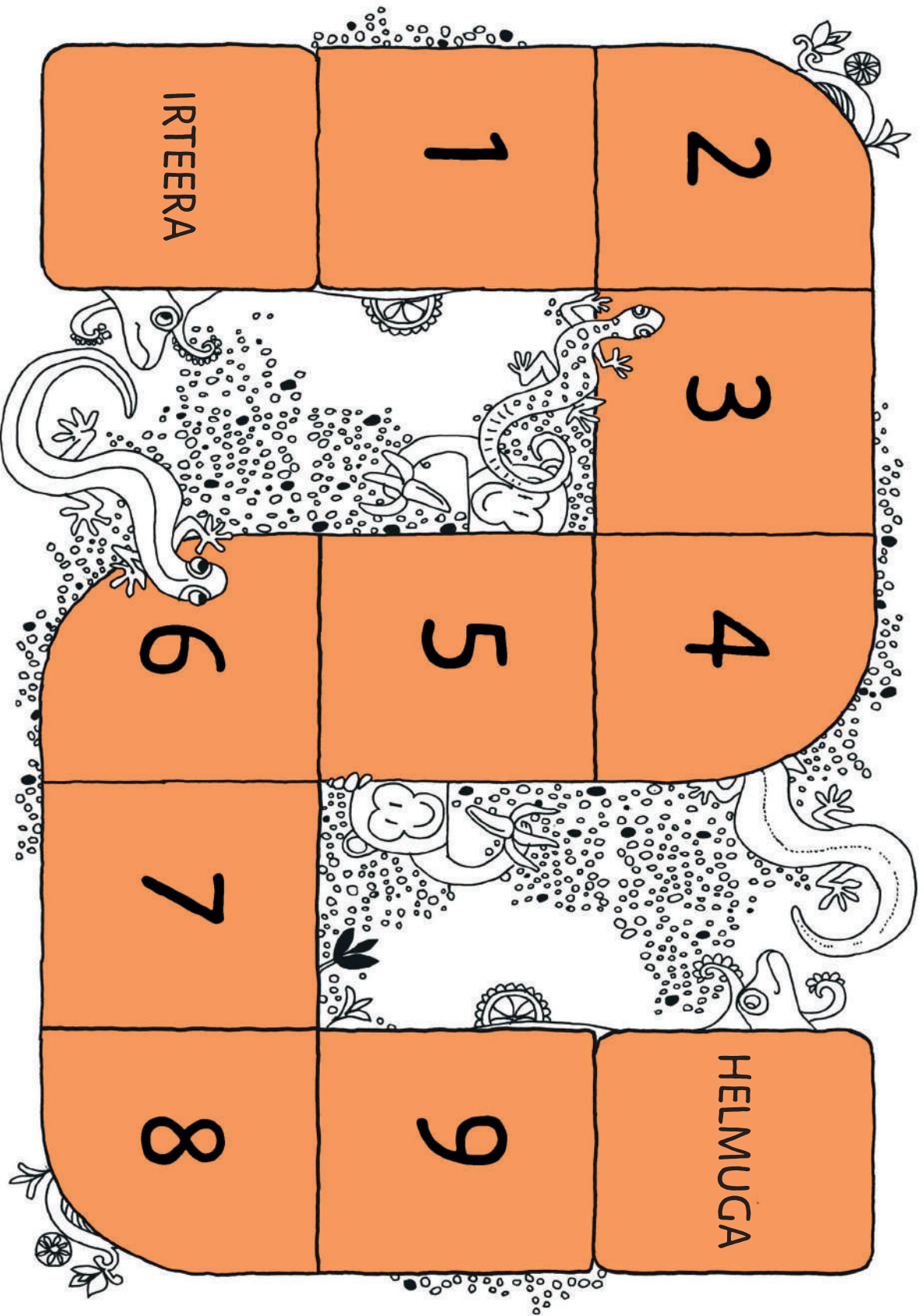
Baieztapen baten oinarria egokia bada, baieztapena fidagarria izango da. Konparaketa zuzenak oinarri egokiak dira, tratamenduei buruzko baieztapenak egiteko. Honela egiten dituzte osasun-ikertzaileek konparaketa zuzenak:

1. Ikertzaileek bi tratamenduren arteko konparaketa egiten dute, edo tratamendua erabili eta ez erabiltzearen arteko konparaketa egiten dute.
2. Ikertzaileek ausaz hautatzen dute (txanpon bat erabiliz) nork jasoko duen tratamendu bakoitza.
3. Ikertzaileek ez dute inork jakiterik nahi nork jasotzen duen tratamendua, amaitu arte.
4. Ikertzaileek pertsona askori ematen diote tratamendua; beraz, behatzen dutena ez da kasualitatez gertatzen.

Tratamenduei buruzko ERABAKIAK:

Tratamendu bat erabili ala ez erabaki behar duzunean, galdetu beti:

- **Zein dira tratamenduaren abantailak eta desabantailak?**
 - **Nire ustez, zer da garrantzitsuena?**

IRTEERA

1

2

3

6

5

4

7

9

HELMUGA

8